

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Μουσείο και Εκπαίδευση στη Σύγχρονη Εποχή. Μελέτη
Περίπτωσης της Λεβεντείου Πινακοθήκης της Κύπρου**

Τόνια Π. Ιωακείμ

Επιβλέπων Καθηγητής

Στυλιανός Λεκάκης

Μάιος 2018

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Μουσείο και Εκπαίδευση στη Σύγχρονη Εποχή. Μελέτη
Περίπτωσης της Λεβεντείου Πινακοθήκης της Κύπρου**

Τόνια Π. Ιωακείμ

Επιβλέπων Καθηγητής

Στυλιανός Λεκάκης

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο πρόγραμμα Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2018

Περίληψη

Ο εκπαιδευτικός ρόλος του σύγχρονου μουσείου αποτελεί σήμερα όχι μόνο αναπόσπαστο μέρος της λειτουργίας των μουσείων αλλά και μια εξειδικευμένη λειτουργία προς όφελος ολόκληρης της κοινωνίας.

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή αποτελεί μελέτη περίπτωσης των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Λεβεντείου Πινακοθήκης της Κύπρου, μιας καινούργιας και σύγχρονης Πινακοθήκης, η οποία συγκεντρώνει μοναδικά έργα τέχνης από την ευρωπαϊκή, ελληνική και κυπριακή τέχνη.

Συγκεκριμένα μέσα από ενδελεχή βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα που αποτελεί τη βάση του θεωρητικού πλαισίου της εργασίας, σε συνδυασμό με επιτόπια παρατήρηση, συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς-συνοδούς των σχολικών τάξεων καθώς και ημιδομημένες συνεντεύξεις με στελέχη του εκπαιδευτικού τμήματος της Πινακοθήκης, πραγματοποιήθηκε μια προσπάθεια αξιολόγησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές ομάδες της Λεβεντείου προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο εκπληρώνουν τον εκπαιδευτικό τους ρόλο. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο έγινε μια προσπάθεια για συγκριτική προσέγγιση των μουσείων τέχνης της Κύπρου προκειμένου να διερευνηθεί κατά πόσο η μουσειακή μάθηση και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν συμβαδίζουν με τα σύγχρονα μουσειακά δεδομένα και κατά πόσο επιτυγχάνουν να επικοινωνήσουν το περιεχόμενό τους στις σχολικές ομάδες.

Η Λεβέντειος Πινακοθήκη φαίνεται να διαθέτει όλες τις προϋποθέσεις για άσκηση οργανωμένης εκπαιδευτικής πολιτικής και την πραγματοποίηση πετυχημένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τις σχολικές τάξεις όλων των βαθμίδων. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι μπορούν να γίνουν ακόμα πολλά προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα των εκπαιδευτικών της προγραμμάτων και η εμπειρία των μαθητών αλλά και να αυξησει το δυναμικό κοινό της.

Λέξεις Κλειδιά: Λεβέντειος Πινακοθήκη, Σύγχρονο Μουσείο, Μουσειακή Μάθηση, Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα, Θεωρίες Μάθησης, Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι, Νέες Τεχνολογίες.

Summary

The educational role of the modern museum is today not only an integral part of the operation of the museums but also a specialized function for the benefit of the whole society.

This post-graduate dissertation is a case study of the school educational programs of the A.G Leventis Art Gallery of Cyprus, a new and modern Art Gallery, which brings together unique works of art from European, Greek and Cypriot art.

Specifically, through a thorough bibliographic and web research that forms the basis of the theoretical framework of the work, combined with in situ observation, discussion with classroom teachers and semi - structured interviews with executives of the educational department of the A.G Leventis Gallery, an effort was made to evaluate the educational programs of the Gallery school groups in order to determine whether they fulfil their educational role. In a more general context, an attempt has been made to compare the art museums of Cyprus in order to investigate whether the museum education and the educational programs they offer are in keeping with modern museum data and whether they succeed in communicating their content to school groups.

The A.G Leventis Gallery seems to have all the prerequisites for organizing an effective educational policy and making successful educational programs for all levels of school classes. However, we believe that much can be done to improve the quality of its educational programs and to increase its potential audience.

Keyword: A. G Leventis Gallery, Contemporary Museum, Museum Education, Educational Programs, Learning Theories, Museopedagogical Methods, New Technologies

Ευχαριστίες

Ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω προς την αγαπημένη μου φίλη Δρ Πωλίνα Νικολάου για τη βοήθεια και τη συμπαράστασή της τόσο κατά τη διάρκεια εκπόνησης της μεταπτυχιακής μου διατριβής όσο και καθ' όλη την πορεία των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Στυλιανό Λεκάκη για την καθοδήγησή του κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας εργασίας και τέλος την οικογένειά μου για την υπομονή και τη στήριξή τους.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	iv
Summary.....	v
Ευχαριστίες.....	vi
Περιεχόμενα.....	vii
Κεφάλαιο 1 Εισαγωγή.....	1
1.1 Σκοπός και Στόχοι της Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	1
1.2 Δομή Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	2
1.3 Μεθοδολογία Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	2
1.4 Περιορισμοί Μεταπτυχιακής Διατριβής.....	3
Κεφάλαιο 2 Το Μουσείο.....	4
2.1 Σύντομη Ιστορική Αναδρομή των Μουσείων.....	4
2.2 Τα Σύγχρονα Μουσεία.....	7
2.3 Τα Μουσεία στην Κύπρο.....	9
Κεφάλαιο 3 Μουσείο και Εκπαίδευση.....	11
3.1 Σύντομη Ιστορική Διαδρομή του Εκπαιδευτικού Ρόλου του Μουσείου.....	11
3.2 Η Μουσειακή Εκπαίδευση στην Κύπρο.....	13
3.3 Ο Κλάδος της Μουσειοπαιδαγωγικής.....	15
3.4 Θεωρίες Μάθησης στο Μουσείο.....	17
3.4.1 Θεωρία του Διδακτισμού.....	18
3.4.2 Θεωρία του Συμπεριφορισμού.....	18
3.4.3 Θεωρία της Ανακάλυψης.....	18
3.4.4 Η Θεωρία του Κονστρουκτιβισμού.....	19
3.4.5 Θεωρία των Πολλαπλών Ευφυϊών.....	19
3.5 Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι.....	20
3.5.1 Η Μέθοδος της Αφήγησης.....	20
3.5.2 Μαιευτική Μέθοδος.....	20
3.5.3 Ανακαλυπτική Μέθοδος.....	20
3.5.4 Βιωματικές-Δημιουργικές Μέθοδοι.....	21
3.6 Η Σχέση Μουσείου- Σχολείου και η Συμβολή της Μουσειοπαιδαγωγικής στην Εκπαίδευση των Μαθητών.....	21
Κεφάλαιο 4 Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Σχολικές Ομάδες.....	25
4.1 Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσείων για Σχολικές Τάξεις.....	25
4.2 Μουσειακή Μάθηση και Νέες Τεχνολογίες.....	27
4.3 Ο Ρόλος του Εμπψυχωτή.....	29
Κεφάλαιο 5 Η Λεβέντειος Πινακοθήκη.....	30
5.1 Τα Μουσεία Τέχνης και οι Πινακοθήκες.....	30
5.2 Η Λεβέντειος Πινακοθήκη και η Ταυτότητα της: το Όραμα, η Αποστολή και οι Αξίες.....	31
5.3 Οι Εκθέσεις της Λεβεντείου Πινακοθήκης.....	32
5.4 Εφαρμογή Νέων Τεχνολογιών στα Εκπαιδευτικά Προγράμματα και η Διαδικτυακή Παρουσία της Λεβεντείου Πινακοθήκης.....	33

Κεφάλαιο 6 Τα Μουσείοεκπαιδευτικά Προγράμματα της Λεβεντείου	
Πινακοθήκης.....	35
6.1 Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες της ΛΠ.....	36
6.2 Οι Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες της ΛΠ για Σχολικές Ομάδες.....	36
6.3 Τα Τρέχοντα Εκπαιδευτικά Προγράμματα της ΛΠ.....	37
Κεφάλαιο 7 Τα Υπό Διερεύνηση Εκπαιδευτικά Προγράμματα της Λεβεντείου	
Πινακοθήκης για Σχολικές Ομάδες.....	39
7.1 Γενική Περιγραφή και Θεματικές των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων που Εξετάστηκαν.....	39
7.2 Θεωρίες Μάθησης και Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι.....	41
7.3 Φάσεις και Στάδια Υλοποίησης.....	42
7.4 Εκπαιδευτικό Υλικό.....	43
7.5 Η Σχέση των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της ΛΠ με το Σχολείο.....	44
7.5.1 Σχολείο και Αναλυτικό Πρόγραμμα.....	44
7.5.2 Αποδέκτες: Εκπαιδευτικοί.....	45
7.5.3 Αποδέκτες: Μαθητές.....	46
7.7 Το Εκπαιδευτικό Τμήμα της ΛΠ και ο Ρόλος των Λειτουργών της Πινακοθήκης.....	46
7.7 Γενική Αποτίμηση των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της ΛΠ που Εξετάστηκαν.....	47
Κεφάλαιο 8 Μια συγκριτική προσέγγιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές ομάδες των Μουσείων Τέχνης στην Κύπρο.....	50
8.1 Μουσείοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Μαθητές σε Χώρους Εικαστικών Τεχνών στην Κύπρο.....	50
8.1.1 Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσειακής Αγωγής Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού.....	51
8.1.2 Εκπαιδευτικά Προγράμματα Εικαστικής Αγωγής που Οργανώνονται από το Κλιμάκιο Εικαστικής Αγωγής της Δημοτικής Εκπαίδευσης.....	52
8.1.3 Εκπαιδευτικά Προγράμματα από Ιδιωτικά Μουσεία Τέχνης.....	54
8.2 Γενική Αποτίμηση των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων των Μουσείων Τέχνης στην Κύπρο.....	55
Κεφάλαιο 9 Προτάσεις Βελτίωσης των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Λεβεντείου Πινακοθήκης.....	57
Κεφάλαιο 10 Συμπεράσματα.....	60
Βιβλιογραφία.....	62
Διαδικτυακές Πηγές.....	66
Παραρτήματα.....	67
A. Συζήτηση με την Εκπαιδευτική Λειτουργό της Λεβεντείου	
Πινακοθήκης.....	67
B. Ερωτήσεις προς τους εκπαιδευτικούς των σχολικών ομάδων.....	72
Γ. Εικόνες – Φωτογραφικό Υλικό.....	73

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

«Τα μουσεία επιτρέπουν στους ανθρώπους να εξερευνούν συλλογές για έμπνευση, μάθηση και ψυχαγωγία. Κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία διαφυλάσσουν για την κοινωνία». Ο ορισμός της Ένωσης Μουσείων της Βρετανίας (1998) όπως και οι ορισμοί του ICOM και της Αμερικανικής Ένωσης Μουσείων, τονίζουν τη σημασία του εκπαιδευτικού ρόλου του σύγχρονου μουσείου συμπεριλαμβάνοντάς την ανάμεσα στις βασικότερες λειτουργίες του σύγχρονου μουσείου.

1.1 Σκοπός και Στόχοι της Μεταπτυχιακής Διατριβής

Η σχέση μουσείου και σχολείου στη σύγχρονη εποχή οδηγούν σε ερωτήματα τα οποία επιδιώκεται να απαντηθούν μέσα από τη θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας:

- Ποιος είναι ο εκπαιδευτικός ρόλος των σύγχρονων μουσείων;
- Ποια είναι τα νέα μουσειοεκπαιδευτικά δεδομένα και πως εφαρμόζονται στα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα;
- Ποια είναι η σχέση μουσείου και σχολείου;
- Ποια είναι η σημασία και η συμβολή της μουσειακής μάθησης στην εκπαίδευση των μαθητών;

Αναφορικά με τη Λεβέντειο Πινακοθήκη, η οποία αποτελεί τη μελέτη περίπτωσης της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής, παρουσιάζεται η εφαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές που υλοποιούνται κατά τη σχολική χρονιά 2017-2018. Από την επιτόπια παρακολούθηση θα προσπαθήσουμε να δώσουμε απαντήσεις στα εξής ερωτήματα:

- Με ποιο τρόπο η Λεβέντειος Πινακοθήκη επιτυγχάνει τον εκπαιδευτικό της ρόλο;
- Πως προσαρμόζεται στα σύγχρονα μουσειακά δεδομένα και στη μουσειακή - πολιτισμική πραγματικότητα της Κύπρου;
- Ποια η σχέση της Λεβεντείου Πινακοθήκης με το σχολείο και σε ποιο βαθμό καταφέρνει να δημιουργήσει ένα πετυχημένο μαθησιακό περιβάλλον;

Σκοπός της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής είναι η διερεύνηση των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων των σύγχρονων μουσείων που απευθύνονται στις σχολικές ομάδες, αλλά και της μουσειοεκπαιδευτικής πραγματικότητας στην Κύπρο μέσα από ένα σύγχρονο μουσείο, τη Λεβέντειο Πινακοθήκη, η οποία αποτελεί και τη μελέτη περίπτωσης της παρούσας πτυχιακής διατριβής. Στόχος της πτυχιακής διατριβής είναι να καταδείξει την ανάγκη για ενδυνάμωση της μουσειοπαιδαγωγικής στην Κύπρο και τη διενέργεια περαιτέρω έρευνας σχετικά με τη μουσειακή εκπαίδευση στοχεύοντας σε εξεύρεση τρόπων βελτίωσης του τομέα στην Κύπρο.

1.2 Δομή Μεταπτυχιακής Διατριβής

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελείται από εννέα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελείται από την εισαγωγή, τον σκοπό και τους στόχους, τη δομή, τη μεθοδολογία και τους περιορισμούς της διπλωματικής εργασίας. Τα κεφάλαια δυο μέχρι τέσσερα, είναι αφιερωμένα στη διερεύνηση του βασικού θεωρητικού υπόβαθρου της εργασίας. Στο κεφάλαιο δυο παρουσιάζεται ο θεσμός του μουσείου, η ιστορική του διαδρομή μέχρι σήμερα. Το τρίτο κεφάλαιο εξετάζει τον εκπαιδευτικό ρόλο του μουσείου, τον κλάδο της μουσειοπαιδαγωγικής και το θεωρητικό της υπόβαθρο καθώς και τις μεθόδους που χρησιμοποιεί, τη σχέση της με το σχολείο και τη συμβολή της στην εκπαίδευση των μαθητών. Το τέταρτο κεφάλαιο διερευνά τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων που απευθύνονται στις σχολικές ομάδες και τον τρόπο που υλοποιούνται. Το πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η Λεβέντειος Πινακοθήκη, η ταυτότητά της, οι εκθέσεις και η σχέση της με την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Το έκτο κεφάλαιο παρουσιάζει τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της Πινακοθήκης και τα υφιστάμενα εκπαιδευτικά προγράμματα της που απευθύνονται στις σχολικές ομάδες. Το έβδομο κεφάλαιο επιχειρεί μια αξιολόγηση των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στη βάση του θεωρητικού υπόβαθρου της εργασίας, μετά από επιτόπια παρακολούθηση. Το όγδοο κεφάλαιο αποτελεί μια προσπάθεια για συγκριτική προσέγγιση και άλλων σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων που πραγματοποιούνται σε μουσεία τέχνης και πινακοθήκες της Κύπρου. Τέλος, το όγδοο κεφάλαιο αποτελεί τον επίλογο της εργασίας.

1.3 Μεθοδολογία Μεταπτυχιακής Διατριβής

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε περιελάμβανε βιβλιογραφική έρευνα, ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας, διαδικτυακή έρευνα σε επιστημονικά άρθρα, σε οργανισμούς σχετικούς με τον κλάδο της μουσειοπαιδαγωγικής, στον ιστότοπο της Λεβεντείου Πινακοθήκης και άλλων μουσείων αλλά και επιτόπια έρευνα με την παρακολούθηση σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων, συζήτηση-ημιδομημένη

συζήτηση με τους εκπαιδευτικού-συνοδούς των σχολικών τάξεων και ημιδομημένη συνέντευξη με τη λειτουργό του εκπαιδευτικού τμήματος της πινακοθήκης.

1.4 Περιορισμοί Μεταπτυχιακής Διατριβής

Οι περιορισμοί της παρούσας εργασίας εντοπίζονται στην έλλειψη βιβλιογραφίας για τη μουσειακή εκπαίδευση και τα σχολικά μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα στην Κύπρο. Επίσης, εξαιρετικά ελλιπής είναι και η βιβλιογραφία αλλά και η έρευνα γύρω από τη μουσειακή αγωγή για σχολικές ομάδες αλλά και τη μουσειακή αγωγή γενικότερα, που προσφέρουν τα μουσεία τέχνης και πινακοθήκες της Κύπρου. Εμπόδιο, αποτέλεσε η επιφυλακτικότητα και η άρνηση ενός μεγάλου ποσοστού από τους εκπαιδευτικούς-συνοδούς των σχολικών τάξεων να συζητήσουν σχετικά με τα εκπαιδευτικά προγράμματα που παρακολούθησαν οι μαθητές τους. Παρόλα αυτά, έγινε κατορθωτή η συλλογή ικανοποιητικών στοιχείων σχετικά με τα υπό εξέταση εκπαιδευτικά προγράμματα και να αναλυθούν σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας.

Κεφάλαιο 2

Το Μουσείο

Το μουσείο αποτελεί ένα κοινωνικό θεσμό, και όπως όλοι οι κοινωνικοί θεσμοί εξελίσσεται και διαμορφώνεται ανάλογα με τις διαφορετικές ιστορικές, κοινωνικές, ιδεολογικές, πολιτισμικές συνθήκες τις εκάστοτε περιόδου (Νάκου 2001: 111-113, Ορφανίδη 2003: 7). Οι συλλογές αποτελούν τη βάση των μουσείων, ωστόσο η τάση του ανθρώπου για συλλογή αντικειμένων, το ένστικτο του «συλλέγειν», εντοπίζεται σχεδόν σε όλες τις κοινωνίες, ήδη από τους προϊστορικούς χρόνους, ενώ τα κίνητρα και οι λόγοι της συλλεκτικής δραστηριότητας του ανθρώπου ποικίλουν, ανάλογα με τη χρονική περίοδο και το κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό στάτους του συλλέκτη (Νάκου 2001: 111-113, Οικονόμου 2003: 30-3, Ορφανίδη 2003: 7).

2.1 Σύντομη Ιστορική Αναδρομή των Μουσείων

Ετυμολογικά η λέξη μουσείο ανάγεται στην ελληνική αρχαιότητα και στις Μούσες, τις εννέα θεότητες και προστάτιδες των τεχνών, των επιστημών, της μουσικής, και της ποίησης και το μουσείο ήταν ο ιερός χώρος αφιερωμένος στις Μούσες. Αν και η έννοια της λέξης στην ελληνική αρχαιότητα, απέχει από σημερινή της σημασία, ωστόσο υπήρχαν και στην αρχαιότητα χώροι όπου συγκεντρώνονταν αντικείμενα για έκθεση και προβολή και αφορούσαν σε αναθήματα των πιστών προς τους θεούς σε μεγάλα ιερά, λάφυρα πολέμων από τις πόλεις-κράτη, επιτύμβια αντικείμενα στα νεκροταφεία. Η λέξη «μουσείο» χρησιμοποιήθηκε επίσης, για να εκφράσει το χώρο, στον οποίο σύχναζαν οι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών, αλλά και για να χαρακτηρίσει μια πόλη των γραμμάτων και της τέχνης (Οικονόμου 2003: 31, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 31-34).

Ορόσημο στην ιστορική πορεία του μουσείου, θεωρείται, κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, η ίδρυση του «Μουσείου» της Αλεξάνδρειας από τον Πτολεμαίο Α'. Το «Μουσείον» του Πτολεμαίου Α' μαζί με την περίφημη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, αντανακλούσαν την προσπάθεια του μονάρχη να συγκεντρώσει όλη τη γνώση της αρχαιότητας στην Αλεξάνδρεια (Νάκου 2001: 113, Abt 2006: 116-117, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013:34, Vergo 1989: 1). Το «Μουσείο» του Πτολεμαίου είχε αντίστοιχη λειτουργία με αυτή του πανεπιστημίου ή της φιλοσοφική ακαδημίας, ήταν δηλαδή κέντρο έρευνας και μελέτης (Abt 2006: 116-117, Οικονόμου 2003: 31).

Στη ρωμαϊκή εποχή, εμφανίζεται η λέξη «museum», για να εκφράσει το χώρο που πραγματοποιούνταν φιλοσοφικές συζητήσεις. Την ίδια εποχή, οι πλούσιοι Ρωμαίοι πατρίκιοι και στρατηγοί συσώρευαν στις επαύλεις τους αντικείμενα από τις κατακτημένες περιοχές, ενώ εξέθεταν λάφυρα πολέμων σε δημόσιους χώρους (fora) (Οικονόμου 2003: 33, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 35). Η συλλεκτική πρακτική, που συνεχίζεται και το Μεσαίωνα, πραγματοποιείται από την εκκλησία και τις μονές (εικόνες και θρησκευτικά αντικείμενα), ενώ υπάρχουν και ιδιωτικές συλλογές ευγενών που αποτελούνται από λάφυρα των Σταυροφοριών (Ορφανίδη 2013: 8, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 35).

Στην Αναγέννηση, 15^ο -16^ο αιώνας, όπου παρατηρείται αναβίωση του αρχαίου ελληνικού και ρωμαϊκού παρελθόντος, αναζωπυρώνεται το ενδιαφέρον για τα αρχαία αντικείμενα, τη λογοτεχνία και τις επιστήμες. Λόγιοι και λάτρεις των γραμμάτων δημιουργούν μικρές ιδιωτικές συλλογές με σκοπό τη μελέτη κειμένων και αντικειμένων από την αρχαιότητα (artificialia), ενώ μια άλλη κατηγορία λόγιων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις φυσικές επιστήμες δημιουργεί συλλογές με είδη από τη φύση (naturalia) με σκοπό τη μελέτη του φυσικού κόσμου (Abt 2006:119-121). Μια τρίτη κατηγορία συλλογών που περιλαμβάνει πίνακες από καλλιτέχνες της εποχής και αγάλματα, συγκροτείται από τη νέα τάξη πλούσιων εμπόρων, η οποία πρόεκυψε από την άνθηση του εμπορίου και του πλούτου κατά την περίοδο της Αναγέννησης (Abt 2006: 121, Hooper-Greenhill 2006: 33-55, Ορφανίδη 2013: 8). Μια τέτοια περίπτωση, αποτελεί η πλούσια οικογένεια των Μεδίκων στη Φλωρεντία, η συλλογή της οποίας ήταν από τις πρώτες ιδιωτικές-οικογενειακές συλλογές. Ο όρος «museo» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά μετά τη ρωμαϊκή εποχή, για να περιγράψει τη συλλογή του Κόζιμο των Μεδίκων και αργότερα του Λορέντζο του Μεγαλοπρεπούς, η οποία ήταν ανοικτή μόνο για τους εκλεκτούς προσκεκλημένους της. Η συλλογή των Μεδίκων χρησίμευε ως απόδειξη της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ισχύος της οικογένειας, ενώ το Παλάτι των Μεδίκων λειτούργησε ως πρότυπο για αντίστοιχες συλλογές που άρχισαν να δημιουργούνται σε κατοικίες ηγεμόνων και πλούσιων ευγενών σε όλη την Ευρώπη. Παράλληλα, σηματοδότησε το ξεκίνημα των «μουσείων» στο δυτικό κόσμο (Hooper-Greenhill 2006: 33-84, Νάκου 2001: 113-115).

Την εποχή των ανακαλύψεων των Νέων Κόσμων (16^{ος}- 17^{ος} αιώνας) τα αξιοπερίεργα αντικείμενα από τις χώρες αυτές αποτελούν τη νέα συλλεκτική τάση της εποχής. Τα Wunderkammer ή Cabinet of Curiosities, ήταν αίθουσες που περιελάμβαναν αξιοπερίεργα αντικείμενα (εργαλεία, μουσικά όργανα, γλυπτά, εικόνες, ταριχευμένα ζώα κλπ.), τα οποία προέρχονταν από τις ανακαλύψεις των Νέων Κόσμων. Στις ιδιωτικές αυτές συλλογές είχαν πρόσβαση μόνο οι προσκεκλημένοι του πλούσιου ιδιώτη και εξυπηρετούσαν στην επίδειξη δύναμης και στην ανάδειξη του γοήτρου του ιδιοκτήτη. Αργότερα, οι συλλογές αυτές θα αποτελέσουν τον πυρήνα των μεγάλων ευρωπαϊκών μουσείων. (Hooper-Greenhill 2006: 85-108, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 36).

Στα τέλη του 17^{ου} αιώνα οι συλλογές αρχίζουν να ανοίγουν, τυπικά τουλάχιστον, στο κοινό, και παρατηρούνται οι πρώτες μετατροπές ιδιωτικών συλλογών σε δημόσιες, συνδεδεμένες με τα πανεπιστήμια της εποχής (Hooper-Greenhill 2006: 138, Οικονόμου 2003: 33). Τον 18^ο αιώνα, η ανάπτυξη των τεχνών, των επιστημών, των γραμμάτων, της τυπογραφίας, η γέννηση των ιδεών του Διαφωτισμού και οι κοινωνικές, πολιτικές και ιδεολογικές αλλαγές που επέφερε η Γαλλική Επανάσταση, όπως επίσης και ο Ρομαντισμός που ανέδειξε την έννοια του έθνους και του εθνικού κράτους, θα οδηγήσουν σε νέες τάσεις γύρω από τις συλλογές και στο άνοιγμα του μουσείου στο ευρύ κοινό. Η ίδρυση των πρώτων μουσείων στην Ευρώπη με έργα τέχνης, όπως το Λούβρο, το οποίο θα μετατραπεί σε σύμβολο της δημοκρατίας και νίκης του λαού επί της μοναρχίας, θα οδηγήσει στη δημιουργία των πρώτων εθνικών μουσείων στην Ευρώπη (Hooper-Greenhill 2006: 165-186, Νάκου 2001: 115-117, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 20013: 37).

Κατά το 19^ο αιώνα στην Ευρώπη, επικρατούν τα εθνικά μουσεία και κάθε μεγάλη ευρωπαϊκή πόλη έχει το δικό της Εθνικό Μουσείο. Οι συλλογές τους στεγάζονται σε κτίρια μεγαλοπρεπή, συνήθως παλαιά ανάκτορα, για να αντικατοπτρίζουν το μεγαλείο των αντίστοιχων εθνών, και τα εκθέματά τους που θεωρούνται εθνική περιουσία τίθενται υπό την προστασία του έθνους και επιφορτίζονται με το ρόλο του διαμορφωτή της εθνικής ταυτότητας. Τα εθνικά μουσεία του 19^{ου} αιώνα μετατρέπονται σε χώρους μάθησης, γνώσης και παραγωγής της εθνικής παιδείας. Ωστόσο, η γνώση που προσφέρουν στο λαό είναι βαθιά συνδεδεμένη με τις έννοιες της εθνικής ταυτότητας και της εθνικής ιστορίας (Νάκου 2001: 115-122).

Ο 20^{ος} αιώνας σημαδεύεται από κοινωνικές, πολιτικές, τεχνολογικές και επιστημονικές αλλαγές, οι οποίες θα δημιουργήσουν νέα δεδομένα για τα μουσεία. Κατά τον 20^ο αιώνα τα μουσεία πληθαίνουν σε αριθμό με μια ποικιλία γνωστικών αντικειμένων και με διευρυμένο χαρακτήρα (Ορφανίδη 2013: 12-14). Αν και συνεχίζουν να εστιάζουν στη διατήρηση και προβολή των αντικειμένων του παρελθόντος, στρέφονται παράλληλα και στην εκπαίδευση, τη μάθηση, την έρευνα, τη μελέτη αυτών των αντικειμένων, ενώ εκτός από τα αρχαιολογικά μουσεία και τις Πινακοθήκες, ιδρύονται μουσεία λαογραφικά, βιομηχανικά, οικομουσεία, μουσεία επιστημών, τεχνολογίας και φυσικής ιστορίας (Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 37-38). Παράλληλα, παρατηρείται τάση για άνθηση μεγάλων μουσείων, τα οποία ξεχωρίζουν για τη σύγχρονη αρχιτεκτονική τους, γίνονται ορόσημα πόλεων και σε κάποιες περιπτώσεις μετατρέπονται σε μουσεία αλυσίδες (franchises) (Macdonald 2006: 5). Οι καταστροφικές συνέπειες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου θα ενισχύσουν το ενδιαφέρον για τα μουσεία και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και θα οδηγήσουν στη δημιουργία της UNESCO (1945) και ειδικού μουσειακού τμήματος, του ICOM- Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (1946). Παράλληλα, τον 20^ο αιώνα αναπτύσσεται ειδικός επιστημονικός κλάδος που ασχολείται με τα μουσεία, η Μουσειολογία και αργότερα η Νέα Μουσειολογία, ενώ προς τα τέλη του αιώνα η ανάπτυξη αμφίδρομης σχέσης μεταξύ μουσείου και σχολείου,

θα οδηγήσει στη δημιουργία του επιστημονικού κλάδου της μουσειοπαιδαγωγικής (Οικονόμου 2003: 23-27, 47-55, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 38).

2.2 Τα Σύγχρονα Μουσεία

Τον 21^ο αιώνα οι ραγδαίες εξελίξεις στην κοινωνία, την οικονομία, την επιστήμη, την τεχνολογία έχουν επιφέρει αλλαγές στη λειτουργία και το ρόλο του μουσείου. Τα νέα δεδομένα που δημιουργήθηκαν οδήγησαν τα σύγχρονα μουσεία σε επαναπροσδιορισμό της ταυτότητας, των πρακτικών και των σκοπών τους και σε επανασχεδιασμό των παιδαγωγικών τους μεθόδων (Hooper-Greenhill 2007:1, Νάκου 2001:124-125). Σε ένα συνεχώς μεταλλασσόμενο κόσμο, όπου οι βιομηχανίες ελεύθερου χρόνου διεκδικούν όλο και μεγαλύτερες ομάδες κοινού, τα σύγχρονα μουσεία καλούνται να γίνουν πιο ανταγωνιστικά, να διευρύνουν το κοινό τους και να αναζητήσουν νέους τρόπους προσέλευσής του, να δώσουν έμφαση στη δημόσια εικόνα τους, στο περιεχόμενο (κτιριακές εγκαταστάσεις, συλλογές, εκθέσεις, δραστηριότητες κλπ.) και στις λειτουργίες τους (Black 2009: 313).

Ήδη η αλλαγή που επήλθε στις επιστημολογικές απόψεις από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, η οποία δεν θεωρούσε πια ότι πραγματικότητα ήταν απλή και μονοδιάστατη, αλλά σύνθετη και πολύπλοκη, οδήγησε σε επαναπροσδιορισμό του τρόπου προσέγγισης και ερμηνείας των μουσειακών αντικειμένων από τα μουσεία. Στο πλαίσιο αυτό τα μουσειακά αντικείμενα, ως μέρος της σύνθετης πραγματικότητας, επιδέχονται πολλαπλές ερμηνείες και προσφέρουν εναλλακτικές γνώσεις και δυνατότητες αναγνώσεων (Νάκου 2001: 124-125). Η σύνθετη σχέση των μουσειακών εκθεμάτων και του μουσείου με την πραγματικότητα αποτυπώθηκε στον τελικό ορισμό του ICOM, το 1974, σύμφωνα με τον οποίο το μουσείο δεν εστιάζει μόνο στη διατήρηση, την προβολή και την έρευνα των μουσειακών αντικειμένων αλλά αποκτά κοινωνικό, επικοινωνιακό, εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό χαρακτήρα (Νάκου 2001: 125-127, Οικονόμου 2003: 16-17). Εκτός από τον ορισμό του ICOM και άλλοι ορισμοί έχουν διατυπωθεί από την Ένωση Μουσείων της Βρετανίας και την Αμερικανική Ένωση Μουσείων, οι οποίοι δίνουν και αυτοί έμφαση στη σημασία της εκπαίδευσης, της ψυχαγωγίας και στον κοινωνικό χαρακτήρα των μουσείων (Οικονόμου 2003:18-20).

Ωστόσο, πέραν από τους διάφορους ορισμούς για το σύγχρονο μουσείο, στη σύγχρονη εποχή συνυπάρχουν διάφορα είδη μουσείων, τα οποία εκτός από το περιεχόμενο τους και τα εκθέματα που παρουσιάζουν, διαφέρουν και ως προς τον τρόπο που τα εκθέτουν. Έτσι μπορούν να εντοπιστούν τα παραδοσιακά, τα μοντέρνα και τα μεταμοντέρνα μουσεία. Στα παραδοσιακά μουσεία επιβιώνουν αντιλήψεις και πρακτικές των εθνικών μουσείων του 19^{ου} αιώνα. Αυτός ο τύπος μουσείου επικεντρώνεται στη διατήρηση, φύλαξη, και έρευνα των μουσειακών αντικειμένων (object oriented), τα οποία θεωρούνται ως η μόνη, αυθεντική και αντικειμενική

μαρτυρία της πραγματικότητας και τα οποία εκθέτονται γραμμικά και χρονολογικά. Με αυτόν τον τρόπο προσφέρει τα εκθέματά του προς παθητική κατανάλωση στο κοινό, του οποίου οι ανάγκες και απόψεις αγνοούνται. Από την άλλη πλευρά ο μοντέρνος τύπος μουσείου, επηρεάζεται από τις δραματικές εξελίξεις του 20^{ου} αιώνα σε όλους τους τομείς της κοινωνίας και τις αντιλήψεις για τη σύνθετη πραγματικότητα. Στον μοντέρνο τύπο μουσείου, αντανακλώνονται οι αντιλήψεις της Νέας Μουσειολογίας, σύμφωνα με τις οποίες η σχέση του μουσείου με το κοινωνικό του περιβάλλον επαναπροσδιορίζεται μέσα σε νέο πλαίσιο. Το μοντέρνο μουσείο στρέφει την προσοχή του και προς το κοινό (object and people oriented) και τις ανάγκες του, επιδιώκοντας ένα συνεχή διάλογο μαζί του, ενώ οι έννοιες της μάθησης και της ψυχαγωγίας συνυπάρχουν (Νάκου 2001: 131-137, Οικονόμου 2003: 26-27).

Προχωρώντας ένα βήμα παρακάτω από το μοντέρνο τύπο μουσείου, το μεταμοντέρνο μουσείο, αναγνωρίζει την ύπαρξη πολλαπλών κοινών με διαφορετικές κοινωνικές, πολιτισμικές, μορφωτικές και ιδεολογικές καταβολές και ποικίλες προσδοκίες, ικανότητες και ανάγκες. Για αυτό προτείνει ποικίλες ερμηνείες και αναγνώσεις, εστιάζει στην προσέγγιση, ικανοποίηση και εξυπηρέτηση του κοινού του (people oriented), ενθαρρύνοντας την ενεργό συμμετοχή του και την ανάπτυξη διαλόγου και επικοινωνίας. Τα σύγχρονα μεταμοντέρνα μουσεία λειτουργούν στη βάση της διεπιστημονικότητας, καλύπτουν όλα σχεδόν τα γνωστικά αντικείμενα και απευθύνονται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Είναι χώροι μάθησης, ψυχαγωγίας κοινωνικής συναναστροφής, έμπνευσης και εμπειρίας. Εφαρμόζουν νέες αντιλήψεις παρουσίασης των μουσειακών αντικειμένων, νέες τάσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και εντάσσουν στις λειτουργίες τους τις νέες τεχνολογίες, τα κοινωνικά δίκτυα και εφαρμογές, παρέχοντας μια υψηλού επιπέδου πολιτισμική εμπειρία σε όλες τις πληθυσμιακές, κοινωνικές και πολιτισμικές ομάδες (Νάκου 2001: 124-127, 137-145).. Στη διεθνή βιβλιογραφία συναντάται ο όρος «συμμετοχικό μουσείο» (participatory museum), για να περιγράψει το νέο τύπο μουσείου, ο οποίος προσφέρει στον επισκέπτη διαφορετικές εμπειρίες αλλά και την ευκαιρία να μετατρέπεται σε δημιουργό, συνεργάτη, διανομέα, καταναλωτή, κριτικό του μουσειακού περιεχομένου (Simon 2010).

Παράλληλα, τα σύγχρονα μουσεία λειτουργούν με βάση τις σύγχρονες απόψεις διοίκησης και διαχείρισης, ενσωματώνουν επικοινωνιακές πρακτικές στη στρατηγική τους, ενώ πραγματοποιούν έρευνες κοινού με σκοπό τη βελτίωση των υπηρεσιών τους (Νάκου 2001: 124-127, 137-145). Τα σύγχρονα μουσεία στεγάζονται συνήθως σε σύγχρονα κτίρια, χρησιμοποιούν σύγχρονες αντιλήψεις έκθεσης των μουσειακών αντικειμένων, είναι χώροι που εξυπηρετούν πολλαπλές χρήσεις ενσωματώνοντας συμπληρωματικές υπηρεσίες (αίθουσες συνεδριάσεων, ακροατήρια, εργαστήρια, καταστήματα, καφετέριες, βιβλιοθήκες κ.ά.), εκδίδουν βιβλία, περιοδικά και καταλόγους, έχουν εξειδικευμένο προσωπικό και συμβάλλουν στην αστική ανάπτυξη των πόλεων (Hernández 2012: 42-44).

2.3 Τα Μουσεία στην Κύπρο

Σύμφωνα με τις Μπούνια και Στυλιανού – Lambert μπορούν να εντοπιστούν τρεις φάσεις της δημιουργίας των εθνικών μουσείων στην Κύπρο (πριν το 1955, μεταξύ 1955 και 1974 και μετά το 1974), οι οποίες συνδέονται με τις ιστορικές συνθήκες που επικρατούσαν στο νησί και εξέφραζαν τις πολιτιστικές, κοινωνικές και πολιτικές ιδιαιτερότητες της χώρας. Το πρώτο μουσείο στην Κύπρο ήταν αρχαιολογικό μουσείο. Το Κυπριακό Μουσείο εγκαινιάστηκε το 1909, κατά την πρώτη φάση δημιουργίας των εθνικών μουσείων, όπου το ενδιαφέρον μονοπωλούσαν η αρχαιολογία και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα, τα οποία πρόσφεραν το κατάλληλο ιδεολογικό οπλοστάσιο πάνω στο οποίο στηρίζονταν τα επιχειρήματα περί ελληνικότητας του νησιού (Stylianou-Lambert et al. 2014: 574, Bounia & Stylianou-Lambert 2011:173-178).

Αργότερα, με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κύπρου το 1960, παρατηρήθηκε μια αύξηση του αριθμού των μουσείων σε διάφορες περιοχές της Κύπρου. Εκτός από τα αρχαιολογικά μουσεία, ιδρύονται νέα είδη μουσείων, από την Κυπριακή Κυβέρνηση, τις διάφορες κοινότητες και ιδιώτες. Η ίδρυση ενός νέου είδους μουσείου, του ιστορικού Μουσείου Αγώνος, θα λειτουργούσε ως χώρος μνήμης και διεκδίκησης της ιστορικής και πολιτικής κυριαρχίας, της εδαφικής και εθνικής ταυτότητας των ελληνοκυπρίων στο νησί (Stylianou-Lambert et al.2014: 574, Bounia & Stylianou-Lambert 2011: 179-180). Η τουρκική εισβολή και η περίοδος που ακολούθησε σημαδεύτηκε από καταστροφικές συνέπειες σε όλους τους τομείς της κοινωνίας και του πολιτισμού. Μόνο αργότερα, κατά τη δεκαετία του 1990, παρατηρήθηκε μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για τα μουσεία και τον πολιτισμό γενικότερα. Την περίοδο αυτή η προσοχή ήταν ακόμα στραμμένη προς την αρχαιολογία και την προστασία των αρχαιολογικών μνημείων, αλλά ταυτόχρονα παρατηρήθηκε αυξημένο ενδιαφέρον για την κυπριακή τέχνη, την ίδρυση λαογραφικών μουσείων και τη διάδοση της κυπριακής παράδοσης, αλλά και για αναζήτηση νέων, διεθνών και ευρωπαϊκών τάσεων (Bounia & Stylianou-Lambert 2011: 183).

Κατά την περίοδο μεταξύ 1990-2000, παρατηρήθηκε αύξηση του αριθμού των ιδιωτικών και δημοτικών μουσείων, τα οποία παρουσιάζονται περισσότερο καινοτόμα και ευέλικτα ως προς τις αναπαραστάσεις της ιστορίας και τον τρόπο παρουσίασής της στο κοινό σε σχέση με τα κρατικά μουσεία (Bounia & Stylianou-Lambert 2011: 165 – 191). Σήμερα, υπάρχει μια ποικιλία μουσείων στην Κύπρο, ως προς το περιεχόμενο και το ιδιοκτησιακό καθεστώς. Μπορούν να διακριθούν: α) στα κρατικά μουσεία, τα οποία είναι κυρίως αρχαιολογικά μουσεία και ιστορικά και τα οποία προσανατολίζονται στη διατήρηση της μνήμης, της ελληνικότητας και της εθνικής ταυτότητας, β) στα κοινοτικά/δημοτικά μουσεία, που βρίσκονται στις αγροτικές και επαρχιακές περιοχές και σκοπός τους είναι η διατήρηση της κυπριακής παράδοσης και του πολιτιστικού τουρισμού και γ) τα ιδιωτικά μουσεία, τα οποία μπορεί να ανήκουν σε ιδιώτες, οργανισμούς, θρησκευτικά ιδρύματα, τράπεζες κ.ά., παρουσιάζονται πολλές φορές χωρίς ξεκάθαρο ιδιοκτησιακό καθεστώς, καθώς ένα ιδιωτικό μουσείο μπορεί να είναι

αποτέλεσμα συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικού και δημοτικού οργανισμού και επομένως να έχει διπλή νομική υπόσταση. Επιπλέον, τα ιδιωτικά μουσεία παρουσιάζονται περισσότερο ευέλικτα ως προς τη θεματολογία και το περιεχόμενό τους σε σύγκριση με τα κρατικά μουσεία (Stylianou-Lambert et al. 2014: 574-581).

Ωστόσο, μέχρι πρόσφατα, εκτός από κάποιες προσπάθειες των ιδιωτικών μουσείων να δώσουν έμφαση στη δημιουργικότητα και την καινοτομία (Stylianou-Lambert et al. 2014: 583), διαπιστωνόταν μια γενική αδυναμία των κυπριακών μουσείων σε σχέση με την προώθηση της πολιτιστικής πολυμορφίας, του διαπολιτισμικού διαλόγου και της συμπερίληψης νέων ομάδων κοινού (Stylianou-Lambert et al. 2014: 583). Επιπλέον, παρατηρήθηκε έλλειψη ενδιαφέροντος από τα κυπριακά μουσεία για τις υπόλοιπες πολιτισμικές ή εθνικές ομάδες του νησιού, αποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο την τάση τους για ανάδειξη και προβολή του ελληνοκυπριακού στοιχείου (Bounia & Stylianou-Lambert 2011: 182 - 189).

Τα μουσεία στην Κύπρο, την Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο, εκτός από χώροι έκθεσης πολύτιμων αντικειμένων και διαφύλαξης της εθνικής μνήμης και ταυτότητας, είναι χώροι μάθησης, έμπνευσης και ψυχαγωγίας. Στο επόμενο κεφάλαιο, εξετάζεται αυτή η σχέση του μουσείου με τη μάθηση και γενικότερα η εκπαιδευτική αποστολή του σύγχρονου μουσείου, ως μια από τις βασικότερες του λειτουργίες.

Κεφάλαιο 3

Μουσείο και Εκπαίδευση

Η μάθηση και η εκπαίδευση αποτελούν βασικές λειτουργίες των σύγχρονων μουσείων και περιλαμβάνονται σε ορισμούς για τα μουσεία, σε κυβερνητικές και εθνικές πολιτικές για τον πολιτισμό και την εκπαίδευση, ενώ μέρος από τις κρατικές επιχορηγήσεις (αν και μειωμένο σήμερα) προορίζεται για τη στήριξη της εκπαιδευτικής αποστολής των μουσείων. Ωστόσο, η τάση για συλλογή αντικειμένων και η έννοια της μάθησης δεν ήταν πάντοτε άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Η συλλεκτική δραστηριότητα του ανθρώπου δεν πραγματοποιείτο με αποκλειστικό κριτήριο την προαγωγή της γνώσης, ούτε είχε κατ' ανάγκη εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Μόνο αργότερα, με την καθιέρωση του θεσμού του μουσείου, εγκαινιάζεται η μορφωτική λειτουργία των συλλογών, αν και αρχικά τουλάχιστον, η εκπαιδευτική λειτουργία των μουσείων δεν αποτελούσε μια εξειδικευμένη λειτουργία (Hein 1998: 3-6, Hooper-Greenhill 2006: 11-32).

3.1 Σύντομη Ιστορική Διαδρομή του Εκπαιδευτικού Ρόλου του Μουσείου

Στην αρχαιότητα η λέξη «μουσείο», είχε μια ευρεία χρήση εφαρμογών ανάμεσα στις οποίες για να εκφράσει το χώρο, στον οποίο σύχναζαν οι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών, χωρίς ωστόσο οι συλλεκτική δραστηριότητα δεν συνδεόταν αποκλειστικά με την εκπαίδευση. Σημαντικός σταθμός στη ιστορία του μουσείου και της σχέσης του με τη μάθηση, ήταν το Μουσείο του Πτολεμαίου Σωτήρα στην Αλεξάνδρεια, καθώς ήταν κέντρο έρευνας και μελέτης, το οποίο προωθούσε τη γνώση και τον πολιτισμό (Νάκου 2001: 113, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 31-34). Κατά τη Ρωμαϊκή εποχή και τον Μεσαίωνα, οι συλλογές ήταν ιδιωτική υπόθεση, ήταν κλειστές για το ευρύ κοινό, δεν αποσκοπούσαν στη διδασκαλία (Ορφανίδη 2013: 8, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 35). Κατά την Αναγέννηση, τα πρώτα «μουσεία» ήταν ιδιωτικές-οικογενειακές συλλογές, που δεν υπηρετούσαν κάποιο παιδευτικό ρόλο, αλλά δημιουργήθηκαν για την αποκλειστική ικανοποίηση των ενοίκων τους και λειτουργούσαν ως απόδειξη πολιτικής και κοινωνικής ισχύος των ιδιοκτητών τους

(Hooper-Greenhill 2006: 33-42). Τον 17^ο αιώνα οι πρώτες πανεπιστημιακές συλλογές είχαν κυρίως επιστημονικό χαρακτήρα.

Σημαντικός σταθμός στην ιστορία του μουσείου και του εκπαιδευτικού του ρόλου ήταν η Γαλλική Επανάσταση, η οποία άνοιξε το δρόμο προς τον «εκδημοκρατισμό των μουσείων». Η Γαλλική Επανάσταση, διακήρυττε μεταξύ άλλων την υποχρέωση του κράτους να προσφέρει στους πολίτες ίσες ευκαιρίες στη μάθηση και το άνοιγμα των συλλογών και των δημόσιων μουσείων στην υπηρεσία της εκπαίδευσης και της επιστήμης (Hein 1998: 3, Hein 2006: 341-342). Τον 18^ο αιώνα ανοίγουν για πρώτη φορά μερικά από τα μεγαλύτερα μουσεία, το Βρετανικό Μουσείο (1750) και το Λούβρο (1793), τα εκθέματα των οποίων, αν και τυπικά τουλάχιστον, εκτίθεντο για το λαό, ωστόσο δεν επιτέλεσαν κάποιο εκπαιδευτικό ρόλο καθώς λειτουργούσαν ως παρακαταθήκες πληροφοριών και αισθητικής απόλαυσης (Χορταρέα 2002: 181-182, Hooper-Greenhill 2006: 165-186, Νάκου 2001: 115-117).

Τον 19^ο αιώνα κορυφώνεται ο μετασχηματισμός των μουσείων από ιδιωτικά σε δημόσια και εθνικά. Τα μουσεία του 19^{ου} αιώνα έχουν εθνικό χαρακτήρα και ο εκπαιδευτικός τους ρόλος προσανατολίζεται στη διδασκαλία της εθνικής ιστορίας και την καλλιέργεια εθνικής ταυτότητας. Τα δημόσια εθνικά μουσεία του 19^{ου} αιώνα αναγνωρίζονται ως σημαντικά δημόσια ιδρύματα, τα οποία αντανακλούσαν τις εθνικές πολιτικές για την παιδεία, την εκπαίδευση και την αισθητική καλλιέργεια των πολιτών (Hein 2006: 341-342, Hein 1998: 3-6, Νάκου 2001:117-122). Οι γνώσεις που πρόσφεραν αφορούσαν σε τυποποιημένη μετάδοση πληροφοριών και η εκπαιδευτική τους λειτουργία περιοριζόταν σε ένα κλειστό κύκλο ερμηνειών. Παρόλο που τα μουσεία του 19^{ου} αιώνα ήταν ανοικτά στο κοινό, ωστόσο δεν πρόσφεραν καθοδήγηση και έθεταν περιορισμούς ως προς την κατανόηση των εκθεμάτων, τα οποία συνοδεύονταν από ακαδημαϊκού τύπου πληροφορίες (Hein 2006: 341-342, Hein 1998: 4-5, Νάκου 2001: 131-136). Τον 19^ο αιώνα το ενδιαφέρον για τις φυσικές επιστήμες κορυφώνεται και ιδρύονται μουσεία φυσικών επιστημών, τα οποία εντάσσονται σε μια εκπαιδευτική πολιτική. Τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, αρχίζουν να λειτουργούν τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία της Δυτικής Ευρώπης και να εμφανίζεται η πρακτική της δημιουργίας εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα μουσεία (Χορταρέα 2002: 182). Αν και τον 19^ο αιώνα τα μουσεία αναγνωρίζονται ως εκπαιδευτικά ιδρύματα, ωστόσο δεν είχαν οργανωμένη και εξειδικευμένη εκπαιδευτική λειτουργία (Hein 2006: 341).

Η αναγνώριση της εκπαίδευσης ως εξειδικευμένη λειτουργία των μουσείων καθιερώθηκε τον 20^ο αιώνα. Ο 20^{ος} αιώνας χαρακτηρίζεται από μια μεγάλη έκρηξη στην ίδρυση μουσείων και την εξέλιξη στον τομέα της μουσειακής εκπαίδευσης, η οποία επηρεάζεται από το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης και τις νέες θεωρίες γύρω από την ανάπτυξη του παιδιού (Hein 2006: 344, Moore 1982: 213-214). Το παιδικό και σχολικό κοινό αποτελεί το βασικό αποδέκτη της μουσειακής εκπαίδευσης των μουσείων του 20^{ου} αιώνα, για αυτό και αναπτύσσονται ειδικά προγράμματα για τις σχολικές ομάδες, εξελίσσοντας τη συνεργασία μεταξύ μουσείου και σχολείου. Η ίδρυση

του ICOM (1946) αποτελεί σταθμό στην ιστορία των μουσείων, καθώς αναγνωρίζεται επίσημα η εκπαιδευτική αποστολή του μουσείου (Χορταρέα 2002:183-184). Σύμφωνα με τον πρόσφατο ορισμό του ICOM (1974), «Το μουσείο είναι ένας μη κερδοσκοπικός, μόνιμος οργανισμός, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της και ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, ερευνά, κοινοποιεί και εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία» (Desvalles & Mairesse 2014:90). Τα μουσεία του 20^{ου} αιώνα δεν είναι μόνο χώροι διατήρησης και προβολής αντικειμένων, αλλά και εκπαίδευσης, ενώ το κέντρο βάρους μετατίθεται από τα αντικείμενα και τις συλλογές στον άνθρωπο και στον τρόπο που βιώνει την επίσκεψή του στο μουσείο (Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 38, Οικονόμου 2003: 49).

Το σύγχρονο μουσείο του 21^{ου} αιώνα είναι χώρος μάθησης, ψυχαγωγίας και κοινωνικής συναναστροφής. Οι μουσειακές συλλογές αποτελούν τη βάση για την παιδαγωγική αξιοποίηση του μουσείου, μέσα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Το σύγχρονο μουσείο διευρύνει τις ομάδες κοινού του και αναγνωρίζει την ύπαρξη πολλών και ετερόκλητων ομάδων, διαφορετικών κοινωνικών, πολιτισμικών και ηλικιακών χαρακτηριστικών. Οι επισκέπτες, αντιμετωπίζονται ως καταναλωτές αλλά και δημιουργοί γνώσης, με διαφορετικές ανάγκες και προσλαμβάνουσες, οι οποίοι καλούνται σε μια ενεργή, μαθησιακή διαδικασία. Με την ανάπτυξη του κλάδου της μουσειοπαιδαγωγικής, η μάθηση στα σύγχρονα μουσεία γίνεται εξειδικευμένη λειτουργία, αξιοποιώντας σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες και μεθόδους και κάνοντας χρήσεις νέων τεχνολογιών (Νικονάνου 2015: 13-15).

3.2 Η Μουσειακή Εκπαίδευση στην Κύπρο

Το ενδιαφέρον για άσκηση οργανωμένης μουσειακής αγωγής στην Κύπρο έχει ξεκινήσει σχετικά πρόσφατα, ωστόσο τα μουσεία ήταν πάντοτε συνδεδεμένα με πολιτικές γύρω από την παιδεία και την εκπαίδευση. Οι πολιτιστικοί και εκπαιδευτικοί οργανισμοί στην Κύπρο, αντανakλούσαν ανέκαθεν τις εθνικές προτεραιότητες της χώρας. Τόσο τα μουσεία όσο και τα σχολεία λειτουργούσαν ως μέσο προπαγάνδας πολιτικών και εκπαιδευτικών σκοπιμοτήτων που αφορούσαν στον τρόπο παρουσίασης της εθνικής ταυτότητας, ιστορίας και διαπαιδαγώγησης των μελλοντικών γενεών, διδάσκοντας και υπενθυμίζοντας τους συγκεκριμένα γεγονότα (Papadakis 2008:5, Stylianiou-Lambert 2011: 165 – 191).

Η συνειδητοποίηση του εκπαιδευτικού ρόλου του μουσείου αποτυπώνεται για πρώτη φορά στον «Περί Αρχαιοτήτων Νόμο» (1935), σύμφωνα με τον οποίο ορίζεται «η χρήση των αρχαίων μνημείων και των αρχαιολογικών μουσείων για εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς σκοπούς και την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού» (Stylianiou-Lambert 2011: 168 - 178, Stylianiou-Lambert 2012). Τα μουσεία έκτοτε συνδέθηκαν με τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ευθύνη να εκπαιδεύουν τον λαό μέσα από τα αρχαιολογικά αντικείμενα και μνημεία. Από το 1990 και μετά, οπότε

παρατηρείται η μεγάλη έκρηξη στον τομέα των ιδιωτικών και δημοτικών μουσείων στην Κύπρο, παρατηρείται μια προσπάθεια για στροφή σε άλλες μορφές τέχνης, εκτός από την αρχαιολογία και σε διαφορετικούς τρόπους παρουσίασης της ιστορίας (Stylianou-Lambert et al. 2014: 575-576, Stylianou-Lambert 2011: 168 – 178).

Η άσκηση οργανωμένης πολιτικής για τη μουσειακή αγωγή, σε κρατικό επίπεδο, εγκαινιάστηκε για πρώτη φορά το 1996 από την Επιτροπή Μουσειακής Αγωγής του Υπουργείου Παιδείας Πολιτισμού σε συνεργασία με το Τμήμα Αρχαιοτήτων. Τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα μουσειακής αγωγής πραγματοποιούνται στην Πάφο (1996) και θα ακολουθήσουν εκπαιδευτικά προγράμματα στη Λεμεσό (1997), στη Λευκωσία, Λάρνακα και την ελεύθερη Αμμόχωστο (1999). Από το 2016 μέχρι σήμερα τα Εκπαιδευτικά Προγράμματα τελούν υπό τη στήριξη του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού σε συνεργασία με το Τμήμα Αρχαιοτήτων, το Λεβέντιο Δημοτικό Μουσείο και τη Λεβέντιο Πινακοθήκη στη Λευκωσία, το Δημοτικό Μουσείο THALASSA στην Αγία Νάπα, την Π.Ο.Ε.Δ και την κοινότητα Βάσας Κοιλανίου. Επιπλέον, στο πλαίσιο συνεργασίας με το Υπουργείο Πολιτισμού και Θρησκευμάτων της Ελλάδας πραγματοποιήθηκε η δωρεά μουσειοσκευών που αφορούν στα μνημεία της Ακρόπολης (ΥΠΠ 2018). Οργανωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα σε κρατικό επίπεδο προσφέρονται από το 2004 και από το Κλιμάκιο Εικαστικής Αγωγής Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΥΠΠ, σε μουσεία και πινακοθήκες, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' και τους Δήμους Λευκωσίας, Λεμεσού και Πάφου (eikad 2018).

Τα κρατικά εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιάζονται και υλοποιούνται από καταρτισμένους εκπαιδευτικούς (εκπαιδευτικοί σε απόσπαση) σε συνεργασία με τους επιθεωρητές. Παράλληλα, οργανώνονται συνέδρια και δειγματικά μαθήματα μουσειακής αγωγής για εκπαιδευτικούς. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιάζονται και οργανώνονται με βάση τους στόχους του αναλυτικού σχολικού προγράμματος, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, τους περιορισμούς και τις δυνατότητες του χώρου και του χρόνου. Η εφαρμογή τους στηρίζεται στη βιωματική μάθηση και τη διαθεματική προσέγγιση, που επιτυγχάνεται μέσα από την παρατήρηση, την εξερεύνηση, την ανακάλυψη και το θεατρικό παιχνίδι (ΥΠΠ 2018, eikad 2018).

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται ιδιαίτερη άνθηση ιδιωτικών πολιτιστικών οργανισμών και μη-κερδοσκοπικών ιδρυμάτων, τα οποία έχουν αναπτύξει ένα ευρύ φάσμα μουσειοεκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (Μπούνια & Στυλιανού – Lambert 2011: 169). Παρόλα αυτά, έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2012 σε ενενήντα μουσεία της Κύπρου, έδειξε ότι παρά την ύπαρξη μεγάλου αριθμού μουσείων στη χώρα, δεν υπάρχει ανάλογη εξειδίκευση στον μουσειακό τομέα (Stylianou-Lambert et al. 2014: 575-576). Πολλά μουσεία, ιδιαίτερα σε αγροτικές περιοχές, ακολουθούν ακόμη τον παραδοσιακό τύπο μουσείου, στον τρόπο ταξινόμησης και έκθεσης των συλλογών, ενώ δεν υπάρχει εξειδικευμένο προσωπικό για εκπαιδευτικές δράσεις. Σε πολύ λίγα μουσεία οι υπάλληλοι του μουσείου έχουν προηγούμενες γνώσεις σχετικά με τις συλλογές ή έχουν εκπαιδευτεί σε θέματα μουσειακών σπουδών ή μουσειακής αγωγής.

Τα περισσότερα είναι μικρά μουσεία, με περιορισμένο ανθρώπινο δυναμικό και οικονομικούς πόρους (Stylianou-Lambert et al. 2014: 575-576).

Τα τελευταία χρόνια στην Κύπρο αναγνωρίζεται ο ρόλος της μουσειοπαιδαγωγικής και η συμβολή της στη σχολική εκπαίδευση. Παρατηρείται μια προσπάθεια για ένταξη της μουσειακής αγωγής στο πρόγραμμα της σχολικής εκπαίδευσης, τόσο από το ΥΠΠ όσο και από ιδιωτικά μουσεία και γίνεται προσπάθεια επιμόρφωσης με την πραγματοποίηση ημερίδων, σεμιναρίων και συνεδρίων, ενώ παράλληλα πραγματοποιούνται μικρά βήματα για ένταξη της μουσειοπαιδαγωγικής σε προγράμματα πανεπιστημιακών σπουδών (ΥΠΠ 2018). Ωστόσο, η μουσειοπαιδαγωγική στην Κύπρο βρίσκεται ακόμα σε εμβρυακό στάδιο, ενώ υπάρχει ανάγκη για οργάνωση και συντονισμό του κυπριακού τμήματος του ICOM, το οποίο θα βοηθήσει στο συντονισμό σε θέματα μουσειακής εκπαίδευσης.

Η ανάγκη για άσκηση οργανωμένης μουσειακής αγωγής αποδεικνύεται και από έρευνα που διενεργήθηκε το 2003 (Sanna 2003), σύμφωνα με την οποία οι μαθητές της Κύπρου φάνηκε να έχουν έλλειψη εμπειρίας και επαφής με πραγματικά έργα τέχνης, γεγονός που τους εμποδίζει να αναπτύξουν την αισθητική τους εκτίμηση και στάση απέναντι στην τέχνη και τα ευαίσθητα θέματα που αυτή πραγματεύεται (Sanna 2003: 300-313). Την έλλειψη πραγματικής επαφής με μουσεία τέχνης και έργα εικαστικής δημιουργίας έδειξε και μια άλλη έρευνα σύμφωνα με την οποία η επαφή των μαθητών της Κύπρου με την τέχνη πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο μέσω του μαθήματος της εικαστικής αγωγής στις τάξεις της πρώιμης παιδικής ηλικίας και περιλαμβάνει συνήθως τη δημιουργία κατασκευών με συμβατικά υλικά (χρωματιστά μολύβια, νερομπογιές κ.ά.) και μέσω της επαφής τους με αναπαραγωγή πινάκων στα σχολικά βιβλία ή με διαφάνειες (Trimis et al. 2004:20, 33-34).

3.3 Ο Κλάδος της Μουσειοπαιδαγωγικής

Ο εκδημοκρατισμός της γνώσης και η συνειδητοποίηση του παιδευτικού ρόλου του μουσείου, θα οδηγήσει στη δημιουργία των πρώτων εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τα παιδιά και το σχολικό κοινό στα μουσεία του 20^{ου} αιώνα και στην ανάπτυξη του κλάδου της μουσειοπαιδαγωγικής. Πρόκειται για ένα σχετικά νέο αλλά υποσχόμενο επιστημονικό τομέα, που οδήγησε στον μετασχηματισμό των μουσείων, από αποκλειστικούς χώρους φύλαξης αντικειμένων σε χώρους μάθησης, εμπειρίας και ψυχαγωγίας (Κουβέλη 2000:29, Νάκου 2001:177-182, Χορταρέα 2002: 183). Οι όροι μουσειοπαιδαγωγική, μουσειακή αγωγή, μουσειακή εκπαίδευση, μουσειακή μάθηση, χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τόσο την εφαρμοσμένη παιδαγωγική που πραγματοποιείται στο χώρο του μουσείου μέσα από τις μουσειακές συλλογές και εκθέσεις όσο και τον επιστημονικό κλάδο, που βοηθά το μουσείο να εκπληρώσει τον εκπαιδευτικό του ρόλο (Νάκου 2001: 177-182, Νικονάνου 2015: 13-14, Kristinsdottir 2016: 426-427). Σύμφωνα με τους Desvalles & Mairesse ο όρος «μουσειοπαιδαγωγική»

«περικλείει όλες τις δραστηριότητες που μπορεί να προσφέρει ένα μουσείο, ανεξάρτητα από την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο ή το κοινωνικό υπόβαθρο του κοινού»(Desvalles & Mairesse 2014: 52).

Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη και προώθηση της μουσειοπαιδαγωγικής, διαδραμάτισε το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), το οποίο λίγα χρόνια μετά την ίδρυσή του, έχοντας επίγνωση του παιδευτικού ρόλου των μουσείων, προχώρησε στη συγκρότηση ειδικής, διεθνούς επιτροπής. Η «Επιτροπή για την Εκπαίδευση και την Πολιτισμική Δράση στα μουσεία» (CECA-Committee of Education and Cultural Action), είναι μια από τις πρώτες, πολυπληθέστερες σε μέλη-χώρες και δραστήριες επιτροπές του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, η οποία από τον καιρό της ίδρυσής της μέχρι σήμερα, πραγματοποιεί σεμινάρια, δραστηριότητες και εκπαιδευτικά προγράμματα διεθνώς και παράλληλα εκδίδει δικό της περιοδικό με σκοπό την ανταλλαγή καλών πρακτικών για την εξέλιξη του κλάδου της Μουσειοπαιδαγωγικής (Παπαιωάννου & Στεργιάκη 2013: 47, Χατζηνικολάου 2002: 101-102).

Η μουσειοπαιδαγωγική βασίζεται στις αρχές του κινήματος της νέας μουσειολογίας, της σύγχρονης παιδαγωγικής και διδακτικής, της θεωρίας του υλικού πολιτισμού, των διαστάσεων της γνώσης, της σκέψης, της ψυχοκοινωνικής συγκρότησης των ατόμων, έχοντας ως βασικό τους γνώρισμα την αμφισβήτηση των παραδοσιακών παιδαγωγικών προσεγγίσεων και της εκπαιδευτικής διαδικασίας, βάζοντας στο επίκεντρο τον άνθρωπο και τις σχέσεις αλληλεπίδρασης με τους άλλους ανθρώπους, το ιστορικό, κοινωνικό, πολιτισμικό και φυσικό του περιβάλλον, μέσα στο οποίο δομεί ο ίδιος τη γνώση με τρόπο ενεργητικό και βιωματικό. Επίσης, δέχεται επιρροές από διάφορες επιστήμες, όπως η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η θεωρία της ερμηνείας και της επικοινωνίας, η ιστορία της τέχνης, η αρχαιολογία, η διοίκηση επιχειρήσεων κ.ά (Νάκου 2001: 177-189, Οικονόμου 2003: 26-27, Kristinsdottir 2016: 427-428).

Η διεπιστημονική αυτή προσέγγιση της μουσειοπαιδαγωγικής, χαρακτηριστική των νέων τάσεων που διαμορφώνονται τον 20^ο αιώνα, έχει ως σκοπό τη βελτίωση των τρόπων και των μέσων αξιοποίησης των μουσείων, μέσω ενός συνδυασμού μάθησης και ψυχαγωγίας και της προώθησης νέων και εναλλακτικών προσεγγίσεων και τρόπων θέασης του υλικού πολιτισμού, που θα στηρίζονται σε ένα πλαίσιο επιστημονικών παιδαγωγικών και μουσειολογικών αρχών. Με βάση αυτές τις αρχές θα σχεδιάζεται μια αποτελεσματική εκπαιδευτική πολιτική, η οποία θα συμφωνεί με την αποστολή και το όραμα των μουσείων και θα είναι προς όφελος των ατόμων όλων των κοινωνικών και πολιτισμικών ομάδων και ηλικιών (Νάκου 2001: 177-214, Kristinsdottir 2016:432-433).

Η σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική στοχεύει σε όλες τις κατηγορίες κοινού, τόσο ηλικιακά όσο και κοινωνικά και πολιτισμικά. Σκοπός της μουσειοπαιδαγωγικής είναι να λειτουργήσει ως διαμεσολαβητής μεταξύ των μουσειακών αντικειμένων και των επισκεπτών, να τους διευκολύνει στη δόμηση νέων γνώσεων και τρόπων σκέψης, μέσα σε ένα ελκυστικό μαθησιακό περιβάλλον, χρησιμοποιώντας νέους κώδικες και

μεθόδους και λαμβάνοντας υπόψη τις κοινωνικές, πολιτισμικές, νοητικές και ψυχικές ιδιαιτερότητες των επισκεπτών. Μέσα από τον κοινωνικό της χαρακτήρα, προωθεί την ομαδική δράση αλλά παράλληλα ενθαρρύνει και την ατομική ενέργεια, μέσα σε πλαίσιο ουσιαστικής ψυχαγωγίας και αισθητικής απόλαυσης. Η μουσειοπαιδαγωγική εκπαίδευση δεν ενδιαφέρεται αποκλειστικά στη μετάδοση συγκεκριμένων γνώσεων, αλλά στην εδραίωση μιας ουσιαστικής και μακρόχρονης σχέσης των επισκεπτών με τη μάθηση, στην καθιέρωση μιας μαθησιακής νοοτροπίας που θα καταστεί τρόπος ζωής (Νάκου 2001: 177-214).

Η μουσειοπαιδαγωγική πραγματώνεται μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα, στα οποία εφαρμόζονται μουσειοεκπαιδευτικές μέθοδοι, οι οποίες αξιοποιούν διάφορες εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές θεωρίες μάθησης. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν βιωματικό και ενεργητικό χαρακτήρα και αποσκοπούν στην πολύπλευρη και δημιουργική διεύρυνση των ατομικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων των ατόμων. Πραγματοποιούνται με την καθοδήγηση μουσειοπαιδαγωγών ή άλλου ειδικευμένου προσωπικού των μουσείων, ο ρόλος των οποίων είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την επιτυχία των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων (Νικονάνου 2015: 51-52, Φιλιππουπολίτη 2015: 27-28).

3.4 Θεωρίες Μάθησης στο Μουσείο

Για ένα πετυχημένο εκπαιδευτικό σχεδιασμό και μια συντονισμένη εκπαιδευτική δράση, τα σύγχρονα μουσεία υιοθετούν σύγχρονες παιδαγωγικές και γνωστικές θεωρίες που υποστηρίζουν τις βιωματικές και ενεργητικές διαστάσεις της μάθησης.(J. Dewey, M. Montessori, Piaget, Vygotsky, Garder κ.α.)(Νάκου 2001: 184-189, 197, Hein 1998: 14-15, Φιλιππουπολίτη 2015: 27-28). Οι διάφορες εκπαιδευτικές θεωρίες, αντιμετωπίζουν με διαφορετικό τρόπο τη γνώση (θεωρίες γνώσης) και διαφορετικό τρόπο τη μάθηση (θεωρίες μάθησης). Ο Hein (2006) διακρίνει τις θεωρίες μάθησης σε «παθητικές» και «ενεργητικές» θεωρίες (Black 2009: 166, Hein 1998: 16-23, Hein 2006: 345-346, Φιλιππουπολίτη 2015: 27-30).

Στις «παθητικές» θεωρίες μάθησης όπως και στη ρεαλιστική θεωρία της γνώσης, η γνώση είναι αντικειμενική και απλή και το υποκείμενο καλείται να την αφομοιώσει παθητικά. Σε αυτή την προσέγγιση αντιστοιχούν οι παραδοσιακές που είναι ο διδασκισμός και ο συμπεριφορισμός. Αντίθετα, στις «ενεργητικές» θεωρίες μάθησης και στην ιδεαλιστική θεωρία της γνώσης, η αλήθεια είναι σύνθετη και πολυδιάστατη και το υποκείμενο την κατασκευάζει μέσα από μια ενεργητική διαδικασία, ώστε η γνώση να μετατραπεί σε «εμπειρία» και «βίωμα». Σε αυτή την προσέγγιση αντιστοιχούν οι σύγχρονες θεωρίες, όπως η θεωρία του κονστρουκτιβισμού, η θεωρία της ανακάλυψης και άλλες σε συνάφεια με αυτές (Black 2009: 166, Hein 1998: 16-23, Hein 2006: 345-346, Φιλιππουπολίτη 2015: 27-30).

Κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορες εκπαιδευτικές θεωρίες κατά το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Ωστόσο, οι θεωρίες μάθησης από μόνες τους δεν αρκούν για την οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκθέσεων, καθώς παρουσιάζουν τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα, καθώς το κοινό μαθαίνει με διαφορετικούς τρόπους, έχει διαφορετικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες, για αυτό είναι αναγκαίο να εφαρμόζεται μια ποικιλία μαθησιακών προσεγγίσεων (Black 2009: 188, Φιλιππουπολίτη 2015: 28-29).

3.4.6 Θεωρία του Διδακτισμού

Η προσέγγιση του διδακτισμού ανήκει στις παθητικές θεωρίες μάθησης και στη ρεαλιστική θεωρία της γνώσης. Η θεωρία αυτή βασίζεται σε δασκαλοκεντρικές διδακτικές προσεγγίσεις, με το μαθητή στο ρόλο του παθητικού δέκτη, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες του. Στο διδακτικό ή συστηματικό μουσείο (Systematic Museum), ο επιμελητής θεωρεί τους επισκέπτες ως ένα ομοιογενές κοινό και οργανώνει με τέτοιο τρόπο τις εκθέσεις και τα εκπαιδευτικά προγράμματα, ώστε οι ακαδημαϊκού τύπου πληροφορίες, οι οποίες περιορίζονται σε πινακίδες και λεζάντες, ακολουθούν λογική, χρονολογική και ιεραρχική σειρά. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αυτής της προσέγγισης δημιουργούν περιβάλλον σχολικής τάξης στο μουσείο, θέτουν συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους, εφαρμόζουν τη μουσειακή ξενάγηση και χρησιμοποιούν φυλλάδια εργασίας με ερωτήσεις και καθορισμένες απαντήσεις, ενώ απουσιάζει η ενθάρρυνση πρωτοβουλίας και διαδραστικότητας (Black 2009: 186-187, Hein 1998: 25-28, Hein 2006: 345-347, Black 2009: 166-168, Φιλιππουπολίτη 2015: 31-32).

3.4.2. Θεωρία του Συμπεριφορισμού

Και σε αυτή την εκπαιδευτική θεωρία κυριαρχούν τα χαρακτηριστικά των παθητικών θεωριών μάθησης και της ρεαλιστικής θεωρίας της γνώσης με τη διαφορά ότι εδώ τη γνώση δομεί το ίδιο το άτομο. Στο συμπεριφορικό ή κανονικό μουσείο (Orderly Museum), η γνώση κατακτάται μέσα από τη σχέση ερεθίσματος- αντίδρασης ανάμεσα στον εμπυχωτή και τον συμμετέχοντα. Το υποκείμενο λαμβάνει μέρος σε μια σειρά από σύντομες δοκιμασίες, όπου οι ορθές απαντήσεις επιβραβεύονται, ενώ οι λανθασμένες οδηγούν σε επανάληψη, με μια νέα δοκιμασία μέχρι ο συμμετέχων να φτάσει στην επιθυμητή γνώση. Μια τέτοια εκπαιδευτική θεωρία ακολουθούν μουσεία που περιλαμβάνουν διαδραστικά εκθέματα, κυρίως ψηφιακά παιχνίδια (Black 2009, Hein 1998: 29-30, Hein 2006: 345-346, Νάκου 2001:190, Φιλιππουπολίτη 2015: 32).

3.4.3 Θεωρία της Ανακάλυψης

Η θεωρία της ανακάλυψης βασίζεται στην ενεργητική διαδικασία της μάθησης, η οποία οδηγεί στην κατάκτηση της γνώσης μέσα από διάφορες δραστηριότητες ανακάλυψης, πνευματικές και σωματικές. Στο ανακαλυπτικό μουσείο (Discovery Museum) τα εκπαιδευτικά προγράμματα διαμορφώνονται ως διαδραστικοί χώροι με διαδραστικά εκθέματα, «αίθουσες ανακάλυψης» και εργαστήρια ή παιχνίδια κρυμμένου θησαυρού

και εξερεύνησης. Η προσέγγιση αυτή παρακινεί την περιέργεια του υποκειμένου με αποτέλεσμα να αλλάζει ο τρόπος σκέψης του και να οδηγείται σε προσωπικές ερμηνείες. (Hein 1998: 30-33, Black 2009: 176-178, Φιλιππουπολίτη 2015: 33-34).

3.4.4 Η Θεωρία του Κονστρουκτιβισμού

Η θεωρία του κονστρουκτιβισμού ή εποικοδομητισμού υποστηρίζει ενεργητικές-βιωματικές διαδικασίες μάθησης, μέσα από τις οποίες το υποκείμενο κατασκευάζει τα δικά του νοήματα. Η νέα γνώση προκύπτει όταν προκαλείται το ενδιαφέρον, όταν συνδέεται με τις υπάρχουσες γνώσεις, τις προηγούμενες εμπειρίες και το κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον του υποκειμένου. Στο κονστρουκτιβιστικό ή επικοδομητικό μουσείο (Constructivist Museum), οι εκθέσεις και οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες δεν ακολουθούν η γραμμική πορεία παρουσίασης των εκθεμάτων, ούτε υποδεικνύεται μια συγκεκριμένη διαδρομή, αλλά υπάρχουν πολλά σημεία έναρξης και χάραξης διαδρομών. Επίσης, δεν επιδιώκεται η ανάδειξη μίας αντικειμενικής αλήθειας για όλους, αλλά ενθαρρύνονται πολλές και διαφορετικές οπτικές θέασης των αντικειμένων και πολλαπλών προσωπικών ερμηνειών. Σημαντικός είναι ο ρόλος της διαδραστικότητας, καθώς μέσα από την εμπλοκή του μαθητευόμενου στις διάφορες δραστηριότητες, συνδυάζεται η διανοητική λειτουργία με τη χειρωνακτική δραστηριότητα μέσα από αντικείμενα απτικού τύπου (hands-on) και έτσι ο μαθητής πειραματίζεται, παρατηρεί, ανακαλύπτει. Στη θεωρία του εποικοδομητισμού, ο μουσειοεκπαιδευτικός έχει το ρόλο του καθοδηγητή, ενθαρρύνοντας τον αναστοχασμό και τη δόμηση προσωπικών νοημάτων (Black 2009: 178-179, Hein 1998: 34-36, Hein 2006: 346-347, Φιλιππουπολίτη 2015: 34-36).

3.4.5 Θεωρία των Πολλαπλών Ευφυϊών

Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης που διατύπωσε ο ψυχολόγος H.Gardner, επικεντρώνεται στη ψυχολογία του μαθητευόμενου και υποστηρίζει πως το κάθε άτομο προσεγγίζει με διαφορετικούς τρόπο τον κόσμο, προκειμένου να τον κατανοήσει. Διακρίνει οκτώ τύπους ευφυΐας: τη γλωσσική ή λεκτική, τη λογική-μαθηματική, τη μουσική-ρυθμική, την οπτική-χωρική, την κιναισθητική ή σωματική-αισθησιοκινητική, την ενδοπροσωπική ή ενδοατομική, τη διαπροσωπική και τη νατουραλιστική. Πρόσφατα προστέθηκε ακόμα μια νοημοσύνη, η υπαρξιακή (Νάκου 2001: 207, Φιλιππουπολίτη 2015: 37-38). Τα μουσεία συχνά χρησιμοποιούν την προσέγγιση αυτή κατά τον σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων. Με την εφαρμογή αυτής της προσέγγισης στα εκπαιδευτικά προγράμματα, δοκιμάζονται διαφορετικοί τρόποι αλληλεπίδρασης των εκθεμάτων με τους επισκέπτες, καθώς επιδιώκεται η εμπλοκή όσο το δυνατό περισσότερων αισθήσεων και έτσι ενθαρρύνεται η συμμετοχή μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών (Φιλιππουπολίτη 2015: 37-38).

3.5 Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι

Οι μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι, στηρίζονται στις θεωρίες μάθησης της σύγχρονης παιδαγωγικής (υποκεφάλαιο 4.3) και συνδυάζουν τη μάθηση, την ψυχαγωγία, τη συμμετοχή, την εμπειρία, την προσωπική έκφραση και τη δημιουργία. Εφαρμόζονται στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μουσείων με την καθοδήγηση εμπυχωτών/μουσειοπαιδαγωγών ή ειδικευμένου προσωπικού, διακρίνονται από μια μεγάλη ποικιλία εφαρμογών και επιδιώκουν να κρατήσουν αμείωτο το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων. Οι μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι διαφέρουν ανάλογα με: α) την ομάδα στόχου (χαρακτηριστικά ομάδας, συνθήκες επίσκεψης, αριθμός των ατόμων), β) χώρο υλοποίησης, γ) εκπαιδευτική στοχοθεσία, δ) επικοινωνιακή διάσταση (Νικονάνου 2015: 51-53).

3.5.1 Η Μέθοδος της Αφήγησης

Η μέθοδος της αφήγησης ή ξενάγησης είναι παθητική μέθοδος καθώς ο επισκέπτης δεν μπορεί να εκφράσει τις προσωπικές του σκέψεις και δεν μπορεί να αλληλεπιδράσει με την υπόλοιπη ομάδα, τα εκθέματα και τον εμπυχωτή. Προσφέρονται για όλες τις ομάδες στόχου, μπορούν να περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό ατόμων και δεν υπάρχουν περιορισμοί ως προς τον χώρο πραγματοποίησης. Η μέθοδος της αφήγησης πραγματοποιείται μέσα από τη ξενάγηση και τη διήγηση ιστοριών ή παραμυθιών (ως γεγονός σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα και ως ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα). Η διήγηση ιστοριών είναι κατάλληλη για παιδιά και σχολικές ομάδες και μπορεί να συνδυαστεί και άλλες δραστηριότητες, όπως ο χορός και η μουσική (Νικονάνου 2015: 55-57).

3.5.2 Μαιευτική Μέθοδος

Στη μαιευτική μέθοδο ή κατευθυνόμενη συζήτηση, ο εμπυχωτής κατά τη διάρκεια της ξενάγησης/αφήγησης θέτει ερωτήματα γύρω από τα μουσειακά εκθέματα και εμπλέκει τους συμμετέχοντες σε συζήτηση. Με αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνεται η επικοινωνία, η αλληλεπίδραση, η παρατήρηση, η διατύπωση σκέψεων και κρίσεων. Οι συμμετέχοντες μαζί με τον εμπυχωτή συνδιαμορφώνουν το περιεχόμενο δημιουργώντας έτσι πολλές ερμηνείες και προσεγγίσεις. Τα αντικείμενα προσεγγίζονται με ερωτήσεις που αφορούν πρώτα στα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά και έπειτα στη λειτουργία και την αξία τους, πληροφορίες οι οποίες συζητιούνται συνδεδεμένες με προηγούμενες γνώσεις και εμπειρίες και συγκρίνονται με τις απόψεις της υπόλοιπης ομάδας. Η μαιευτική μέθοδος εφαρμόζεται στις εκπαιδευτικές ξεναγήσεις, συζητήσεις και στις επιδείξεις ειδικών (Νικονάνου 2015: 57-64).

3.5.3 Ανακαλυπτική Μέθοδος

Η ανακαλυπτική μέθοδος πραγματοποιείται μέσα από παιχνίδια εξερεύνησης των εκθεμάτων και του χώρου του μουσείου, είτε ως στάδιο εκπαιδευτικού προγράμματος είτε ως αυτόνομη εκπαιδευτική διαδικασία. Κατά τη μέθοδο αυτή αξιοποιείται ο

μουσειακός χώρος ως μαθησιακό περιβάλλον με τη χρήση εκπαιδευτικού υλικού (φύλλα εργασίας, αντίγραφα εκθεμάτων, φωτογραφίες κ.ά). Μπορεί να λειτουργήσει με την καθοδήγηση μουσειοπαιδαγωγού, ο οποίος βοηθά και συντονίζει τη διαδικασία ή ατομικά με τη χρήση ειδικά σχεδιασμένου εκπαιδευτικού υλικού χωρίς την παρουσία ειδικού. Πρόκειται για μια ενεργητική διαδικασία κατά την οποία ενθαρρύνεται η αυτενέργεια, ο πειραματισμός και η εξερεύνηση. Εκτός από μετατροπές στους εκθεσιακούς χώρους, μπορούν να δημιουργηθούν και ειδικοί χώροι όπως αίθουσες ανακάλυψης-discovery rooms (Νικονάνου 2015: 64-66).

3.5.4 Βιωματικές-Δημιουργικές Μέθοδοι

Οι βιωματικές – δημιουργικές μέθοδοι στηρίζονται στην εμπειρία και τη δημιουργική έκφραση. Οι μέθοδοι αυτοί συμβάλλουν στην ενίσχυση της ενεργού συμμετοχής των επισκεπτών, της ανάπτυξης δεξιοτήτων και ικανοτήτων και ενεργοποίησης της δημιουργικής φαντασίας, που οδηγούν στη διάπλαση της προσωπικότητας.

Πραγματοποιούνται σε ειδικούς χώρους, συνήθως εργαστήρια, καθώς χρησιμοποιούνται διάφορα υλικά και μέθοδοι. Οι βιωματικές μέθοδοι περιλαμβάνουν: 1) τις υλικές-αισθητικές δραστηριότητες, που εμπλέκουν τις αισθήσεις (π.χ ζωγραφική, κατασκευές, γλυπτική, μαγειρική, ράψιμο κλπ.) και αποτελούν συνήθως το τελικό στάδιο ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. 2) Δραστηριότητες παραστατικών τεχνών όπως μουσειακό θέατρο, χορός, μουσική, που πραγματοποιούνται συχνά με τη βοήθεια ειδικών επαγγελματιών ή με το κοινό στο ρόλο του πρωταγωνιστή. 3) Δραστηριότητες γραμματισμού: δημιουργική γραφή, ως μέρος ενός εκπαιδευτικού προγράμματος. 4) Μουσειακές λειτουργίες ως εκπαιδευτικές δραστηριότητες, όπου το κοινό έχει τη δυνατότητα να γνωρίσει και να εξοικειωθεί με τις λειτουργίες του μουσείου όπως τη συλλογή, την έρευνα, την τεκμηρίωση, την προστασία και διατήρηση, παρουσίαση και επικοινωνία των μουσειακών αντικειμένων, λειτουργίες σημαντικές που δεν είναι εύκολα προσβάσιμες από το κοινό(Νικονάνου 2015:67-75).

3.6 Η Σχέση Μουσείου- Σχολείου και η Συμβολή της Μουσειοπαιδαγωγικής στην Εκπαίδευση των Μαθητών

Το άνοιγμα των μουσείων προς την κοινωνία και το παράλληλο ενδιαφέρον του σχολείου για άτυπες μορφές μάθησης, θα οδηγήσει στη δημιουργία του επιστημονικού τομέα της μουσειοπαιδαγωγικής, η οποία επιδιώκει τη βελτίωση της αξιοποίησης του μουσείου και του υλικού πολιτισμού προς όφελος της κοινωνίας (Νάκου, 2001: 179, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 46). Αν και μουσείο και σχολείο υπηρετούν διαφορετικές μορφές μάθησης, ωστόσο θέτουν παρόμοιους στόχους, χρησιμοποιούν παιδαγωγικές μεθόδους και κάνουν χρήση στρατηγικών μάθησης και διδασκαλίας, που άλλοτε συγκλίνουν και άλλοτε αποκλίνουν μεταξύ τους. Κυρίως όμως επιδιώκουν στη

διάδοση της εκπαίδευσης και της κουλτούρας σε όλη την κοινωνία. (Δάλκος 2000:11-13, Νικονάνου 2015: 89-91).

Το μουσείο, ως μη τυπικός χώρος μάθησης, προσφέρει διαφορετική προσέγγιση στη μάθηση από αυτή που παρέχεται από το σχολείο, την τυπική μορφή μάθησης, αλλά οι δυο θεσμοί αλληλοσυμπληρώνονται, ενώ η στενή συνεργασία μεταξύ τους θεωρείται αναμφισβήτητα θετική και χρήσιμη για την αποτελεσματικότερη λειτουργία και των δύο θεσμών. Κατά τη συνεργασία μουσείου και σχολείου πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες και των δυο θεσμών, για να πραγματοποιείται με επιτυχία η εκπαιδευτική τους αποστολή και να διευκολύνεται το εκπαιδευτικό τους έργο (Black 2009: 196-214, Δάλκος 2000, Νικονάνου 2015: 89-91).

Το μουσείο, ως άτυπος χώρος μάθησης, χαρακτηρίζεται από την ενεργητική-βιωματική μάθηση μέσα από πραγματικά αντικείμενα του υλικού πολιτισμού, η συμβολή του οποίου έχει αναγνωριστεί κατά τη διαδικασία απόκτησης γνώσεων, καθώς κινητοποιεί τις αισθήσεις, την προσωπική επαφή και εμπειρία (Νικονάνου 2015: 91-92). Η μάθηση στο μουσείο επιτυγχάνεται με μεγαλύτερη ευκολία από το σχολείο, στο οποίο χρησιμοποιείται κυρίως η λεκτική επικοινωνία, αφού στο μουσείο η θεωρία παντρεύεται με την πράξη μέσα από ποικίλες δραστηριότητες που δημιουργούν την αίσθηση ενός ζωντανού μαθήματος, οδηγώντας το μαθητή με μεγαλύτερη ευκολία στην απόκτηση καινούργιων γνώσεων. Η μάθηση στο μουσείο έχει εθελοντικό χαρακτήρα, σε αντίθεση με τον υποχρεωτικό χαρακτήρα της σχολικής μάθησης, κάτι που λειτουργεί θετικά για τους μαθητές αφού δεν υπάρχει ανταγωνισμός αλλά αυτενέργεια και ανάληψη ατομικών πρωτοβουλιών. Το μουσείο, σε αντίθεση με το σχολείο, είναι χώρος εξερεύνησης, παρατήρησης, ψυχαγωγίας, όπου μέσα από διαφορετικές δραστηριότητες, επιτυγχάνεται η κινητοποίηση των αισθήσεων τους και των συναισθημάτων των παιδιών, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να αναπτύξουν διαφορετικές δεξιότητες, όπως η ομαδικότητα, η επικοινωνία, η κριτική σκέψη και η δημιουργικότητα (Black 2009: 196-214, Hein 1998:7, Νικονάνου 2015: 89, 93, RCMG 2002: 9-11).

Η σύνδεση του μουσείου με το σχολείο υλοποιείται μέσα από τα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα, κατά το σχεδιασμό των οποίων σημαντικό ρόλο παίζουν τα σχολικά αναλυτικά προγράμματα. Η σχέση μεταξύ τους διαμορφώνεται ανάλογα με τις θεωρητικές προσεγγίσεις και εκπαιδευτικές πολιτικές των μουσείων, τις εκάστοτε κυβερνητικές και εθνικές πολιτικές για την παιδεία, τις απαιτήσεις των εκπαιδευτικών αλλά και το γενικότερο κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον της κάθε εποχής (Δάλκος 2000:11-13, Νικονάνου 2015: 89-91). Το μουσείο προσφέρει στο σχολείο ποικίλες εκπαιδευτικές ευκαιρίες αξιοποίησης των μουσειακών αντικειμένων και μπορεί να συμβάλει στον εκσυγχρονισμό του τρόπου διδασκαλίας των σχολικών μαθημάτων, γιατί προτείνει τη χρήση νέων διδακτικών μεθόδων και μέσων. Τα μουσειακά αντικείμενα δίνουν τη δυνατότητα επέκτασης και εμπλουτισμού του σχολικού μαθήματος, εντός του μουσειακού χώρου αλλά και στη σχολική τάξη, όταν αποτελούν ευκαιρία για αφόρμηση και σύνδεση της μουσειακής εμπειρίας με τη

σχολική καθημερινότητα των μαθητών. Η μουσειακή μάθηση μπορεί να αλλάξει τον απόλυτο και παραδοσιακό χαρακτήρα της σχολικής μαθησιακής διαδικασίας, προσφέροντας ποικίλες διδακτικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις και νέες οπτικές θέασης της γνώσης (Νικονάνου 2015: 91-93, Black 2009: 196-214, Hooper-Greenhill 2006: 1-3).

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων προσφέρουν στα σχολεία πρωτότυπες ιδέες για πραγματοποίηση δραστηριοτήτων και εντός του σχολικού χώρου, οι οποίες ενθαρρύνουν δεξιότητες και ικανότητες των μαθητών που πολλές φορές αγνοούνται στις σχολικές αίθουσες (RCMG 2002: 6-7). Επιπλέον, το μουσείο ενισχύει την προσπάθεια του σχολείου να διαμορφώσει συνείδηση του πολίτη στους μαθητές, να καλλιεργήσει το σεβασμό στη διαφορετικότητα του ατόμου και των τοπικών κοινοτήτων και μειονοτήτων και να αναδείξει τη σημασία της δια βίου μάθησης (Black 2009: 196-214, Νικονάνου 2015: 91-93). Η αξιοποίηση της μουσειακής μάθησης από το σχολείο, μπορεί να λειτουργήσει όχι μόνο για την εμπέδωση και συμπλήρωση των μαθημάτων του σχολικού προγράμματος, αλλά και αυξητικά και σε βάθος χρόνου όταν οι γνώσεις αυτές ανακαλούνται στα σχολικά μαθήματα αλλά και στην καθημερινότητα. Η επαφή των μαθητών με το μουσείο και τα εκπαιδευτικά προγράμματα, συμβάλλει πολλαπλά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της κοινωνικότητάς τους (Black 2009: 196-214, Νάκου, 2001: 180, Νικονάνου 2015:89-91).

Η σύνδεση των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων με το σχολικό πρόγραμμα οδηγεί στη δημιουργία στενότερων σχέσεων μεταξύ των δυο θεσμών, ωστόσο η αποκλειστική σύνδεση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των μουσείων με σχολικούς στόχους μπορεί να οδηγήσει σε σχολικοποίηση της μουσειακής εμπειρίας και έλλειψη ενδιαφέροντος από τους μαθητές. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων πρέπει να συνδέονται με τα σχολικά προγράμματα με τέτοιο τρόπο ώστε να προσφέρουν εμπειρίες που θα λειτουργούν συμπληρωματικά και νεωτεριστικά και θα αποτελούν πηγή έμπνευσης τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς (Νικονάνου 2015: 94-96).

Επιπλέον, καθοριστικό ρόλο για την καλή συνεργασία μεταξύ των δύο θεσμών είναι η σαφής και ξεκάθαρη σχέση μεταξύ εκπαιδευτικών και μουσειοπαιδαγωγών. Ο μουσειοπαιδαγωγός γνωρίζει το μουσείο και το περιεχόμενο της εκπαιδευτικής δραστηριότητας και ο εκπαιδευτικός γνωρίζει τους μαθητές και τις ανάγκες τους. Ο εκπαιδευτικός δεν πρέπει να παίζει μόνο το ρόλο του παρατηρητή κατά τη διάρκεια του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος, αλλά μπορεί να συμπληρώνει και να διευκολύνει το έργο του μουσειοπαιδαγωγού. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να έρχεται σε επικοινωνία και να συνεργάζεται με το προσωπικό του μουσείου, να ενημερώνεται για το περιεχόμενο της επίσκεψης, να είναι σε θέση να κάνει προτάσεις και να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες. Επιπλέον, πρέπει να ενημερώνει και να προετοιμάζει τους μαθητές στην τάξη, να θέτει ερωτήματα και να τους ενθαρρύνει να τα απαντήσουν αλλά και να προτείνουν δικές τους ερμηνείες. Απαραίτητη είναι η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με τη συμμετοχή τους σε σεμινάρια και ενημερωτικές συναντήσεις που διοργανώνουν

τα μουσεία, τα οποία διευκολύνουν την εξοικείωσή τους με τη μουσειακή μάθηση και τους τρόπους προσέγγισής της και τα οποία στοχεύουν στην ενδυνάμωση των ικανοτήτων τους, ώστε να είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν μόνοι τους εκπαιδευτικές δραστηριότητες εντός και εκτός του μουσείου (Black 196-214, Δάλκος 2000: 67- 84, Ζαφειράκου 2000: 85-106, Νικονάνου 2015: 102-107

Κεφάλαιο 4

Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Σχολικές Ομάδες

4.1 Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσείων για Σχολικές Τάξεις

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων είναι το κατεξοχήν εργαλείο του Μουσειοπαιδαγωγικού κλάδου και αποτελούν μέρος της επικοινωνιακής πολιτικής των μουσείων. Στο σύγχρονο μουσείο, πραγματοποιούνται μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα για διάφορες κατηγορίες κοινού όπως σχολικές τάξεις, ενήλικες, ΑμΕΑ, πρόσφυγες, μετανάστες, άνεργους, κ.λπ (Νάκου 2001: 205, Νικονάνου 2015:51,96, Χορταρέα 2002: 179-185). Ο όρος «μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα» χρησιμοποιείται για να περιγράψει την εκπαιδευτική δραστηριότητα που σχεδιάζεται και πραγματοποιείται στο μουσείο. Σύμφωνα με τους Desvalles & Mairesse «οι έννοιες των μουσειακών δραστηριοτήτων επιστρατεύονται συχνά για να περιγράψουν το έργο που επιτελείται με το κοινό κατά την προσπάθεια μετάδοσης γνώσης εκ μέρους του μουσείου» (Desvalles & Mairesse 2014: 51-52). Τα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων ως δραστηριότητες άμεσης επικοινωνία θεωρούνται ο πιο πετυχημένος τρόπος μετάδοσης της μουσειακής εμπειρίας και των εκθεσιακών περιεχομένων (Νικονάνου 2015, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 48).

Η πρακτική δημιουργίας των πρώτων εκπαιδευτικών τμημάτων άρχισε να εφαρμόζεται ήδη από τις αρχές του 19^ο αιώνα. Μουσεία όπως το Smithsonian Institution στην Ουάσιγκτον (1901), Μουσείο Εκπαίδευσης στη Χάγη (1920), το Λούβρο (1928), το Victoria & Albert Museum του Λονδίνου, το Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης κ.ά, σχεδίαζαν ειδικά προγράμματα που απευθύνονταν στο σχολικό κοινό (Δάλκος 2000: 12, Χορταρέα 2002: 179-185). Από τη δεκαετία του 1960, η ανάπτυξη στενών σχέσεων μεταξύ μουσείου και σχολείου θα οδηγήσει σε μια άνθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα μουσεία και τη σύνδεση τους με το σχολικό,

αναλυτικό πρόγραμμα (Ζαφειράκου 2000: 85). Η στενή συνεργασία μεταξύ μουσείου και σχολείου αλλά και η προσπάθεια διεύρυνσης του κοινού των μουσείων, οδήγησε στον σχεδιασμό μουσειοπαιδαγωγικών δραστηριοτήτων, την ανάπτυξη εκπαιδευτικής πολιτικής και τη δημιουργία αρμόδιων τμημάτων, των Τμημάτων Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων (Νικονάνου 2015: 96).

Μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα για μαθητές είναι οι οργανωμένες επισκέψεις σχολικών ομάδων σε μουσεία, με κοινά χαρακτηριστικά, στο πλαίσιο εκπαιδευτικών εκδρομών. Η σχολική αυτή ομάδα αποτελείται από μαθητές που συνολικά δεν ξεπερνούν τους 30 και έχει κοινό πρόγραμμα μαθημάτων. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ομάδας, δηλαδή η ηλικία και οι απαιτήσεις του σχολικού προγράμματος, λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα προγράμματα αυτά έχουν συγκεκριμένους στόχους, καθορισμένη διάρκεια (συνήθως μέχρι 1, 5 ώρα), ενώ γίνεται προσεκτική επιλογή του περιεχομένου, των θεμάτων και των μουσειακών αντικειμένων που θα επεξεργαστούν και της προσέγγισης που θα ακολουθηθεί (Ζαφειράκου 2000: 22-23, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 47-50). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε σχολικές ομάδες αφορούν περισσότερο στις μόνιμες εκθέσεις των μουσείων αλλά μπορεί να σχεδιάζονται και για τις περιοδικές ή τις επετειακές εκθέσεις (Νικονάνου 2015: 96-97). Το περιεχόμενο και η ποικιλία των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων εξαρτάται από το μέγεθος του μουσείου, τις συλλογές του και την οικονομική του δυνατότητα (Δάλκος 2000: 67, Νικονάνου 2015:96-97).

Τα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα ανήκουν στην κατηγορία της μη τυπικής μάθησης, δηλαδή της μαθησιακής διαδικασίας ανοικτού χαρακτήρα, που συνδυάζει τη μάθηση, τη ψυχαγωγία και την εμπειρία μέσα από πραγματικά αντικείμενα. Σκοπός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων δεν είναι να καλύψουν το σύνολο των μουσειακών εκθεμάτων, αλλά να επικεντρωθούν σε συγκεκριμένα μουσειακά αντικείμενα και θεματικές και μέσω συγκεκριμένων μουσειολογικών μεθόδων (Νικονάνου 2015:96-97, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 48-50). Τα εκπαιδευτικά προγράμματα περιλαμβάνουν διάφορες δραστηριότητες που βασίζονται σε σύγχρονες θεωρίες και προσεγγίσεις μάθησης (βλέπε Κεφάλαιο 3), επιδιώκουν να κρατήσουν αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών από την αρχή μέχρι το τέλος και στοχεύουν στη διανοητική και συναισθηματική εμπλοκή των μαθητών κατά τη γνωριμία τους με τα μουσειακά αντικείμενα, μέσα από μια ενεργητική/βιωματική διαδικασία (Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 49, Κουβέλη 2000:222, Νάκου 2001: 203-204).

Για να είναι πετυχημένο ένα μουσειοεκπαιδευτικό πρόγραμμα πρέπει να αναπτύσσεται σε διαφορετικές φάσεις και στάδια: α) πριν από την επίσκεψη (διαχειριστικές λεπτομέρειες, προετοιμασία και ενημέρωση των μαθητών στην τάξη, πρόκληση ενδιαφέροντος και περιέργειας κ.ά.). β) κατά την επίσκεψη (υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος σε διαφορετικά στάδια) και γ) μετά την επίσκεψη (αξιολόγηση, καταγραφή εντυπώσεων, ασκήσεις και δραστηριότητες εμπέδωσης) (Δάλκος 2000:80-83, Κουβέλη 2000: 222, Νικονάνου 2015: 102, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 50).

Απαραίτητη είναι και η συνεργασία των εκπαιδευτικών με το ειδικευμένο προσωπικό του μουσείου (Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 49).

Για τη διευκόλυνση της ερμηνευτικής προσέγγισης γίνεται συχνά η χρήση επιπλέον υλικού, τα οποία λειτουργούν συμπληρωματικά και βοηθούν τους μαθητές να προσεγγίσουν και να κατανοήσουν καλύτερα τα εκθέματα του μουσείου. Χρησιμοποιούνται έντυπα και υλικά μέσα όπως φύλλα εργασίας/δραστηριοτήτων, φωτογραφίες, χάρτες, σχέδια, πρωτότυπα ή αντίγραφα αντικείμενα κ.ά. (Νικονάνου 2015: 205-214). Αρκετά μουσεία προκειμένου να προσεγγίσουν τις σχολικές ομάδες που δεν μπορούν να επισκεφθούν το μουσείο, διαθέτουν το εργαλείο της μουσειοσκευής ή μουσειοβαλίτσα, οργανωμένο, εκπαιδευτικό μουσειακό υλικό με αντιπροσωπευτικά μουσειακά αντικείμενα, οπτικοακουστικό και εποπτικό υλικό, φύλλα εργασίας και δραστηριοτήτων, εκπαιδευτικά παιχνίδια κ.ά, τα οποία μπορούν να μεταφερθεί εκτός μουσείου (Νικονάνου 2015: 215-217).

Στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές ομάδες, δεν είναι μόνο η μετάδοση πληροφοριών, ούτε η αποκλειστική σύνδεση με το σχολικό πρόγραμμα, αλλά ο συνδυασμός της δημιουργικής μάθησης με τη ψυχαγωγία και την ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης των μαθητών, η δημιουργία εναλλακτικών προσεγγίσεων του υλικού πολιτισμού, η κατάρριψη προκαταλήψεων, η σύνδεση με την καθημερινότητα, η ανάπτυξη της κοινωνικότητας και της ομαδικότητας, η αυτενέργεια, η καλλιέργεια αυτοεκτίμησης, η ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων, η δημιουργία θετικών εμπειριών και καλής σχέσης με το μουσείο (Κουβέλη 2000:222, Νάκου 2001: 203-204). Η πραγματοποίηση μιας επίσκεψης στο μουσείο από μια σχολική ομάδα και η συμμετοχή της σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μπορεί να γίνεται για την καλύτερη κατανόηση γνώσεων που έχουν αποκτηθεί, τη διευκρίνιση εννοιών που ίσως το σχολείο δεν έχει τη δυνατότητα να αποσαφηνίσει (π.χ λόγω έλλειψης εποπτικού υλικού), ή την ανάγκη για διαθεματική προσέγγιση της διδακτικής ύλης μέσω διαφόρων επιστημών (Δάλκος 2000:119).

4.2 Μουσειακή Μάθηση και Νέες Τεχνολογίες

Οι νέες τεχνολογίες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης πραγματικότητας και για αυτό δεν θα μπορούσαν να απουσιάζουν από τα σύγχρονα μουσεία. Οι νέες τεχνολογίες εφαρμόζονται στις περισσότερες από τις λειτουργίες του σύγχρονου μουσείου, παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία ως προς τη χρήση τους και συμβάλλουν στην επικοινωνία με το κοινό, είτε πρόκειται για δυνατότητες και εφαρμογές που παρέχονται εντός του μουσείου (κινητές συσκευές-tablet κ.ά.) είτε εκτός του μουσείου (διαδίκτυο, μέσα κοινωνικής δικτύωσης κ.λπ). Μια από τις σημαντικότερες λειτουργίες είναι η δημιουργία ψηφιακού πολιτιστικού αποθέματος, ένα εργαλείο ιδιαίτερα χρήσιμο όταν αξιοποιείται για εκπαιδευτικούς σκοπούς (Δεληγιάννης, Παπαϊωάννου 2014: 136-138, Fisher at al. 2017).

Η μουσειοπαιδαγωγική μπορεί να αξιοποιήσει διάφορα τεχνολογικά και ψηφιακά μέσα, τα οποία μπορούν να ενισχύσουν το ρόλο της και να εμπλουτίσουν την εμπειρία των μαθητών. Σε ένα μουσείο συναντώνται διάφορες εφαρμογές οι οποίες μπορούν να αξιοποιηθούν από τις σχολικές ομάδες και οποίες συμπληρώνουν ένα έκθεμα ή αποτελούν οι ίδιες μια εκθεσιακή παρέμβαση. Τέτοιες εφαρμογές μπορεί να είναι οθόνες αφής, πολυμεσικές εφαρμογές επιλεγμένου μουσειακού υλικού, ψηφιακά παιχνίδια γνώσεων όπως παζλ, κουίζ, εργαλεία ζωγραφικής, CD – DVD-ROM, ηλεκτρονικά βιβλία, διαδραστικοί πίνακες κ.ά. (Γιαννούτσου 2015: 226-227, Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013: 42, Παπαϊωάννου & Δεληγιάννης 2014: 136-138, Fisher et al. 2017). Τέτοιου είδους συσκευές συνδυάζουν τη γνώση με τη ψυχαγωγία, κινητοποιούν τις αισθήσεις (όραση, ακοή, αφή, μνήμη) και τη δημιουργικότητα. Στηρίζονται σε ενεργητικές θεωρίες μάθησης όπως ο κονστρουκτιβισμός και η μάθηση μέσω της ανακάλυψης, αναβαθμίζοντας τις εμπειρίες μάθησης και αυξάνοντας τις πιθανότητες για καλύτερη κατανόηση του περιεχομένου (Παπαϊωάννου & Δεληγιάννης 2014: 136-138, Fisher et al. 2017).

Οι εφαρμογές αυτές λειτουργούν συμπληρωματικά και βοηθητικά σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, εντάσσονται στην επίσκεψη ενώ απαιτείται καθοδήγηση και επικοινωνία με τον μουσειοπαιδαγωγό (Παπαϊωάννου & Δεληγιάννης 2014: 136-138, Παπαϊωάννου & Στεργιάκη 2013: 42). Τα διάφορα τεχνολογικά μέσα και εφαρμογές μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην αρχή του εκπαιδευτικού προγράμματος για να προετοιμάσουν και να προκαλέσουν την περιέργεια των μαθητών ή και στο τέλος μιας εκπαιδευτικής ξενάγησης. Η αξιοποίηση τους βοηθά τους μαθητές να βελτιώσουν τις επικοινωνιακές τους ικανότητες, συμβάλλει στον ψηφιακό και τεχνολογικό τους αλφαριθμητισμό, αναπτύσσει την ευελιξία και τις ικανότητες στην επίλυση προβλημάτων. Σε καμιά περίπτωση όμως, δεν πρέπει να θεωρούνται αυτοσκοπός αλλά ως ένα εργαλείο, με το οποίο μπορεί να προσεγγιστεί καλύτερα ο υλικός πολιτισμός και να εμπλουτιστεί η μουσειακή εμπειρία (Γιαννούτσου 2015:225-249, Fisher et al. 2017).

Ένα άλλο μέρος αυτών των εφαρμογών αφορά στο διαδίκτυο και ο μαθητής μπορεί να το χρησιμοποιήσει ανεξάρτητα από την επίσκεψή του. Οι εφαρμογές του διαδικτύου περιλαμβάνουν τα κοινωνικά δίκτυα, εικονικές περιηγήσεις (virtuals tours), μεγάλα αρχεία (archives) που επιτρέπουν την πρόσβαση σε ψηφιοποιημένα εκθέματα και συλλογές, σε εικονικά μουσεία (Γιαννούτσου 2015: 226-227). Με αυτό τον τρόπο οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν εναλλακτικούς τρόπους προσέγγισης του μουσειακού υλικού, εξατομικευμένη μορφή μάθησης προσαρμοσμένη στις ανάγκες του κοινού καθώς και διάδοση της μουσειακής γνώσης γρηγορότερα και σε περισσότερα άτομα (Bounia et al. 2012: 32-33).

4.3 Ο Ρόλος του Εμφυχωτή

Η παρουσία εξειδικευμένου εκπαιδευτικού προσωπικού, του μουσειοπαιδαγωγού ή εμφυχωτή ή διαμεσολαβητή, θεωρείται υψίστης σημασίας για τα σύγχρονα μουσεία, καθώς είναι τα στελέχη που σχεδιάζουν και πραγματοποιούν την επαφή με τους επισκέπτες του μουσείου. Ο ρόλος του μουσειοπαιδαγωγού παίζει καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία ενός θετικού μαθησιακού περιβάλλοντος για τους μαθητές, καθώς είναι υπεύθυνος να καθοδηγήσει τη σχολική ομάδα κατά την επίσκεψή της στο μουσείο και να μεσολαβήσει μεταξύ των εκθεμάτων και των μαθητών. Ο σχεδιασμός, η υλοποίηση αλλά και η αποτελεσματικότητα των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι ευθύνη του μουσειοπαιδαγωγού και του Εκπαιδευτικού Τμήματος του μουσείου (Ζαφειράκου 2000:85-86, Boylan et al. 2006: 27).

Οι μουσειοπαιδαγωγοί είναι υπεύθυνοι να σχεδιάζουν και να υλοποιούν τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων, μέσα σε ένα δημιουργικό εκπαιδευτικό περιβάλλον, υιοθετώντας ποικιλία διδακτικών μεθόδων, προσεγγίσεων και εργαλείων. Οφείλουν να καθοδηγούν και να εμφυχώνουν τις σχολικές ομάδες κατά την επίσκεψή τους στο μουσείο, προσφέροντάς τους ποικιλία ερεθισμάτων. Ο ρόλος τους είναι να διευκολύνουν την επεξεργασία και τη μετάδοση των επιστημονικών και ακαδημαϊκών μηνυμάτων του μουσείου στους μαθητές, με τρόπο απλό και κατανοητό, αφήνοντας παράλληλα περιθώρια για ανάληψη πρωτοβουλιών και χώρο για προσωπικά συμπεράσματα (Ζαφειράκου 2000: 86-87, Νάκου 2001: 202-204, Hooper-Greenhill 2007: 184).

Ταυτόχρονα, ο μουσειοπαιδαγωγός οφείλει να γνωρίζει τα σχολικά αναλυτικά προγράμματα, να δημιουργεί καλές σχέσεις συνεργασίας και επικοινωνίας με τους εκπαιδευτικούς των σχολείων για καλύτερη και αποτελεσματικότερη απόδοση των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων (Ζαφειράκου 2000: 86-87, Νάκου 2001: 202-204, Hooper-Greenhill 2007: 184). Οι μουσειοεκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες των μουσείων και να καλλιεργήσουν το κατάλληλο έδαφος για μια πιο ουσιαστική και δημιουργική μουσειακή εμπειρία, η οποία θα οδηγήσει σε μακροχρόνια και σταθερή σχέση με τους μαθητές, τους μελλοντικούς επισκέπτες των μουσείων (Kristinsdottir 2016: 425- 434).

Πολλά μουσεία σήμερα έχουν δημιουργήσει ειδικό εκπαιδευτικό τμήμα, το οποίο απαρτίζουν εξειδικευμένοι επαγγελματίες, οι μουσειοπαιδαγωγοί, οι οποίοι καταρτίζονται σε θέματα παιδαγωγικής, μουσειολογίας, ψυχολογίας της μάθησης και έχουν γνώσεις γύρω από τα εκθέματα και τις συλλογές του μουσείου. Επίσης, οφείλουν να ενημερώνονται για τις εξελίξεις στη μουσειακή και εκπαιδευτική αγωγή και παράλληλα να έχουν διδακτική αποτελεσματικότητα και ικανότητα στην ανάλυση περίπλοκων εννοιών, διαπροσωπικές και επικοινωνιακές δεξιότητες, οργανωτικές ικανότητες και επαγγελματική συμπεριφορά (Boylan et al. 2006: 27, Δάλκος 52-55, Ζαφειράκου 2000: 90 – 91, Kristinsdottir 2016: 425- 434).

Κεφάλαιο 5

Η Λεβέντειος Πινακοθήκη

5.1 Τα Μουσεία Τέχνης και οι Πινακοθήκες

Από την «Πινακοθήκη» στα Προπύλαια της Ακρόπολης, στις συλλογές - απόδειξης ισχύος των πλούσιων συλλεκτών της Αναγέννησης και από τα «δωμάτια αξιοπερίεργων αντικειμένων» των πλούσιων ηγεμόνων του 16-17^{ου} αιώνα στις εθνικοποιημένες συλλογές του 18^{ου} αιώνα και της Γαλλικής Επανάστασης και από εκεί στις ακαδημαϊκού περιεχομένου συλλογές του 19^{ου} αιώνα μέχρι τα σύγχρονα μουσεία, τα έργα τέχνης και οι πίνακες συγκέντρωναν πάντοτε το ενδιαφέρον των μουσειακών επισκεπτών. Τα πρώτα μουσεία, ήταν κατά κύριο λόγο μουσεία τέχνης και πινακοθήκες και αντανάκλασαν απόψεις γύρω από την τέχνη. Από τις αισθητικές προσεγγίσεις των έργων τέχνης, του 18^{ου} αιώνα και την τοποθέτησή τους σε μια ανώτερη σφαίρα θέασης, μέχρι τις σύγχρονες θεωρήσεις που επιτρέπουν πολλαπλές ερμηνείες και προσεγγίσεις, τα μουσεία τέχνης μετατρέπονται σε εξαιρετικές εκπαιδευτικές πηγές, όταν τα εκπαιδευτικά προγράμματα ενθαρρύνουν τους μαθητές να αλληλεπιδρούν με τα έργα τέχνης με τρόπους ουσιαστικούς (Trimis et al. 2004:20).

Στα μουσεία τέχνης οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να εμπνευστούν και να εκφραστούν μέσα από πραγματικά μουσειακά αντικείμενα, να αναπτύξουν τις συναισθηματικές και κοινωνικές τους δεξιότητες, αλλά και την κριτική τους σκέψη και να περάσουν ποιοτικά τον χρόνο τους. Τα μουσεία τέχνης λειτουργούν ως χώροι κοινωνικής συναναστροφής και σύνδεσης αλλά και ως θεραπευτικό μέσο, καθώς εμπλέκουν τους μαθητές με τέτοιο τρόπο που τους βοηθούν να γνωρίσουν τον εαυτό τους, τους άλλους αλλά και τον κόσμο γύρω τους. Μέσα από τις εκθέσεις των μουσείων τέχνης, οι οποίες καλύπτουν δύσκολα και ευαίσθητα γεγονότα και θέματα που μπορεί να προκαλέσουν δυνατές συναισθηματικές αντιδράσεις, οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν συναισθήματα κοινωνικής συμπάθειας και αποδοχής της διαφορετικότητας. Οι δραστηριότητες (βιωματικές, εικαστικές κ.λπ) των μουσείων τέχνης, βοηθούν τους μαθητές να αποτυπώσουν τα συναισθήματά τους και να τα απελευθερώσουν μέσα από τη δημιουργία, συμβάλλοντας έτσι στην αντιμετώπιση αρνητικών συναισθημάτων (άγχος, λύπη, θυμός, απώλεια κ.ά), ενώ ταυτόχρονα τους βοηθούν να νοιώσουν περηφάνια και αυτοπεποίθηση για τα δημιουργήματά τους (Rochford 2017: 209-214).

5.2 Η Λεβέντειος Πινακοθήκη και η Ταυτότητα της: το Όραμα, η Αποστολή και οι Αξίες

Η Λεβέντειος Πινακοθήκη (ΛΠ), ανήκει στο ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη και εγκαινιάστηκε το 2014 στο κέντρο της Λευκωσίας, σε ένα σύγχρονο κτήριο, με σκοπό να εκπληρώσει την επιθυμία του συλλέκτη της, Αναστάσιου Γ. Λεβέντη, δηλαδή τη δημιουργία μιας δημόσιας πινακοθήκης, που θα φιλοξενεί τις συλλογές του. Η Πινακοθήκη στεγάζει τρεις μόνιμες συλλογές, τη Συλλογή του Παρισιού και την Ελληνική Συλλογή που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της ζωής του Αναστάσιου Γ. Λεβέντη και την Κυπριακή Συλλογή, που είναι και η πιο πρόσφατη. Παράλληλα, η Λ.Π πραγματοποιεί περιοδικές εκθέσεις, διαλέξεις και εκδηλώσεις, ενώ έχει προχωρήσει και στην πραγματοποίηση δικών της εκδόσεων, στην ελληνική και αγγλική γλώσσα. Έχει δημιουργήσει καλές σχέσεις συνεργασίας με το δημόσιο τομέα (τις τοπικές αρχές, τα σχολεία και άλλους οργανισμούς), αλλά και ιδιωτικούς φορείς στην Κύπρο. Επιπλέον, έχει αναπτύξει ένα ισχυρό δίκτυο συνεργασιών διεθνώς, το οποίο περιλαμβάνει κορυφαία μουσεία και ακαδημαϊκούς οργανισμούς, διευθυντές και επιμελητές μουσείων, ιστορικούς της τέχνης και μελετητές, συντηρητές και εμπόρους τέχνης (Leventis Gallery 2018).

Η ΛΠ, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα της Πινακοθήκης, επιδιώκει να καταστεί ως ένα από τα κορυφαία πολιτιστικά ιδρύματα στην Κύπρο, αφιερωμένο στη γνώση, τη μελέτη, την προστασία των εικαστικών τεχνών και του πολιτισμού γενικότερα. Έχει ως αποστολή της, μέσα από την αγάπη για τις τέχνες, τη διεύρυνση των πολιτιστικών οριζόντων στην Κύπρο, την προσφορά νέων αισθητικών και εκπαιδευτικών εμπειριών, τη συνεργασία με τη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα, έτσι ώστε να τοποθετήσει την Κύπρο στο διεθνές ρεύμα ανταλλαγής ιδεών, εξειδίκευσης και γνώσης. Επιθυμεί επίσης, τη συνέχιση της προσφοράς υποτροφιών και τη συνεργασία με εκπαιδευτικούς και ακαδημαϊκούς θεσμούς.

Η ΛΠ έχει όραμα να προωθήσει την αγάπη για την τέχνη, να ενθαρρύνει την κατανόηση της δυτικής ευρωπαϊκής τέχνης, δίνοντας έμφαση στην ελληνική και κυπριακή ζωγραφική μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της ιστορίας της τέχνης και να δημιουργήσει ένα κέντρο πολιτισμού στην πόλη, όπου οι άνθρωποι όλων των ηλικιών θα μπορούν να αλληλεπιδράσουν, να κατανοήσουν, να εξερευνήσουν και να απολαύσουν την τέχνη. Αξίες της ΛΠ δεν είναι μόνο η διαφύλαξη της ιστορίας και της τέχνης για τις μελλοντικές γενιές, αλλά η παρουσία της ως πλατφόρμας για ανταλλαγή ιδεών, ένας χώρος για δημόσια συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων, ένας οργανισμός που συμβάλλει στην ανάπτυξη της κοινωνικής συνοχής ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή του κοινού (Leventis Gallery 2018).

5.3 Οι Εκθέσεις της Λεβεντείου Πινακοθήκης

Η ΛΠ είναι το μοναδικό μουσείο στην Κύπρο που εστιάζει στην ευρωπαϊκή τέχνη και ιστορία, φιλοξενώντας μια μοναδική συλλογή από έργα Κυπρίων, Ελλήνων και Ευρωπαίων καλλιτεχνών (Wrathall 2014). Η μόνιμη έκθεση της πινακοθήκης αποτελείται από τρεις συλλογές, τη Συλλογή του Παρισιού και την Ελληνική Συλλογή, οι οποίες αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της ζωής του Αναστάσιου Γ. Λεβέντη, και την Κυπριακή Συλλογή, η οποία είναι και η πιο πρόσφατη. Επιπλέον, η ΛΠ πραγματοποιεί και προσωρινές εκθέσεις σε συνεργασία με μουσεία του εξωτερικού (Leventis Gallery 2018).

Η Συλλογή του Παρισιού, περιλαμβάνει έργα που συγκέντρωσε ο Αναστάσιος Γ. Λεβέντης στο παρισινό του διαμέρισμα- από τη δεκαετία του 1950 μέχρι τις αρχές του 1970. Τα έργα αυτά αφορούν σε ελαιογραφίες, υδατογραφίες, χαρακτηριστικά και σχέδια από τον 17^ο μέχρι τον 20^ο αιώνα. Πρόκειται για τη Συλλογή Ευρωπαϊκής Τέχνης του Ιδρύματος Α. Γ. Λεβέντη, που περιλαμβάνει έργα των- Παλαιών Δασκάλων και της ακαδημαϊκής τέχνης, δηλαδή καταξιωμένων εκπροσώπων της ισπανικής, γαλλικής, ιταλικής και αγγλικής σχολής καθώς και αριστουργήματα από τα κινήματα του Ιμπρεσιονισμού μέχρι τις απαρχές του Μοντερνισμού. Η Συλλογή περιλαμβάνει επίσης έπιπλα εποχής, κινέζικες και ευρωπαϊκές πορσελάνες και πλήθος αντικειμένων τέχνης (ρολόγια εποχής, μινιατούρες, μικρά γλυπτά κ.ά), καθώς και αναπαράσταση του δωματίου με τα ξύλινα αντικείμενα (boiserie) του αρχικού διαμερίσματος του συλλέκτη (Leventis Gallery 2018).

Η Ελληνική Συλλογή αποτελείται από έργα (ελαιογραφίες, υδατογραφίες, σχέδια και χαρακτηριστικά) σημαντικών Ελλήνων καλλιτεχνών του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, που αγόρασε ο Αναστάσιος Γ. Λεβέντης από τον Ευάγγελο Αβέρωφ- Τοσίτσα, το 1973. Τις δεκαετίες 1990 και 2000, έπειτα από τις αγορές που πραγματοποιήθηκαν, η Συλλογή μεγαλώνει σε αριθμό έργων, καλύπτοντας την περίοδο από τα χρόνια που ακολούθησαν τον ελληνικό Αγώνα για την Ανεξαρτησία του 1821 μέχρι περίπου το 1970. Η Ελληνική Συλλογή της ΛΠ- «Από τον 19^ο αιώνα στον 20^ό»- είναι χωρισμένη σε δυο αίθουσες. Στην πρώτη αίθουσα παρουσιάζονται έργα καλλιτεχνών που αντιπροσωπεύουν διάφορες χρονικές περιόδους, καλλιτεχνικές τάσεις και μορφοπλαστικές προσεγγίσεις στην ιστορία της νεοελληνικής ζωγραφικής, μεταξύ των οποίων μοναδικά δείγματα ζωγραφικής των δημιουργών του 19^{ου} αιώνα. Στη δεύτερη αίθουσα, η οποία είναι αφιερωμένη στα έργα των μεγάλων δασκάλων και των νεότερων σπουδαιών καλλιτεχνών που καθόρισαν την ελληνική ζωγραφική του 20^{ου} αιώνα, αποτυπώνεται η ελληνική εικαστική παραγωγή της περιόδου (Leventis Gallery 2018).

Η Κυπριακή Συλλογή, που είναι και η πιο πρόσφατη, περιλαμβάνει αντιπροσωπευτικά έργα Κυπρίων καλλιτεχνών που γεννήθηκαν μεταξύ των ετών 1884 και 1930. Η Συλλογή παρουσιάζει τα πρώτα και πολύ ουσιαστικά βήματα της κυπριακής εικαστικής δημιουργίας και την πορεία των πρώτων Κυπρίων καλλιτεχνών, οι οποίοι εμπνεύστηκαν από την καθημερινή ζωή των ανθρώπων, το τοπίο και τα ιστορικά

γεγονότα του νησιού και επηρεάστηκαν από τα μεταϊμπρεσιονιστικά ρεύματα, τα κινήματα του Μοντερνισμού αλλά και την αρχαία, βυζαντινή και λαϊκή τέχνη της Κύπρου. Κεντρικό σημείο αναφοράς της Συλλογής είναι η μνημειακή σύνθεση του Αδαμάντιου Διαμαντή: «Ο Κόσμος της Κύπρου» που απεικονίζει τον παραδοσιακό κόσμο του νησιού (Leventis Gallery 2018).

Εκτός από τις μόνιμες συλλογές, η ΛΠ πραγματοποιεί περιοδικές εκθέσεις σε συνεργασία με διάφορα μουσεία και πολιτιστικούς οργανισμούς.

5.4 Εφαρμογή Νέων Τεχνολογιών στα Εκπαιδευτικά Προγράμματα και η Διαδικτυακή Παρουσία της Λεβεντείου Πινακοθήκης

Η εφαρμογή νέων τεχνολογιών στα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων, αποτελεί μια νέα τάση παγκοσμίως, η οποία δίνει τη δυνατότητα στο κοινό να προσαρμόσει την επίσκεψη στις ανάγκες του (Οικονόμου 2004: 3-4). Η ΛΠ προσπαθεί να προσεγγίζει την παρουσίαση των μουσειακών εκθέσεων με τρόπο σύγχρονο και πολύπλευρο. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της, η ΛΠ είναι εξοπλισμένη με οπτικοακουστικά μουσειολογικά μέσα και σύγχρονες μουσειακές εφαρμογές, που περιλαμβάνουν ακουστικούς οδηγούς αυτόνομης ξενάγησης με περιγραφές επιλεγμένων έργων και πολυμεσικούς οδηγούς ξενάγησης με εφαρμογή android με οπτικοακουστικό υλικό για ξεναγήσεις. Κατά την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, υπάρχουν διαθέσιμα τα νέα τεχνολογικά μέσα, όπως μικρές οθόνες αφής (tablet), ψηφιακές οθόνες αφής κυρίως στην αίθουσα με το πωλητήριο, όπου οι μαθητές μπορούν να βρουν πληροφορίες σχετικά με τα έργα της Πινακοθήκης καθώς και ψηφιακά παιχνίδια και οθόνη αφής για περιήγηση στο διαμέρισμα του Παρισιού (Leventis Gallery 2018).

Η ιστοσελίδα της Πινακοθήκης εμπίπτει στην κατηγορία εικονικό μουσείο-μαθησιακό περιβάλλον, καθώς τα ψηφιακά δεδομένα παρουσιάζονται με τρόπο εκπαιδευτικό-μαθησιακό, ενώ περιλαμβάνονται και ψηφιακά παιχνίδια (Παπαϊωάννου & Δεληγιάννης 2014: 121-122). Η ιστοσελίδα, είναι διαθέσιμη στην ελληνική και αγγλική γλώσσα και ο επισκέπτης μπορεί να αντλήσει πληροφορίες για την Πινακοθήκη (το ιστορικό, το κτίριο, τις συλλογές, τις εκδόσεις κ.ά), για τη λειτουργία (τιμές εισιτηρίων, ωράριο, οδηγίες πρόσβασης, πρόσβαση ΑμεΑ κ.ά), πληροφορίες για τις εκδηλώσεις, τις διαλέξεις, τα συνέδρια κ.ά. Επίσης, υπάρχουν πληροφορίες για τα εκπαιδευτικά προγράμματα της ΛΠ, για σχολεία, οικογένειες και παιδιά, καθώς και πληροφορίες για τις ομαδικές ξεναγήσεις. Η ιστοσελίδα προσφέρει ακόμα, πλούσιο πολυμεσικό υλικό (φωτογραφίες), εικονική περιήγηση 360°, διαδραστικές εκπαιδευτικές εφαρμογές (παιχνίδια), ενώ πληροφορεί το κοινό για τους τρόπους επικοινωνίας με την Πινακοθήκη, μέσω της εγγραφής στη λίστα αλληλογραφίας και μέσω των

λογαριασμών που διαθέτει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (facebook, youtube, instagram) (Leventis Gallery 2018). Αναφορικά με τα εκπαιδευτικά της προγράμματα, η ΑΠ ενημερώνει το κοινό και μέσω της ιστοσελίδας της στο facebook (A. G Leventis Gallery, Facebook 2018).

Κεφάλαιο 6

Τα Μουσείοεκπαιδευτικά Προγράμματα της Λεβεντείου Πινακοθήκης

Η Λεβέντειος Πινακοθήκη (ΛΠ) ανήκει στο ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη, το οποίο έχει μακρά και ενεργή συμμετοχή στον τομέα της παιδείας, του πολιτισμού, της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ένας από τους κύριους στόχους του ιδρύματος υπήρξε διαχρονικά η προσφορά στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό, όχι μόνο τον αρχαιολογικό αλλά και το σύγχρονο. Η ΛΠ, ακολουθώντας το όραμα του ιδρύματος, έχει στόχο την καλλιέργεια της αγάπης και εκτίμησης για την τέχνη και την συνεισφορά της στον τομέα της εκπαίδευσης, της έρευνας και των εκδόσεων σε θέματα που αφορούν στον τομέα των εικαστικών τεχνών (Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη 2018, Leventis Gallery 2018, Πολυκάρπου 2016).

Η ΛΠ διαθέτει ειδικό εκπαιδευτικό τμήμα, το οποίο διαχειρίζονται οι εκπαιδευτικές λειτουργοί της Πινακοθήκης. Οι εκπαιδευτικές λειτουργοί της Πινακοθήκης είναι υπεύθυνες για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, βάσει της εκπαιδευτικής πολιτικής της ΛΠ. Σύμφωνα με την εκπαιδευτική της πολιτική, η ΛΠ στοχεύει στην προσφορά όσο το δυνατό περισσότερων δραστηριοτήτων για όλες τις ομάδες κοινού, εστιάζει στην προώθηση της δια βίου μάθησης, την εμπλοκή των τοπικών κοινοτήτων στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες, τη δημιουργία καλών σχέσεων συνεργασίας με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα (σχολεία, ανώτερα και ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα κ.ά.) καθώς και την παρακολούθηση των εθνικών και διεθνών εκπαιδευτικών θεωριών, τάσεων και στρατηγικών και τη χρήση της τεχνολογίας με καινοτόμους και δημιουργικούς τρόπους. Η Πινακοθήκη αποσκοπεί στη δημιουργία μιας μοναδικής μουσειακής εμπειρίας, η οποία συνδυάζοντας τη μάθηση και τη ψυχαγωγία, θα αποτελέσει έναυσμα για επανάληψη της επίσκεψης. Σύμφωνα με την εκπαιδευτική της πολιτική, τα εκπαιδευτικά προγράμματα ακολουθούν τις σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες, κάνουν χρήση ποικίλων μαθησιακών τρόπων και διάφορων

ερμηνευτικών στρατηγικών, που περιλαμβάνουν την ενεργό και βιωματική μάθηση σε σχέση με τα μουσειακά αντικείμενα (Leventis Gallery 2018).

6.1 Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες της ΛΠ

Η ΛΠ ήδη από τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της, το 2014, σχεδιάζει και υλοποιεί εκπαιδευτικές δραστηριότητες για το κοινό. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της ΛΠ, όπως φαίνεται και από την ιστοσελίδα της, απευθύνονται κυρίως στο παιδικό και σχολικό κοινό, ωστόσο γίνονται προσπάθειες για πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα απευθύνονται σε όλες τις κατηγορίες κοινού. Σκοπός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Πινακοθήκης είναι να κάνουν προσβάσιμη την ευρωπαϊκή τέχνη στο κυπριακό κοινό, να το εξοικειώσουν με τον κόσμο των εικαστικών τεχνών, να του καλλιεργήσουν το αίσθημα της εκτίμησης για τις τέχνες και να του προσφέρουν μια μοναδική ευκαιρία να εμπνευστεί και να αναπτύξει την καλλιτεχνική του παιδεία και έκφραση μια δράση σημαντική που απουσίαζε από τα κυπριακά πολιτιστικά δρώμενα (Leventis Gallery 2018).

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Πινακοθήκης επιδιώκει να καλύπτει ένα εύρος δραστηριοτήτων και δράσεων μέσα από μια πλούσια καλλιτεχνική και πολιτιστική ατζέντα. Περιλαμβάνει εκπαιδευτικά προγράμματα για δημοτικά σχολεία, γυμνάσια, λύκεια και πανεπιστήμια στην ελληνική και αγγλική γλώσσα, ομαδικές ξεναγήσεις, εκπαιδευτικές δραστηριότητες για οικογένειες και παιδιά, εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά κατά τη διάρκεια των σχολικών και δημόσιων διακοπών (Χριστούγεννα, Πάσχα, καλοκαίρι), διαλέξεις (Διάλεξη της Τετάρτης), σεμινάρια, εργαστήρια για όλες τις ηλικίες, προγράμματα πρακτικής άσκησης (internship), διοργάνωση παιδικών γενεθλίων με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, διανυκτέρευση (sleepover) μια φορά τον χρόνο (Leventis Gallery 2018). Επιπλέον, επιδιώκει τη διοργάνωση εκπαιδευτικών ημερίδων σε συνεργασία με την ακαδημαϊκή κοινότητα σχετικά με θέματα που αφορούν στη σχέση μουσείου και εκπαίδευσης (TVONE news 2017).

6.2 Οι Εκπαιδευτικές Δραστηριότητες της ΛΠ για Σχολικές Ομάδες

Η ΛΠ δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην προσέγγιση των σχολικών ομάδων, για αυτό φροντίζει να προσφέρει ένα διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες σε μαθητές όλων των βαθμίδων. Στόχος της Πινακοθήκης είναι να δώσει στους μαθητές την ευκαιρία να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με τον άγνωστο κόσμο της εικαστικής τέχνης, ένα όχι και τόσο δημοφιλές επιστημονικό και καλλιτεχνικό πεδίο για τους περισσότερους μαθητές της Κύπρου, αλλά εξίσου σημαντικό για την απόκτηση γνωστικών, κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων.

Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονται στις σχολικές ομάδες διακρίνονται σε:

i. Μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα:

Με τα εκπαιδευτικά προγράμματα η ΛΠ επιδιώκει την επεξεργασία συγκεκριμένων θεμάτων μέσα από την προσέγγιση επιλεγμένων εκθεμάτων και συλλογών. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες βασίζονται στις μόνιμες συλλογές και στις προσωρινές εκθέσεις της Πινακοθήκης και απευθύνονται σε μαθητές δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της ΛΠ είναι εγκεκριμένα από το ΥΠΠ και είναι δωρεάν για τους μαθητές όλων των σχολείων. Πραγματοποιούνται στους χώρους των Συλλογών της Πινακοθήκης αλλά και σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους εντός της Πινακοθήκης (Coco_Creativity Centre, Claude Monet Hall, Renoir's Workshop). Τα εκπαιδευτικά αυτά προγράμματα συνδυάζονται πολλές φορές, μετά το πέρας του προγράμματος, με διάφορες δημιουργικές δραστηριότητες, όπως ζωγραφική, στον ειδικά διαμορφωμένο χώρο, το Coco_Creativity Centre (Leventis Gallery 2018).

ii. Προγράμματα μεγάλης διάρκειας (project)

Το 2016 η ΛΠ σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και με αφορμή την «Παγκόσμια μέρα Μουσείου», υλοποίησαν το πρόγραμμα μεγάλης διάρκειας (project), με τίτλο «Ο σύγχρονος Κόσμος της Κύπρου». Μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από όλη την Κύπρο, εμπνευσμένοι από το έργο του Α. Διαμαντή «Ο Κόσμος της Κύπρου», δημιούργησαν σύγχρονες φιγούρες από την κυπριακή καθημερινότητα, αποτυπώνοντας τη δική τους οπτική για το σύγχρονο κόσμο της Κύπρου (Leventis Gallery 2018).

6.3 Τα Τρέχοντα Εκπαιδευτικά Προγράμματα της ΛΠ

Για το έτος 2018-2019 η Πινακοθήκη προσφέρει τα εξής εκπαιδευτικά προγράμματα:

1) «Κυνήγι θησαυρού» το οποίο απευθύνεται σε μαθητές 8-12 ετών. Οι μαθητές αφού χωριστούν σε ομάδες, συμμετέχουν σε ένα διαδραστικό κυνήγι θησαυρού, με περιπέτειες και γρίφους γύρω από τη συλλογή ή συλλογές της Πινακοθήκης που επιλέγει ο εκπαιδευτικός (Leventis Gallery 2018).

2) «Ο Κόσμος της Κύπρου», απευθύνεται σε μαθητές δημοτικής εκπαίδευσης ηλικίας 8-12 χρόνων και μαθητές γυμνασίου και λυκείου ηλικίας 12-14 χρόνων. Το μουσειοεκπαιδευτικό αυτό πρόγραμμα είναι αφιερωμένο στον πίνακα του Αδαμάντιου Διαμαντή, «Ο Κόσμος της Κύπρου», που βρίσκεται στην Κυπριακή Συλλογή και πραγματοποιείται:

α) Από τις Λειτουργούς του Εκπαιδευτικού Τμήματος της Πινακοθήκης και στόχο έχει τη γνωριμία των μαθητών με τη ζωή των ανθρώπων της κυπριακής υπαίθρου τη δεκαετία του 1950, μέσα από την προσωπική ματιά του ζωγράφου.

β) Από τους Σύμβουλους της Μουσειακής Αγωγής του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, στο πλαίσιο του προγράμματος της Μουσειακής Αγωγής που διοργανώνει το ΥΠΠ (βλέπε Κεφάλαιο 8).

3) «Μικροί Καλλιτέχνες στη Λεβέντειο Πινακοθήκη» περιλαμβάνει την εξοικείωση και γνωριμία των μαθητών δημοτικής εκπαίδευσης, ηλικίας 6-12 ετών, με τις Συλλογές της Πινακοθήκης, κυρίως με τη Συλλογή του Παρισιού, μέσα από επιλεγμένα έργα τέχνης, ανάλογα με την ηλικία και τα ενδιαφέροντά τους. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει: διαδραστική ξενάγηση, επίσκεψη στις αίθουσες με τις Συλλογές, ζωγραφική και χειροτεχνία, με σκοπό να εξερευνήσουν οι μαθητές τις διαφορετικές προσεγγίσεις και τεχνικές του κάθε καλλιτέχνη, όπως και τα διαφορετικά εικαστικά κινήματα. Στόχος του προγράμματος είναι να αφυπνίσει την καλλιτεχνική φαντασία των παιδιών και να ενισχύσει τη σχέση τους με την τέχνη (Leventis Gallery 2018).

4) «Ταξίδι στην Ευρώπη» απευθύνεται σε μαθητές δημοτικής εκπαίδευσης ηλικίας 10-12 χρόνων, μαθητές γυμνασίων 12-14 χρόνων και μαθητές λυκείων ηλικίας 15-18 χρόνων. Οι μαθητές περιηγούνται στις Συλλογές της Πινακοθήκης και ανακαλύπτουν την ευρωπαϊκή τέχνη και τις ευρωπαϊκές πόλεις μέσα από τα αριστουργήματα που εκτίθενται στην Πινακοθήκη. Στόχος της περιήγησης είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές με τον κόσμο των μεγάλων καλλιτεχνών, τις ιστορικές εποχές στις οποίες έζησαν, τα θέματα που τους ενέπνευσαν καθώς και τις τεχνικές που χρησιμοποίησαν (Leventis Gallery 2018).

5) «Γνωριμία με τους Ιμπρεσιονιστές» απευθύνεται σε μαθητές γυμνασίου και λυκείου ηλικίας 14-18 χρόνων. Πρόκειται για μια διαδραστική περιήγηση που σκοπό έχει τη γνωριμία των μαθητών με το κίνημα του Ιμπρεσιονισμού μέσα από πίνακες κορυφαίων Ιμπρεσιονιστών ζωγράφων, αλλά και των διάφορων μεταϊμπρεσιονιστικών κινήματων με αναφορές και στην πρόοδο και εξέλιξη της επιστήμης και της τεχνολογίας της εποχής (Leventis Gallery 2018).

4) «Μια Μέρα στη Λεβέντειο Πινακοθήκη» απευθύνεται σε μαθητές γυμνασίου και λυκείου ηλικίας 14-18 χρόνων και σκοπός είναι να γνωρίσουν οι μαθητές την Πινακοθήκη στο σύνολό της (Leventis Gallery 2018).

Στο κεφάλαιο εφτά της παρούσας διατριβής παρουσιάζονται κάποια από τα σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκε παρακολούθηση δια ζώσης, με σκοπό να συλλεχθούν περισσότερα στοιχεία που αφορούν στις εκπαιδευτικές δράσεις του μουσείου για τις σχολικές ομάδες αλλά και να ελεγχθεί το κατά πόσο υλοποιείται η προγραμματική στρατηγική της ΛΠ σε σχέση με την εκπαίδευση.

Κεφάλαιο 7

Τα Υπό Διερεύνηση Εκπαιδευτικά Προγράμματα της Λεβεντείου Πινακοθήκης για Σχολικές Ομάδες

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα στοιχεία που αντλήθηκαν μετά από επιτόπια παρακολούθηση ορισμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που προσφέρει η ΛΠ, με στόχο να εξεταστεί το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας και να αποδειχθεί κατά πόσο τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Πινακοθήκης εκπληρώνουν τον εκπαιδευτικό τους ρόλο και πως η μάθηση στην πινακοθήκη, μέσα από πραγματικά έργα τέχνης, συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της γνώσης. Προκειμένου να γίνει καλύτερη διερεύνηση του θέματος της εργασίας, πραγματοποιήθηκε αρχικά βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα πάνω στην οποία βασίζεται το θεωρητικό μέρος της εργασίας και στη συνέχεια ακολούθησε επιτόπια παρατήρηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και συζήτηση με τους εκπαιδευτικούς-συνοδούς των σχολικών τάξεων, με τη μορφή ημιδομημένης συνέντευξης. Συνέντευξη ελήφθη και από τη λειτουργό των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Πινακοθήκης.

7.1 Γενική Περιγραφή και Θεματικές των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων που Εξετάστηκαν

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε προσπάθησε να προσεγγίσει τα εκπαιδευτικά προγράμματα της ΛΠ και κατά πόσο αυτά επιτυγχάνουν στη μετάδοση των εκπαιδευτικών τους μηνυμάτων στο σχολικό κοινό. Ιδιαίτερα μέσα στο περιβάλλον της Πινακοθήκης, η οποία φιλοξενεί πραγματικά έργα τέχνης, η μάθηση γίνεται περισσότερο συμμετοχική και βιωματική (Xanthoudaki 1998: 184). Τα εκπαιδευτικά

προγράμματα που εξετάστηκαν αφορούσαν τέσσερα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν στη Συλλογή του Παρισιού και ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα στην Κυπριακή Συλλογή της ΛΠ.

Στη Συλλογή του Παρισιού, το ένα πρόγραμμα εστίαζε στο κίνημα του Ιμπρεσιονισμού και το παρακολούθησαν μαθητές γυμνασίου στο πλαίσιο εργασίας που πραγματοποιούσαν για το μάθημα των Γαλλικών και τρία εκπαιδευτικά προγράμματα με θέμα «Μικροί Καλλιτέχνες στη Λεβέντειο Πινακοθήκη», που παρακολούθησαν παιδιά του δημοτικού. Στην Κυπριακή Συλλογή εξετάστηκε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Κόσμος της Κύπρου», που παρακολούθησαν μαθητές δημοτικού στο πλαίσιο του προγράμματος της UNESCO για την πολιτιστική κληρονομιά. Υπήρξε επίσης, μια περίπτωση επίσκεψης από μαθητές γυμνασίου, οι οποίοι δεν παρακολούθησαν κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα αλλά περιηγούνταν στις συλλογές με τους υπεύθυνους καθηγητές τους. Όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα που διερευνήθηκαν είχαν τη μορφή διαδραστικής ξενάγησης, διάρκειας μιας ώρας το καθένα, πραγματοποιήθηκαν από τις Λειτουργούς του Εκπαιδευτικού Τμήματος της Πινακοθήκης και στις περισσότερες περιπτώσεις αποτελούνταν από δυο διαφορετικές σχολικές τάξεις.

Οι θεματικές ενότητες των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, έχουν αφετηρία το περιεχόμενο των συλλογών της Πινακοθήκης και προσανατολίζονται κυρίως γύρω από τη θεματική της εικαστικής αγωγής. Κυρίως όμως, βασίζονται στις συλλογές του Παρισιού και της Κυπριακής Συλλογής. Κατά τη διεξαγωγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οι εκπαιδευτικές λειτουργοί επέλεξαν να επεξεργαστούν ένα πίνακα κάθε φορά και δεν ακολούθησαν κάποια αυστηρή δομή ως προς το περιεχόμενο. Σε κάποιες περιπτώσεις τα θέματα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ήταν κοινά αλλά παρατηρήθηκε ότι κάθε φορά προσαρμόζονταν στην ηλικία, τις γνώσεις, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, μια προσέγγιση που εφαρμόζεται στη σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική. Παράλληλα, γινόταν επιλογή θεμάτων τα οποία θα ήταν προσφιλή στους μαθητές, όπως στην περίπτωση επίσκεψης μαθητών από σχολείο της Λεμεσού όπου επιλέχθηκε πίνακας με κεντρικό θέμα το υγρό στοιχείο, ένα θέμα γνώριμο για τους μαθητές της παραλιακής πόλης.

Κατά την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, οι πίνακες προσεγγίζονταν κυρίως αισθητικά ενώ σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρήθηκε κάποια προσπάθεια για διαθεματική προσέγγιση και μια προσπάθεια σύνδεσης με την καθημερινότητα των μαθητών. Ωστόσο, σε καμιά περίπτωση δεν διαπιστώθηκε η επιδίωξη για εμπέδωση και μετάδοση γνώσεων, απομνημόνευση χρονολογιών, εικαστικών κινήματων ή ζωγράφων. Στόχος ήταν να προκαλέσουν στους μαθητές την περιέργεια, το θαυμασμό και το ενδιαφέρον για τον κόσμο της τέχνης, κάτι που αναφέρεται και στους στόχους της εκπαιδευτικής πολιτικής της πινακοθήκης. Σε σχέση με το σχολικό πρόγραμμα δεν παρατηρήθηκε κάποια σύνδεση του περιεχομένου της εκπαιδευτικής δραστηριότητας με κάποιο σχολικό μάθημα, ούτε λειτουργούσε ως συμπλήρωμα της σχολικής ύλης.

7.2 Θεωρίες Μάθησης και Μουσειοπαιδαγωγικές Μέθοδοι

Η ΑΠ υποστηρίζει το συνδυασμό σύγχρονων θεωριών μάθησης και μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων ακόμα και μέσα στο ίδιο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Από την επιτόπια έρευνα διαπιστώθηκε ότι έγινε προσπάθεια να συνδυαστούν διάφορες θεωρίες μάθησης όπως ο κονστρουκτιβισμός και η θεωρία των πολλαπλών ευφυϊών του H. Gardner, ενώ δόθηκε έμφαση στη μέθοδο της αφήγησης με ένα πιο διαδραστικό τρόπο, στη μαιευτική μέθοδο και στις βιωματικές-δημιουργικές μεθόδους (βλ. Κεφάλαιο 3). Αρχικά, όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν και στις δυο συλλογές ξεκινούσαν με ξενάγηση και καλωσόρισμα στην αίθουσα της συλλογής, καθώς ήταν μια ευκαιρία να εξοικειωθούν οι μαθητές με την Πινακοθήκη, αφού πολλά από τα παιδιά επισκέπτονταν για πρώτη φορά τον χώρο. Η λειτουργός του Εκπαιδευτικού Τμήματος της Πινακοθήκης, έδινε πληροφορίες και έκανε διάφορες ερωτήσεις στους μαθητές όπως: τι είναι η Πινακοθήκη, τι σημαίνει συλλέκτης και συλλογή, αν έχουν οι ίδιοι κάποια συλλογή, ποιος είναι ο Α. Γ Λεβέντης κ.ά. Σε αυτό το σημείο παρατηρήθηκε μια προσπάθεια για κατανόηση βασικών εννοιών που συνδέονται με το θεσμό του μουσείου.

Σε όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα γινόταν επιλογή ενός πίνακα προς επεξεργασία και συζήτηση. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα ακολουθούσαν τη μέθοδο της διαδραστικής ξενάγησης, με στοιχεία από τη μαιευτική μέθοδο. Οι νέες γνώσεις που δίνονταν στους μαθητές ήταν απλές και κατανοητές και προέκυπταν κυρίως από το διάλογο, με τη μορφή ερωτοαπαντήσεων, μεταξύ εκπαιδευτικής λειτουργού και μαθητών. Οι μαθητές με την καθοδήγηση της εκπαιδευτικής λειτουργού, προσπαθούσαν να διακρίνουν κάποιες τεχνικές λεπτομέρειες, τον χώρο και την ώρα που διαδραματίζεται η σκηνή στον πίνακα, τα χρώματα, τις φιγούρες, τις κινήσεις, τα συναισθήματα κ.ά. και με αυτό τον τρόπο ενεργοποιούσαν την παρατηρητικότητα και τη φαντασία τους και κινητοποιούσαν τις αισθήσεις τους. Η ενεργοποίηση όλων των αισθήσεων, η ενεργός συμμετοχή, η σύνδεση προηγούμενης γνώσης και εμπειρίας με τη νέα γνώση και η σύγκριση με τις απόψεις των άλλων, είναι χαρακτηριστικό της μάθησης μέσα από τα αντικείμενα τέχνης (Xanthoudaki 1998: 184). Η εκπαιδευτική λειτουργός ενθάρρυνε συνέχεια τους μαθητές να εκφράσουν τις προσωπικές τους σκέψεις και τα συναισθήματά τους, αφήνοντας περιθώρια για πολλές πιθανές απαντήσεις και προέτρεπε τους μαθητές να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να κάνουν ερωτήσεις. Επιπλέον, καθοδηγούσε τους μαθητές να πραγματοποιήσουν σύγκριση και με άλλους πίνακες που βρίσκονταν στην αίθουσα.

Ιδιαίτερη έμφαση δινόταν και στις βιωματικές-δημιουργικές μεθόδους, καθώς παρατηρήθηκε προσπάθεια να συνδυαστούν τεχνικές θεάτρου όπως η μίμηση και η κινησιολογία, όπου οι μαθητές μιμήθηκαν την κίνηση των πλοίων και της θάλασσας, ενώ έγινε χρήση πρακτικών από είδη πνευματικών ασκήσεων (yoga). Ιδιαίτερα δημοφιλής στα παιδιά ήταν η μέθοδος της διήγησης ιστοριών, όπου το κάθε παιδί

έπλαθε μια δική του ιστορία για τον πίνακα και την μοιραζόταν στην υπόλοιπη ομάδα. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα ολοκληρώνονταν στο Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης, στην αίθουσα Renoir's Workshop, όπου τα παιδιά καλούνταν να ζωγραφίσουν τον πίνακα που επεξεργάστηκαν, όχι όμως να τον αντιγράψουν, αλλά να τον αποτυπώσουν, μέσα όμως από τη δική τους ματιά. Μέσα από τις βιωματικές μεθόδους οι μαθητές καλλιεργούσαν την αισθητική και δημιουργική τους αντίληψη με ευχάριστο και ψυχαγωγικό τρόπο.

Στόχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ήταν η γνωριμία των μαθητών με τον κόσμο των εικαστικών τεχνών και η εξοικείωσή τους με τον χώρο της Πινακοθήκης αλλά και η καλλιέργεια της αισθητικής τους αντίληψης. Οι μαθητές μέσα από την αλληλεπίδραση και τη δημιουργία, μπορούσαν να φτάσουν σε δικά τους συμπεράσματα και να αναπτύξουν τις σκέψεις τους.

7.3 Φάσεις και Στάδια Υλοποίησης

Κατά την παρακολούθηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της Πινακοθήκης διαπιστώθηκε ότι εφαρμόστηκαν κάποιες από τις φάσεις και τα στάδια υλοποίησης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος (πριν την επίσκεψη, κατά την επίσκεψη και μετά την επίσκεψη). Πιο συγκεκριμένα:

Πριν την επίσκεψη οι εκπαιδευτικοί των σχολικών τάξεων ήρθαν σε επικοινωνία με τις Εκπαιδευτικές Λειτουργούς, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας, προκειμένου να διευθετηθούν τα διαδικαστικά της επίσκεψης, όπως η ώρα άφιξης και αναχώρησης, αριθμός μαθητών, ηλικίες και εκπαιδευτική βαθμίδα των μαθητών, θέμα και διάρκεια εκπαιδευτικού προγράμματος, χωρίς ωστόσο να πραγματοποιηθεί κάποια επίσκεψη των εκπαιδευτικών στην Πινακοθήκη. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να προετοιμάζει τους μαθητές για την επίσκεψη, προκαλώντας την περιέργεια και το ενδιαφέρον τους και παράλληλα να τους προσφέρει τις βασικές πληροφορίες για το μουσείο και την εκπαιδευτική δραστηριότητα που θα παρακολουθήσουν, τους στόχους της επίσκεψης, αλλά και τους κανόνες λειτουργίας και συμπεριφοράς (Δάλκος 2000:80-82, Κουβέλη 2000: 222, Νικονάνου 2015: 102, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 50). Κάτι τέτοιο δεν παρατηρήθηκε καθώς, όπως διαπιστώθηκε οι σχολικές ομάδες δεν είχαν προετοιμαστεί μέσα στη σχολική τάξη για την επίσκεψη που θα πραγματοποιούσαν, ενώ φαίνεται να μην γνώριζαν τους κανόνες λειτουργίας και συμπεριφοράς που ακολουθούνται μέσα σε ένα μουσείο.

Κατά την επίσκεψη των σχολικών ομάδων, στο μουσείο το εκπαιδευτικό πρόγραμμα υλοποιήθηκε σε διαφορετικά στάδια (Νικονάνου 2015: 97). Οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί, συγκέντρωσαν τους μαθητές στον χώρο όπου θα άφηναν τα προσωπικά τους αντικείμενα και τους ενημέρωσαν για τη διαδρομή που θα ακολουθούσαν, τους κανόνες συμπεριφοράς και το θέμα της εκπαιδευτικής δραστηριότητας που θα παρακολουθούσαν. Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, που είχε τη

μορφή διαδραστικής ξενάγησης, γίνονταν μικρές στάσεις αν το ζητούσαν οι μαθητές (κυρίως των μικρότερων τάξεων) για τις προσωπικές τους ανάγκες. Η επίσκεψη τελείωνε με εικαστική δραστηριότητα (ζωγραφική), σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο της Πινακοθήκης. Σε αυτή τη φάση υλοποιήθηκαν όλες τα στάδια ενός εκπαιδευτικού προγράμματος (Δάλλκος 2000: 83, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 50).

Η τελευταία φάση της επίσκεψης, είναι η φάση μετά την επίσκεψη, όπου πραγματοποιείται μια μικρή αξιολόγηση και καταγραφή των εντυπώσεων από την επίσκεψη και ασκήσεις εμπέδωσης του μουσειοεκπαιδευτικού προγράμματος (Νικονάνου 2015: 102, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 50). Οι εκπαιδευτικές λειτουργοί πρόσφεραν ένα έντυπο στους μαθητές με τίτλο «Γίνε και εσύ ένας μικρός Πρεσβευτής», το οποίο έχει τη μορφή παιχνιδιού και μπορεί να αξιοποιηθεί είτε μέσα στη σχολική τάξη είτε στο σπίτι. Η φάση της αξιολόγησης είναι σημαντική τόσο για το μουσείο όσο και για το σχολείο, καθώς καταγράφονται οι τυχόν αδυναμίες της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, πληροφορίες που μπορούν να αξιοποιηθούν για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και των δυο εκπαιδευτικών θεσμών και τη μεταξύ τους σχέση (Νικονάνου 2015: 102, Παπαϊωάννου – Στεργιάκη 2013: 50). Η ΛΠ δεν πραγματοποιεί κάποιου είδους ανατροφοδότηση (feedback) ή καταγραφή εντυπώσεων, ούτε από τους εκπαιδευτικούς ούτε από τους μαθητές, με αποτέλεσμα το Εκπαιδευτικό Τμήμα να μην γνωρίζει τυχόν αδυναμίες ή απαιτήσεις του προγράμματος.

7.4 Εκπαιδευτικό Υλικό

Το εκπαιδευτικό υλικό προορίζεται για την ενίσχυση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και αφορά σε έντυπα μέσα και υλικά αντικείμενα (Νικονάνου 2015: 203-221). Για τα τρέχοντα εκπαιδευτικά προγράμματα, το Εκπαιδευτικό Τμήμα της ΛΠ δεν προσφέρει στους μαθητές έντυπο υλικό ή υλικά αντικείμενα, τα οποία θα μπορούσαν να ενισχύσουν την εκπαιδευτική δραστηριότητα. Υπήρχαν ωστόσο περιπτώσεις στο παρελθόν, όπου το Εκπαιδευτικό Τμήμα είχε εκδώσει φύλλα εργασίας και ενημερωτικά έντυπα. Στους εκπαιδευτικούς δεν προσφέρεται κάποιο υλικό, αλλά όλες οι πληροφορίες βρίσκονται στην ιστοσελίδα της Πινακοθήκης για διευκόλυνση των εκπαιδευτικών αλλά αυτό έχει το μειονέκτημα ότι οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να υλοποιήσουν από μόνοι τους ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Η εφαρμογή της μουσειοβαλίτσας δεν προσφέρεται, αν και αναφέρεται στην ιστοσελίδα. Ωστόσο, το εργαλείο της μουσειοσκευής ή μουσειοβαλίτσας είναι χρήσιμο γιατί βοηθά τα μουσεία να προσεγγίσουν τις σχολικές ομάδες στις απομακρυσμένες περιοχές, που δεν έχουν την ευκαιρία να επισκεφθούν το μουσείο (Νικονάνου 2015: 215-217).

Όσον αφορά το πρόγραμμα «Ο Κόσμος της Κύπρου» που πραγματοποιείται σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, η ομάδα της Μουσειακής Αγωγής του Υπουργείου έχει εκδώσει δικό της φύλλο εργασίας, το οποίο περιέχει

σύντομα κείμενα με εικονογράφηση και ερωτήσεις, τα οποία μοιράζονται στους μαθητές κατά την υλοποίηση της δραστηριότητας.

Σχετικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών και των ψηφιακών μέσων κατά την υλοποίηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, αν και αυτά υπάρχουν διαθέσιμα στην Πινακοθήκη, ωστόσο δεν χρησιμοποιούνται. Οι λόγοι είναι κυρίως η επιδίωξη για δημιουργία και ανάπτυξη αλληλεπίδρασης των μαθητών με τα μουσειακά αντικείμενα, αλλά και προβλήματα δυσλειτουργικότητας που προκύπτουν συχνά όταν έρχονται σε επαφή με τους μαθητές, λόγω της ευαισθησίας των οθονών αφής. Παλαιότερα επίσης, υπήρχαν εκπαιδευτικά σημεία με οθόνες αφής, σε κάθε όροφο, με πληροφορίες και ψηφιακά παιχνίδια, τα οποία όμως τώρα τα έχουν αποσύρει.

7.5 Η Σχέση των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της ΛΠ με το Σχολείο

7.5.1 Σχολείο και Αναλυτικό Πρόγραμμα

Η σύνδεση των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων με το σχολικό πρόγραμμα, μπορεί να συμβάλει στην ενδυνάμωση της σχέσης μουσείου-σχολείου και να βοηθήσει στην κατανόηση της σχολικής ύλης (Black 2009: 196-214). Η ΛΠ από την αρχή της ίδρυσής της μέχρι σήμερα, δέχεται ένα μεγάλο αριθμό σχολικών ομάδων και φαίνεται να αποτελεί ένα δημοφιλή πολιτιστικό οργανισμό για σχολικές επισκέψεις, καθώς ο αριθμός των επισκέψεων αυξάνεται, όχι μόνο από την πόλη στην οποία βρίσκεται αλλά και από την επαρχία και τις υπόλοιπες πόλεις. Μεγαλύτερη ζήτηση για εκπαιδευτικά προγράμματα παρατηρείται από τις τάξεις του δημοτικού σχολείου, λιγότερο από τάξεις Γυμνασίου και ελάχιστα από τάξεις Λυκείου. Τον τελευταίο καιρό η ζήτηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τα Νηπιαγωγεία, οδήγησε στη δημιουργία κάποιων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, με την πρόθεση εμπλουτισμού και επέκτασής τους.

Κατά την παρακολούθηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων δεν παρατηρήθηκε κάποια διασύνδεση με το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα ενίσχυσης της σχολικής γνώσης. Πρόκειται για μια αδυναμία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, που όπως με πληροφόρησε η εκπαιδευτική λειτουργός της πινακοθήκης υπάρχει άμεση ανάγκη και πρόθεση του εκπαιδευτικού τμήματος της πινακοθήκης για επανασχεδιασμό των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων ώστε να συνδέονται με τα σχολικά μαθήματα. Η διασύνδεση με το σχολικό πρόγραμμα επιδιώκεται μόνο μέσα από το πρόγραμμα «Ο Κόσμος της Κύπρου» που υλοποιείται σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.

Σχετικά με τον τρόπο προσέγγισης των σχολείων από την Πινακοθήκη, αυτός περιορίζεται σε μια πιο εσωστρεφή και παθητική επικοινωνιακή πολιτική. Η έμμεση επικοινωνία της Πινακοθήκης με τα σχολεία πραγματοποιείται μέσω του Υπουργείου

Παιδείας και Πολιτισμού, στο οποίο αποστέλλεται ενημερωτικό υλικό κατά την έναρξη της σχολικής χρονιάς, με σκοπό το Υπουργείο να το διανείμει με εγκύκλιο στα σχολεία.

7.5.2 Αποδέκτες: Εκπαιδευτικοί

Για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας έγινε προσπάθεια προσέγγισης των εκπαιδευτικών που συνόδευαν τις σχολικές τάξεις, μέσω συζήτησης, με τη μορφή ημιδομημένης συνέντευξης. Στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι οι εκπαιδευτικοί ήταν αρκετά διστακτικοί, ενώ υπήρξαν περιπτώσεις που αρνήθηκαν να απαντήσουν καθώς όπως δήλωσαν δεν παρακολούθησαν με προσοχή το πρόγραμμα. Οι εκπαιδευτικοί ρωτήθηκαν αναφορικά με τα κίνητρά τους για συμμετοχή της τάξης τους στα εκπαιδευτικά προγράμματα της Πινακοθήκης, τη σύνδεση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με τα σχολικά μαθήματα και την πρόθεσή τους να αξιοποιήσουν τη μουσειακή εμπειρία μέσα στη σχολική τάξη.

Από τους δέκα εκπαιδευτικούς που ρωτήθηκαν οι εννέα απάντησαν πως η επίσκεψη δεν πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο κάποιου συγκεκριμένου μαθήματος και ότι δεν υπάρχει άμεση σύνδεση του προγράμματος με το αναλυτικό σχολικό πρόγραμμα. Υπήρξε μόνο μια περίπτωση όπου η εκπαιδευτικός οργάνωσε την επίσκεψη στο πλαίσιο του μαθήματος των γαλλικών και της εργασίας που πραγματοποιούσαν οι μαθητές για το κίνημα του Ιμπρεσιονισμού. Όλοι οι εκπαιδευτικοί που ρωτήθηκαν είπαν πως σημαντικότερο όφελος θεωρούσαν τον βιωματικό χαρακτήρα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τη δυνατότητα που προσφέρουν στους μαθητές για ενεργή εμπλοκή. Στόχος των εκπαιδευτικών ήταν να εξοικειωθούν οι μαθητές τους με τον χώρο της Πινακοθήκης, μέσα σε ένα περιβάλλον που θα τους εμπνεύσει και θα τους χαλαρώσει.

Επίσης, σημαντική θεωρούσαν τη συμβολή των μουσειοεκπαιδευτικών δραστηριοτήτων στην έκφραση των συναισθημάτων και των απόψεών των μαθητών και της άσκησης της κριτικής τους σκέψης. Όλοι σχεδόν οι εκπαιδευτικοί τόνισαν τη σημασία της ευχάριστης διάστασης και του δημιουργικού χαρακτήρα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Οι εκπαιδευτικοί των σχολικών τάξεων δήλωσαν ότι θα προσπαθήσουν να συνδέσουν την εμπειρία των μαθητών με τα σχολικά μαθήματα, όχι όμως στη βάση κάποιου οργανωμένου μαθήματος, αλλά ευκαιριακά με τη μορφή ανάκλησης γνώσεων βιωματικού χαρακτήρα.

Στην πλειοψηφία τους οι εκπαιδευτικοί, που συνόδευαν τις σχολικές ομάδες, δεν προετοίμασαν τους μαθητές πριν την επίσκεψη μέσα στη σχολική τάξη, καθώς όπως δήλωσαν αυτό θα γινόταν στο χώρο της Πινακοθήκης από τους ειδικούς. Κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, οι εκπαιδευτικοί των σχολικών τάξεων είχαν το ρόλο του απλού παρατηρητή ή σε κάποιες περιπτώσεις έθεταν μικρά ερωτήματα στους μαθητές με σκοπό να τους ενθαρρύνουν. Τις περισσότερες φορές ήταν εμφανής η αμηχανία τους, ενώ δεν επηρέασαν ουσιαστικά τη δράση. Υπήρξε επίσης και η περίπτωση επίσκεψης από σχολείο γυμνασίου, που δεν παρακολούθησε κάποιο πρόγραμμα αλλά πραγματοποίησε απλή περιήγηση στις συλλογές, κατά την

οποία οι εκπαιδευτικοί των σχολικών τάξεων δεν έδειχναν κανένα ενδιαφέρον και η επίσκεψη αποτελούσε απλώς μια υποχρέωση στα πλαίσια μιας σχολικής επίσκεψης.

Τέλος, οι εκπαιδευτικοί, όπως φάνηκε σύμφωνα με τις δηλώσεις τους, δεν αντιμετωπίζουν τα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα ως μέρος της επίσημης μαθησιακής διαδικασίας, ούτε ως μια ευκαιρία για ενίσχυση και εμπέδωση των σχολικών γνώσεων, αλλά κάπως παραπληρωματικά, στο πλαίσιο μιας σχολικής εκπαιδευτικής εκδρομής, όπου οι μαθητές θα χαλαρώσουν και θα ξεφύγουν από την πίεση της σχολικής ζωής.

7.5.3 Αποδέκτες: Μαθητές

Οι μαθητές, ως οι κύριοι αποδέκτες των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, αρχικά ενθουσιάζονταν από τις σύγχρονες κτιριακές εγκαταστάσεις αλλά ένοιωθαν κάπως αμήχανα στο χώρο με τις συλλογές. Ελάχιστοι ήταν αυτοί που είχαν επισκεφθεί ξανά την Πινακοθήκη ή άλλα μουσεία, με αποτέλεσμα να μην γνωρίζουν τους κανόνες λειτουργίας και συμπεριφοράς σε ένα μουσειακό χώρο. Σε ερώτηση της εκπαιδευτικής λειτουργού προς τους μαθητές σχετικά με τις εντυπώσεις τους για την Πινακοθήκη, ένας μαθητής απάντησε πως περίμενε πολύ διαφορετική την Πινακοθήκη και πως του άρεσε τελικά.

Στη αρχή του εκπαιδευτικού προγράμματος οι περισσότεροι μαθητές αντιμετώπιζαν με διστακτικότητα και επιφυλακτικότητα τις ερωτήσεις των εκπαιδευτικών λειτουργών, αλλά κατά τη διάρκεια της επίσκεψης ολοένα και περισσότερα παιδιά έδειχναν την επιθυμία να συμμετάσχουν και να εμπλακούν σε διάλογο με τις εκπαιδευτικές λειτουργούς. Αυτό που φάνηκε να τους ενθουσιάζει περισσότερο με αποτέλεσμα να επιδεικνύουν μεγαλύτερη επιθυμία για συμμετοχή, ήταν όταν τους ζητήθηκε να φτιάξουν μια δική τους ιστορία για τον πίνακα, γεγονός που τους επέτρεψε να απελευθερώσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους, κάτι που δεν προσφέρεται συχνά στο περιβάλλον μιας σχολικής τάξης. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την ανάγκη για δημιουργία περισσότερων δημιουργικών δραστηριοτήτων που θα δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές για έμπνευση και ψυχαγωγία.

7.6 Το Εκπαιδευτικό Τμήμα της ΛΠ και ο Ρόλος των Λειτουργών της Πινακοθήκης

Ο ρόλος του εμπυχωτή είναι πολύ σημαντικός κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος, καθώς μεσολαβεί ανάμεσα στα μουσειακά αντικείμενα και το σχολικό κοινό, συνδυάζοντας τη γνώση με τη ψυχαγωγία (Hooper-Greenhill 2007: 173). Οι εκπαιδευτικές λειτουργοί της Πινακοθήκης καθ' όλη τη διάρκεια του εκπαιδευτικού

προγράμματος είχαν το ρόλο του διευκολυντή της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της μετάδοσης των μηνυμάτων στους μαθητές. Μεσολαβούσαν μεταξύ του μουσειακού εκθέματος και των μαθητών και τους βοηθούσαν να αντιληφθούν με απλό και κατανοητό τρόπο ακαδημαϊκές γνώσεις και πληροφορίες. Επιδίωκαν με διάφορους τρόπους να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και την ενεργή εμπλοκή τους. Στις περιπτώσεις όπου διαπίστωναν ότι οι μαθητές συναντούσαν δυσκολία να απαντήσουν σε μια ερώτηση, έδιναν διάφορα παραδείγματα από το περιβάλλον των μαθητών ή με κινήσεις προσπαθούσαν να το αποδώσουν θεατρικά. Συνέβαλλαν σε ικανοποιητικό βαθμό, ώστε να δημιουργηθούν θετικά συναισθήματα και εντυπώσεις στους μαθητές σχετικά με την Πινακοθήκη και τα εκθέματά της, αλλά γενικότερα για τα μουσεία και τα μουσειακά αντικείμενα.

Οι εκπαιδευτικές λειτουργοί της Πινακοθήκης δεν έχουν καταρτιστεί σε θέματα μουσειακής εκπαίδευσης, καθώς οι σπουδές τους αφορούν στα αντικείμενα της ιστορίας της τέχνης και της αρχαιολογίας. Ωστόσο, επιδιώκουν να ενημερώνονται τακτικά για τις σύγχρονες μουσειοεκπαιδευτικές τάσεις από επιστημονικά άρθρα και να συμμετέχουν σε σεμινάρια έτσι ώστε να εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους και τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Πινακοθήκης. Επιπλέον, συνεργάζονται στενά με το Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο, με το οποίο ανήκουν στο ίδιο ίδρυμα, σε θέματα εφαρμογής καλών πρακτικών των μουσειοεκπαιδευτικών προγραμμάτων και παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού.

7.7 Γενική Αποτίμηση των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της ΛΠ που Εξετάστηκαν

Σύμφωνα με τα πιο πάνω προκύπτει ότι η ΛΠ έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα, με τα παιδιά και τις σχολικές ομάδες να αποτελούν τους σημαντικότερους αποδέκτες των εκπαιδευτικών της δραστηριοτήτων. Η εκπαιδευτική της πολιτική βρίσκει εν μέρει εφαρμογή στα εκπαιδευτικά της προγράμματα, στα οποία γίνεται προσπάθεια συνδυασμού τάσεων των σύγχρονων θεωριών μάθησης και μουσειοπαιδαγωγικών μεθόδων. Οι στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ΛΠ όπως περιγράφονται στην εκπαιδευτική πολιτική, φαίνεται να εφαρμόζονται αρκετά μέσα από τις εκπαιδευτικές της δραστηριότητες, καθώς όπως διαπιστώθηκε σκοπός δεν ήταν η παθητική μετάδοση γνώσεων προς απομνημόνευση, αλλά η δημιουργία μιας ευχάριστης μουσειακής εμπειρίας που θα έχει περισσότερο βιωματικό και δημιουργικό χαρακτήρα.

Όσον αφορά τη θεματική των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αξιοποιείται η Γαλλική και Κυπριακή Συλλογή, ενώ δεν υπάρχει κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα που να αφορά στην Ελληνική Συλλογή. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα προσεγγίζονται σε σχέση με τη θεματική της εικαστικής αγωγής, χωρίς να επιδιώκεται όμως η εμπέδωση ή απομνημόνευση συγκεκριμένων γνώσεων. Στην περίπτωση της Κυπριακής Συλλογής,

στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Κόσμος της Κύπρου» παρατηρήθηκε προσπάθεια για σύνδεση των μαθητών με την κυπριακή εικαστική παράδοση και κουλτούρα. Αν και στην εκπαιδευτική πολιτική της Πινακοθήκης αναφέρεται η διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση των μουσειακών εκθεμάτων αυτό δεν παρατηρήθηκε στα υπό εξέταση εκπαιδευτικά προγράμματα.

Σε όλα τα εκπαιδευτικά προγράμματα εφαρμόστηκε η μέθοδος της ξενάγησης με τη μορφή του διαλόγου, ενώ απουσίαζε μια πιο βιωματική-ενεργητική προσέγγιση, η οποία εντοπίστηκε μόνο στο τέλος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, με τη ζωγραφική αναπαράσταση του πίνακα που μελετήθηκε, ενώ δεν πραγματοποιήθηκαν άλλες εικαστικές, δημιουργικές δραστηριότητες. Ως προς τις μορφές εργασίας και επικοινωνίας παρατηρήθηκε κυρίως αλληλεπίδραση των μαθητών με την εκπαιδευτική λειτουργό καθώς και η ατομική μορφή εργασίας στο τέλος του προγράμματος με την εικαστική δραστηριότητα, ενώ απουσίαζε οποιαδήποτε μορφή ομαδικής και συνεργατικής επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών.

Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά εργαλεία, δεν χρησιμοποιήθηκε κάποιο έντυπο υλικό, όπως φύλλα εργασίας, ή άλλα υλικά αντικείμενα που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν επικουρικά. Δεν έγινε χρήση νέων τεχνολογιών, αν και είναι διαθέσιμες στην Πινακοθήκη εφαρμογές ψηφιακής τεχνολογίας δεν αξιοποιούνται. Δεν χρησιμοποιείται ούτε το εργαλείο της μουσειοβαλίτσας, αν και αυτό αναφέρεται στην εκπαιδευτική της πολιτική και δεν πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δραστηριότητες για μαθητές από την τουρκοκυπριακή κοινότητα ή για μαθητές ΑμεΑ, πρόσφυγες κ.ά

Σε σχέση με το σχολείο και το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα δεν παρατηρήθηκε σύνδεση με τα σχολικά μαθήματα ή ανάκληση σχολικών γνώσεων. Η σχέση της ΛΠ με τα σχολεία, μπορεί να χαρακτηριστεί ως εσωστρεφής, καθώς δεν πραγματοποιείται κάποια ενέργεια ώστε η ίδια η Πινακοθήκη να βγει προς τα έξω, προς τα σχολεία και να τα προσκαλέσει να την επισκεφθούν. Δεν διοργανώνονται εκπαιδευτικά σεμινάρια επιμόρφωσης για τους εκπαιδευτικούς και δεν υπάρχει κάποιου είδους αξιολόγηση, είτε επιτόπου με τη μορφή ερωτηματολογίου ή καταγραφής εντυπώσεων είτε μέσω αποστολής με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, με αποτέλεσμα το Εκπαιδευτικό Τμήμα της ΛΠ να μην γνωρίζει την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων. Όσον αφορά τις υπεύθυνες για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ΛΠ, τις εκπαιδευτικές λειτουργούς, δεν έχουν καταρτιστεί σε θέματα μουσειακής αγωγής, ωστόσο επιδιώκουν να επιμορφώνονται και να ενημερώνονται μέσω επιστημονικών άρθρων και επιμορφωτικών σεμιναρίων. Με γνώμονα την εμπειρία τους, στα λίγα χρόνια λειτουργίας της Πινακοθήκης, προσπαθούν να διαφοροποιούν και να εμπλουτίζουν τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Στα αρνητικά των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στα οποία πραγματοποιήθηκε επιτόπια παρατήρηση, συμπεριλαμβάνεται και ο περιορισμένος χρόνος της επίσκεψης των σχολικών τάξεων και ο αρκετά μεγάλος αριθμός των μαθητών που παρακολούθησαν τα προγράμματα. Οι σχολικές ομάδες αποτελούνταν από ένα αρκετά

μεγάλο αριθμό μαθητών, κυρίως λόγω της οικονομικής επιβάρυνσης της μεταφοράς, με αποτέλεσμα να μην είναι εύκολο να εφαρμοστεί ένα πιο διαδραστικό και βιωματικό πρόγραμμα που θα εμπεριέχει τα στοιχεία της εξερεύνησης από τους ίδιους μαθητές. Η μέθοδος της ξενάγησης θεωρείται ο αποτελεσματικότερος τρόπος μετάδοσης των πολιτιστικών μηνυμάτων και βοηθά τους μαθητές να έρθουν σε άμεση επαφή με τα μουσειακά αντικείμενα, ιδιαίτερα σε περιπτώσεις πολυάριθμων ομάδων (Scher et al. 2017: 2-3). Αυτός είναι ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους που επιλέχθηκε η μέθοδος της ξενάγησης. Ωστόσο, υπάρχουν πολλά περιθώρια για εμπλουτισμό και διεύρυνση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της ΛΠ.

Κεφάλαιο 8

Μια συγκριτική προσέγγιση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές ομάδες των Μουσείων Τέχνης στην Κύπρο

Η βιβλιογραφική έρευνα γύρω από τη μουσειακή αγωγή και τα μουσειοεκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρουν τα μουσεία τέχνης στην Κύπρο, είναι εξαιρετικά ελλιπής και αυτό δυσκόλεψε την προσπάθεια για μια συγκριτική έρευνα. Η έρευνα που επιχειρείται στο παρόν κεφάλαιο αφορά κάποια βιβλιογραφικά στοιχεία και κυρίως πληροφορίες διαθέσιμες μέσω των ιστοσελίδων των σχετικών ιδρυμάτων.

8.1 Μουσειοεκπαιδευτικά Προγράμματα για Μαθητές σε Χώρους Εικαστικών Τεχνών στην Κύπρο

Για λόγους καλύτερης διερεύνησης της παρούσας εργασίας, τα εκπαιδευτικά προγράμματα των μουσείων τέχνης κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες:

- α) στα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούνται από το τμήμα Μουσειακής Αγωγής του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου.
- β) στα εκπαιδευτικά προγράμματα που σχεδιάζονται και υλοποιούνται από το Κλιμάκιο Εικαστικής Αγωγής, Δημοτικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου σε συνεργασία με Πινακοθήκες και Μουσεία Τέχνης.
- β) σε εγκεκριμένα εκπαιδευτικά προγράμματα από το Υπουργείο, τα οποία πραγματοποιούνται σε ιδιωτικά Μουσεία και Κέντρα Τέχνης και Πολιτιστικούς Οργανισμούς.

8.1.1 Εκπαιδευτικά Προγράμματα Μουσειακής Αγωγής Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα σε κρατικά, δημοτικά, επαρχιακά και ιδιωτικά μουσεία, τα οποία αποσκοπούν στην «προώθηση της Μουσειακής Αγωγής, την εξοικείωση των παιδιών με τον μουσειακό χώρο και την καλλιέργεια της ιστορικής, κριτικής σκέψης» (ΥΠΠ 2018). Γενικοί στόχοι των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της Μουσειακής Αγωγής του ΥΠΠ είναι: η ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης, κατανόηση του παρελθόντος και καλλιέργεια της ιστορικής ενσυναίσθησης, καλλιέργεια κριτικής σκέψης και δεξιοτήτων έρευνας, ανάπτυξη της παρατηρητικότητας, της διερεύνησης, της ανακάλυψης, της γνώσης, της δημιουργίας και της διασκέδασης, η επαφή με πραγματικά εκθέματα. Τα προγράμματα σχεδιάζονται με βάση το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, την ηλικία, τις ανάγκες, τις δυνατότητες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών (ΥΠΠ 2018).

Για τη σχολική χρονιά 2017-2018, το ΥΠΠ πραγματοποιεί μια σειρά από εκπαιδευτικά προγράμματα σε μουσεία της Κύπρου σε όλες τις πόλεις. Τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα Μουσειακής Αγωγής του ΥΠΠ πραγματοποιούνται σε αρχαιολογικά μουσεία και είναι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, με εξαίρεση το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιείται στη Λεβέντειο Πινακοθήκη, το μοναδικό με εικαστικό περιεχόμενο. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που διεξάγεται στη Λεβέντειο Πινακοθήκη με τίτλο «Ο Κόσμος της Κύπρου» και ξεκίνησε να υλοποιείται το 2015 από τους Σύμβουλους της Μουσειακής Αγωγής του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού (εκπαιδευτικοί σε απόσπαση) και απευθύνεται σε μαθητές δημοτικού και γυμνασίου. Με το πρόγραμμα αυτό επιδιώκεται η επαφή των μαθητών με την εικαστική παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους (ΥΠΠ 2018).

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Μουσειακής Αγωγής του ΥΠΠ, στόχος του προγράμματος είναι να εξοικειωθούν οι μαθητές με τον χώρο της πινακοθήκης, να παρατηρήσουν και να προβληματιστούν για τις διαστάσεις και διάφορα στοιχεία του πίνακα και να εντοπίσουν τις συνήθειες και την καθημερινότητα των ανθρώπων της αγροτικής Κύπρου των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Μέσα από διάφορες δραστηριότητες (θεατρικό παιχνίδι, χορό, μουσική κ.ά.) και ποικίλα μέσα (έντυπο δραστηριοτήτων, μέσα τεχνολογίας όπως συσκευές ακοής ηχητικών κειμένων/ tablet), να ενεργοποιήσουν τις αισθήσεις και τη φαντασία τους, να εξασκήσουν την παρατηρητικότητα τους και να καλλιεργήσουν τη δημιουργικότητά τους. Επιπλέον, οι μαθητές καλούνται να συγκρίνουν τον συγκεκριμένο πίνακα με τον πίνακα «Αγωνίες» του ίδιου καλλιτέχνη ως προς το περιεχόμενο, το υλικό κατασκευής, τα χρώματα και τα συναισθήματα που προκαλούν (Leventis Gallery 2018, ΥΠΠ 2018). Το πρόγραμμα, για τη σχολική χρονιά 2016-2017, ήταν το δεύτερο πιο δημοφιλές εκπαιδευτικό πρόγραμμα από τα τέσσερα που πραγματοποιήθηκαν στη Λευκωσία, καθώς το παρακολούθησαν συνολικά 411 μαθητές και 20 εκπαιδευτικοί, έναντι του πρώτου,

«Ειδώλιο το δόλιο» που διοργάνωσε το Κυπριακό Μουσείο και το οποίο παρακολούθησαν 722 μαθητές και 42 εκπαιδευτικοί (ΥΠΑΙΠΟ 2018).

8.1.2 Εκπαιδευτικά Προγράμματα Εικαστικής Αγωγής που Οργανώνονται από το Κλιμάκιο Εικαστικής Αγωγής της Δημοτικής Εκπαίδευσης

Το Κλιμάκιο Εικαστικής Αγωγής, Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΥΠΠ, με τη στήριξη των Πολιτιστικών Υπηρεσιών και σε συνεργασία με πολιτιστικά ιδρύματα και Δήμους της Κύπρου, προσφέρει από το 2004 μέχρι σήμερα, εκπαιδευτικά προγράμματα για τους μαθητές της δημοτικής εκπαίδευσης, σε μουσεία και πινακοθήκες. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα σχεδιάζονται και εφαρμόζονται από καταρτισμένους εκπαιδευτικούς (αποσπασμένους Συμβούλους) σε συνεργασία με τους Επιθεωρητές Τέχνης Δημοτικής Εκπαίδευσης (eikad schools 2018). Πιο συγκεκριμένα:

α) Στην Κρατική Πινακοθήκη Σύγχρονης Κυπριακής Τέχνης προσφέρεται, από το 2014 (αναθεωρημένο), εκπαιδευτικό πρόγραμμα με τίτλο «Ο παιδικός κόσμος της Πινακοθήκης», για μαθητές Δ' τάξης, διάρκειας 90 λεπτών. Στο πρόγραμμα διερευνάται ο τρόπος ένταξης των παιδιών στα έργα των Κύπριων καλλιτεχνών και η συναισθηματική διάσταση των έργων. Επιπλέον, οι μαθητές εξετάζουν εικαστικά στοιχεία όπως η γραμμή, το σχήμα, το χρώμα, η σύνθεση.

β) Στο Βυζαντινό Μουσείο Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' στη Λευκωσία, πραγματοποιείται εκπαιδευτικό πρόγραμμα, με τίτλο «Ταξίδι στη Βυζαντινή Τέχνη», για τους μαθητές της Ε' τάξης. Στόχος του προγράμματος είναι οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με την εκκλησιαστική τέχνη και να καλλιεργήσουν την εκτίμησή τους για την πολιτιστική κληρονομιά, μέσα από θεματικές όπως μορφές αγίων πάνω σε ζώα και εικόνες της Παναγίας σε θρόνο.

γ) Στην Πινακοθήκη Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' στη Λευκωσία, υλοποιείται εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές Στ' τάξης, με τίτλο «Ύμνος στην Ελευθερία». Το πρόγραμμα περιλαμβάνει έργα που αφορούν στην Ελληνική Επανάσταση του 1821, από τους ρομαντικούς φιλέλληνες ζωγράφους, Κύπριους αλλά και σύγχρονους καλλιτέχνες. Τα έργα σχετίζονται άμεσα με την ταυτότητα, τις ρίζες και την ιστορία των Ελλήνων της Κύπρου και τη συμμετοχή τους στην επανάσταση.

δ) Στη Δημοτική Πινακοθήκη Λεμεσού διεξάγεται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Τόπος μας με την παλέτα των ζωγράφων», για τους μαθητές της Δ' τάξης, διάρκειας 90 λεπτών. Παρουσιάζονται έργα Κύπριων ζωγράφων με θέμα τους την κυπριακή φύση και τις ασχολίες των κατοίκων στην ύπαιθρο, όπως επίσης και έργα με θέμα τα θαλασσινά τοπία, το βυθό και τις ασχολίες των κατοίκων στις παραθαλάσσιες περιοχές.

ε) Η Δημοτική Πινακοθήκη Πάφου υλοποιεί από τη σχολική χρονιά 2012-2013 μέχρι σήμερα, το πρόγραμμα «Αναζητώντας τα ζώα στην πινακοθήκη», για μαθητές Β' τάξης, διάρκειας 70 λεπτών. Σκοπός του προγράμματος είναι να γνωρίσουν οι μαθητές, μέσα

από έργα Κύπριων καλλιτεχνών, την εικαστική παράδοση του τόπου τους, αλλά και να υιοθετήσουν μια πιο θετική στάση απέναντι στα ζώα.

Τα πιο πάνω εκπαιδευτικά προγράμματα στοχεύουν στην εξοικείωση των μαθητών με το χώρο της εκάστοτε πινακοθήκης και τα έργα τέχνης Κύπριων καλλιτεχνών. Έχουν κοινό γνώρισμα ότι σχεδιάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να έχουν συνάφεια με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Εικαστικών Τεχνών και να προσεγγίζουν θεματικές ενότητες όπως Ταυτότητα, Χώρος- Τόπος, Κοινωνία και Ζωή και Πολιτιστική Κληρονομιά, του Αναλυτικού Προγράμματος. Από τα παραπάνω εκπαιδευτικά προγράμματα φαίνεται μια προσπάθεια να προσεγγιστούν διάφορα θέματα όπως ο κόσμος των παιδιών και τα συναισθήματά τους, η κυπριακή φύση και οι αγροτικές ασχολίες, τα ζώα και η σημασία της παρουσίας τους στη ζωή μας, η βυζαντινή τέχνη, η ελληνική επανάσταση του 1821. Σχεδόν όλες οι θεματικές των προγραμμάτων έχουν επιλεγεί ώστε να καλλιεργήσουν στους μαθητές την εκτίμηση τους για την πολιτιστική κληρονομιά και την εικαστική παράδοση του τόπου τους. Σε αντίθεση με τα σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα του Τμήματος της Μουσειακής Αγωγής του ΥΠΠ, όπου φαίνεται να υπάρχει μια τάση για σύνδεση με την εθνική ιστορία και προβολή της εθνικής ταυτότητας, τα προγράμματα αυτά προσπαθούν να προωθήσουν μια ποικιλία θεματικών σε συνδυασμό με την εικαστική παράδοση του τόπου.

Τα προγράμματα, όπως περιγράφονται στην ιστοσελίδα του υπουργείου, περιλαμβάνουν διάφορες δραστηριότητες όπως ξενάγηση, συζήτηση, παιχνίδι αναζήτησης έργων τέχνης, λεκτικά παιχνίδια, κινητικές δραστηριότητες, σωματικές αναπαραστάσεις, δραματοποίηση, ατομικές και ομαδικές παραγωγές έργων, σχεδιαστική απεικόνιση με διάφορα υλικά, βιβλιάρκια δραστηριοτήτων, προβολή ταινιών μικρού μήκους. Μέσα από τις δραστηριότητες, βιωματικού χαρακτήρα, επιδιώκεται η πρόκληση του ενδιαφέροντος των μαθητών, η ενεργοποίηση των αισθήσεων, της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της κριτικής σκέψης και η συνεργασία μεταξύ των μαθητών. Στην ιστοσελίδα υπάρχουν επίσης οδηγίες και προτάσεις για τους εκπαιδευτικούς, σχετικά με τις φάσεις υλοποίησης (πριν την επίσκεψη, κατά τη διάρκεια και μετά την επίσκεψη), καθώς και ενδεικτικές προτάσεις για δραστηριότητες μέσα στην τάξη συνδέοντας την επίσκεψη με το μάθημα Εικαστικής Αγωγής αλλά και με άλλα σχολικά μαθήματα όπως με τη λογοτεχνία, τα μαθηματικά, την ιστορία, τη γεωγραφία, τις επιστήμες, τη μουσική (eikad schools 2018).

Ωστόσο, προκύπτει ότι τα πιο πάνω εκπαιδευτικά προγράμματα προσφέρονται στους μαθητές της δημοτικής εκπαίδευσης, της Β', Δ', Ε' και Στ' τάξης (για τους μαθητές της Γ' τάξης προσφέρεται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα στη ΛΠ), ενώ φαίνεται να μην υπάρχει κάποια εκπαιδευτική δραστηριότητα για τα παιδιά του Νηπιαγωγείου, τους μαθητές της Α' τάξης του δημοτικού σχολείου ή για τους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Επίσης, δεν γίνεται κάποια αναφορά στη χρήση μέσων τεχνολογίας, εκτός από την προβολή ταινίας μικρού μήκους

8.1.3 Εκπαιδευτικά Προγράμματα από Ιδιωτικά Μουσεία Τέχνης

Εκτός από τα εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες που προσφέρει η ΛΠ, σχολικές μουσειακές δραστηριότητες υλοποιούνται από τα εξής ιδιωτικά μουσεία τέχνης της Κύπρου, τα οποία είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού:

α) Το Κέντρο Εικαστικών Τεχνών και Έρευνας- Ίδρυμα Κώστα και Ρίτας Σεβέρη (CVAR) προσφέρει τρία εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές τάξεις. Μέσα από τα προγράμματα «Ταξιδεύοντας στην Κύπρο» (μαθητές Δ' δημοτικού), «Η Κύπρος την Οθωμανική Εποχή» (μαθητές Στ' δημοτικού) και «Βόλτα με τη Χρονομηχανή» (Ε' και Στ' Δημοτικού), οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να ταξιδέψουν σε διάφορες χρονικές περιόδους της κυπριακής ιστορίας, να γνωρίσουν και να εκτιμήσουν την εικαστική παράδοση και την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους και τη μοναδική ευκαιρία να ανακαλύψουν μια άλλη άποψη της Κύπρου έτσι όπως την αποτύπωσαν στα έργα τους οι ξένοι περιηγητές που επισκέφθηκαν το νησί. Τα πιο πάνω προγράμματα, σχεδιάστηκαν από εθελοντές εκπαιδευτικούς, προσφέρονται δωρεάν και υπάρχει δυνατότητα προσαρμογής τους ανάλογα με την ηλικία και την εκπαιδευτική βαθμίδα των μαθητών. Το CVAR προσφέρει επίσης τα εκπαιδευτικά προγράμματα «Ζωντανεύοντας το θρύλο της Μελουζίνης» (Β', Γ' και Δ' τάξη δημοτικής εκπαίδευσης) και «Αικατερίνη Κορνάρο: Η τελευταία βασίλισσα της Κύπρου Μια Μεσαιωνική ιστορία», που πραγματοποιούνται με τη βοήθεια θεοτροπαιδαγωγού, συνδυάζοντας τη μεθόδο της αφήγησης και του εκπαιδευτικού δράματος. Τα δυο αυτά προγράμματα προσφέρονται με την καταβολή μικρού αντιτίμου ανά μαθητή (CVAR, Εκπαίδευση 2018)

β) Στο Μουσείο Τέχνης Λουκίας και Μιχαήλ Ζαμπέλα προσφέρονται σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα για ηλικίες από τεσσάρων μέχρι δεκαπέντε ετών, με μικρό κόστος συμμετοχής ανά μαθητή. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα «Τα ζώα πάνε στο Μουσείο», «Συναισθήματα», «Κυπριακή παράδοση», «Τα Πουμισιάρικα», «Γνωρίζω τον τόπο μου», φέρνουν τους μαθητές σε επαφή με τα έργα Κυπρίων και Ελλήνων καλλιτεχνών που φιλοξενούνται στο μουσείο. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες είναι αφιερωμένες στα έργα τέχνης του μουσείου με σκοπό να φέρουν τους μαθητές σε επαφή με θέματα εμπνευσμένα από τη φύση και τα ζώα, τα συναισθήματα που βιώνει κάποιος μέσα από καταστάσεις της καθημερινότητας, τις έννοιες της φιλίας, της συνεργασίας και της δημιουργίας, την κυπριακή παράδοση και τη διαφορετικότητα. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες πραγματοποιούνται με περιήγηση/ξενάγηση των μαθητών στις συλλογές, συζήτηση, βιβλιαράκι δραστηριοτήτων, δημιουργία έργων εμπνευσμένων από τις συλλογές (Zampelas Art Museum 2018).

8.2 Γενική Αποτίμηση των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων των Μουσείων Τέχνης στην Κύπρο

Σύμφωνα με τα πιο πάνω προκύπτει ότι τόσο τα κρατικά όσο και τα ιδιωτικά μουσεία τέχνης κάνουν μια προσπάθεια προσφοράς εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τις σχολικές ομάδες, είτε σε συνεργασία με το ΥΠΠ είτε σχεδιάζονται από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων των μουσείων τους ή μετά από εθελοντική πρωτοβουλία. Όσον αφορά τα εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες που διοργανώνονται από το τμήμα Μουσειακής Αγωγής του ΥΠΠ, αυτά πραγματοποιούνται στη μεγαλύτερή τους πλειοψηφία σε κρατικά, επαρχιακά και δημοτικά μουσεία, αρχαιολογικού κυρίως ενδιαφέροντος, με εξαίρεση το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που υλοποιείται στη Λεβέντειο Πινακοθήκη με εικαστικό περιεχόμενο. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που διοργανώνονται από το Κλιμάκιο Εικαστικής Αγωγής, Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΥΠΠ, πραγματοποιούνται στις δημοτικές πινακοθήκες και στους χώρους του Ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', ενώ δεν υπάρχει κάποια συνεργασία με τα ιδιωτικά μουσεία τέχνης. Τα ιδιωτικά μουσεία τέχνης στην Κύπρο, τα οποία δεν είναι πολλά σε αριθμό, προσφέρουν εκπαιδευτικά προγράμματα εγκεκριμένα από το ΥΠΠ, είτε δωρεάν είτε με την καταβολή μικρού αντιτίμου ανά μαθητή.

Η θεματολογία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των κυπριακών μουσείων τέχνης, αφορά κυρίως στην κυπριακή παράδοση, την ιστορία και την εικαστική παραγωγή της Κύπρου. Τα μουσειοεκπαιδευτικά αυτά προγράμματα επιδιώκουν κυρίως να καλλιεργήσουν στους μαθητές την κατανόηση του ιστορικού παρελθόντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς της Κύπρου και την καλλιέργεια της αγάπης για την παράδοση του τόπου τους, ενώ φαίνεται να υπάρχει και κάποια προσπάθεια για επεξεργασία και άλλων θεμάτων. Όπως παρατηρήθηκε, η θεματολογία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων παρουσιάζεται κάπως περιορισμένη και χωρίς ιδιαίτερα καινοτόμες ιδέες, καθώς δεν υπάρχει κάποιο πρόγραμμα αφιερωμένο σε άλλους γνωστικούς τομείς όπως στην τεχνολογία, τις επιστήμες, τα μαθηματικά, τη μουσική κ.λπ., ούτε προσεγγίζονται θέματα που αφορούν σε εθνικές μειονότητες της Κύπρου ή την επικαιρότητα.

Όλα σχεδόν τα εκπαιδευτικά προγράμματα κάνουν χρήση της μεθόδου της ξενάγησης με έναν κάπως πιο διαδραστικό τρόπο συνδυάζοντας και διάφορες βιωματικές-δημιουργικές μεθόδους. Σχετικά με τα υλικά μέσα που αξιοποιούνται κατά τη διεξαγωγή των προγραμμάτων, εντοπίζονται κυρίως στη χρήση φύλλων εργασίας και δραστηριοτήτων καθώς και διάφορων υλικών για τη δημιουργία έργων τέχνης από τους μαθητές. Τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα πραγματοποιούνται από ειδικούς λειτουργούς του ΥΠΠ και προσωπικό με γνώσεις στη μουσειακή αγωγή. Όσον αφορά την επικοινωνιακή τους πολιτική φαίνεται να πραγματοποιείται μέσω του ΥΠΠ, ενώ δεν διαπιστώνεται κάποια προσπάθεια δράσης εκτός των μουσείων. Όπως φαίνεται από τις ιστοσελίδες των σχετικών μουσείων, δεν χρησιμοποιούνται τεχνολογικά μέσα ή άλλες καινοτόμες μέθοδοι, ενώ τα περισσότερα μουσεία και κυρίως οι δημοτικές πινακοθήκες δεν διαθέτουν δική τους ιστοσελίδα. Ωστόσο, ακόμα και στην

περίπτωση των ιδιωτικών μουσείων που έχουν δικές τους ιστοσελίδες, αυτές ανήκουν στην κατηγορία «εικονικό μουσείο-περιεχόμενο», χωρίς να διαθέτουν διαδραστικές εκπαιδευτικές εφαρμογές για τα παιδιά (Παπαϊωάννου & Δεληγιάννης 2014: 121).

Η ΛΠ σε σύγκριση με τα πιο πάνω μουσεία τέχνης, φαίνεται να διαθέτει το συγκριτικό πλεονέκτημα ενός σύγχρονου πολιτιστικού ιδρύματος με μοντέρνες εγκαταστάσεις και ποικιλία εικαστικών θεμάτων, μοναδικά για τα κυπριακά δεδομένα. Σε αντίθεση με τα περισσότερα μουσεία τέχνης της Κύπρου που εκθέτουν κυρίως έργα Κυπρίων και Ελλήνων καλλιτεχνών, η ΛΠ διαθέτει μια μοναδική συλλογή από έργα κορυφαίων Ευρωπαϊών δημιουργών από διάφορα εικαστικά κινήματα. Λόγω της ποικιλίας των συλλογών της, υπάρχει η δυνατότητα υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων τόσο από την κυπριακή και ελληνική εικαστική παράδοση όσο και από την ευρωπαϊκή εικαστική δημιουργία. Με αυτό τον τρόπο δίνεται στους μαθητές η δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με την παράδοση του τόπου τους αλλά και με την εικαστική παράδοση της Ευρώπης και να εντοπίσουν τις κοινές καταβολές ανάμεσα στις διάφορες χώρες και τις ιστορικές περιόδους. Σε αντίθεση με τα περισσότερα μουσεία τέχνης η ΛΠ διαθέτει ειδικό Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, το οποίο έχει την ευθύνη να σχεδιάζει και να υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα προσαρμοσμένα στις ανάγκες των μαθητών. Επίσης, η ιστοσελίδα της ΛΠ μπορεί να αξιοποιηθεί για εκπαιδευτικούς σκοπούς καθώς διαθέτει ψηφιακό πολυμεσικό υλικό για τις συλλογές της και ψηφιακά εκπαιδευτικά παιχνίδια, κάτι που δεν ισχύει κυρίως στην περίπτωση των κρατικών και δημοτικών μουσείων.

Ωστόσο, όπως και τα πιο πάνω εκπαιδευτικά προγράμματα, η ΛΠ δεν φαίνεται να αξιοποιεί τις συλλογές της για διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση, καθώς όπως διαπιστώθηκε αξιοποιούνται κυρίως στο πλαίσιο μιας χαλαρής εικαστικής προσέγγισης. Βασικό τους μειονέκτημα σε σχέση με τα προγράμματα που διοργανώνει το ΥΠΠ, είναι ότι δεν έχουν κάποια σύνδεση με το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα, εκτός από το πρόγραμμα «Ο Κόσμος της Κύπρου» που υλοποιείται με το ΥΠΠ. Όπως και στα πιο πάνω εκπαιδευτικά προγράμματα εφαρμόστηκε η χρήση της μεθόδου της διαδραστικής ξενάγησης και μόνο στο τέλος έγινε χρήση της βιωματικής-δημιουργικής μεθόδου με την δημιουργία ζωγραφικού πίνακα από τα παιδιά. Επιπλέον, δεν χρησιμοποιήθηκε φύλλο δραστηριοτήτων και δεν αξιοποιήθηκαν οι εφαρμογές ψηφιακής τεχνολογίας, εργαλεία που όπως αναφέρονται στην ιστοσελίδα της Μουσειακής Αγωγής του ΥΠΠ, αξιοποιούνται κατά τη διεξαγωγή του προγράμματος «Ο Κόσμος της Κύπρου» (συσκευές ακοής ηχητικών κειμένων/ tablet). Τέλος, η επικοινωνιακή πολιτική της ΛΠ, όπως φαίνεται και στα υπόλοιπα μουσεία, περιορίζεται στην έμμεση επαφή της με το ΥΠΠ χωρίς να πραγματοποιεί η ίδια άνοιγμα προς τα σχολεία.

Κεφάλαιο 9

Προτάσεις Βελτίωσης των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Λεβεντείου Πινακοθήκης

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις των σύγχρονων μουσείων και των λειτουργιών των εκπαιδευτικών τμημάτων τους είναι η αναθεώρηση πολιτικών και στρατηγικών που παύουν να είναι λειτουργικές και η αντικατάστασή τους με νέες καινοτόμες ιδέες και προτάσεις. Σε ένα συνεχώς εξελισσόμενο κόσμο, το σύγχρονο μουσείο οφείλει να προσαρμόζεται στις ανάγκες του κοινού του και να δημιουργεί συνεχώς νέα μαθησιακά περιβάλλοντα που θα εμπνέουν τους επισκέπτες και θα προσφέρουν νέες ευκαιρίες θέασης του κόσμου (Barnea 1992-1995: 3-5). Για αυτούς τους λόγους είναι απαραίτητη η διαρκής βελτίωση και αναπροσαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ΛΠ, ώστε να εξυπηρετούνται οι εκπαιδευτικοί της στόχοι και οι ανάγκες των σχολικών ομάδων. Στο παρόν κεφάλαιο θα προτείνουμε τρόπους βελτίωσης των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων της ΛΠ, ώστε να ενισχυθεί το εκπαιδευτικό της έργο.

Η ΛΠ μπορεί να διευρύνει ακόμα περισσότερο τις εκπαιδευτικές της δράσεις με θέματα που θα αντλούνται από όλες τις συλλογές της, αξιοποιώντας και τα έργα των Ελλήνων ζωγράφων από την εξίσου ενδιαφέρουσα Ελληνική Συλλογή. Επίσης, μπορεί να προσεγγίσει τους πίνακες διαθεματικά και διεπιστημονικά από θεματικούς τομείς όπως η τεχνολογία, η επιστήμη, τα μαθηματικά, η μουσική κ.ά, προκειμένου η μάθηση στην πινακοθήκη να αποκτήσει μια περισσότερο ολιστική διάσταση και να καλύπτει ένα ευρύ σύνολο ενδιαφερόντων. Σημαντική είναι επίσης και η δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων για διάφορες κατηγορίες μαθητών όπως είναι οι μαθητές από την τουρκοκυπριακή κοινότητα, οι μαθητές οι οποίοι είναι πρόσφυγες ή προέρχονται από εθνικές μειονότητες, μαθητές με ιδιαίτερες ικανότητες ακοής, όρασης, κίνησης κ.λπ, ώστε να διευρύνει τον κοινωνικό της ρόλο και να αναδείξει την συμβολή της στην κοινότητα. Επιπλέον, κρίνεται αναγκαίο να δημιουργηθεί σύνδεση ανάμεσα στα εκπαιδευτικά προγράμματα με τα σχολικά μαθήματα και όχι μόνο με μαθήματα όπως η ιστορία και τα εικαστικά, αλλά και με μαθήματα όπως γεωγραφία, περιβαλλοντική εκπαίδευση, φυσικές επιστήμες κ.ά.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της ΛΠ μπορούν να διαφοροποιηθούν από την απλή ξενάγηση και να συμπεριλάβουν ποικιλία μεθόδων όπως η ανακαλυπτική μέθοδος με παιχνίδια εξερεύνησης και η βιωματική- δημιουργική μέθοδος, με δραστηριότητες που θα συνδυάζουν τόσο την ατομική όσο και την ομαδική-συνεργατική μάθηση. Επιπλέον, στο πλαίσιο του συμμετοχικού μουσείου τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί θα μπορούσαν να γίνουν συνεπιμελητές και συνδημιουργοί μιας εκπαιδευτικής δραστηριότητας με ιδέες και προτάσεις αλλά και σε ψηφιακό επίπεδο (Δεληγιάννης & Παπαϊωάννου 2014:141-142). Σχετικά με το εκπαιδευτικό υλικό της πινακοθήκης, θα μπορούσε να περιλαμβάνει διάφορα εκπαιδευτικά εργαλεία δηλαδή έντυπα υλικά όπως φύλλα εργασίας και δραστηριοτήτων, υλικά αντικείμενα όπως χρήση μεγεθυντικών φακών, αντίγραφα των πινάκων που θα επιτρέπουν στους μαθητές να έχουν και απτική επαφή κ.ά (Νικονάνου 2015: 206- 212). Επίσης, η προσθήκη του εκπαιδευτικού υλικού της μουσειοβαλίτσας, θα τη βοηθήσει να προσεγγίσει μεγαλύτερες ομάδες μαθητών, οι οποίοι δεν μπορούν να επισκεφθούν την πινακοθήκη. Μουσειοβαλίτσες μπορεί να διαθέσει η ΛΠ και στα άλλα μουσεία τέχνης και πινακοθήκες που αναφέρθηκαν πιο πάνω και τα οποία έχουν συλλογές με παρόμοιες θεματικές ενότητες, είτε βρίσκονται στην περιοχή ή σε άλλες πόλεις (Νικονάνου 2015: 215-216).

Η ΛΠ θα μπορούσε να αξιοποιήσει τις τεχνολογικές δυνατότητες που έχει στη διάθεσή της, καθώς τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με τις ψηφιακές συσκευές γεγονός που θα διευκόλυνε τη μαθησιακή διαδικασία. Για παράδειγμα θα μπορούσε μέσω των ψηφιακών συσκευών, να πραγματοποιείται συζήτηση και παρουσίαση κάποιων έργων των ζωγράφων της πινακοθήκης, με τα έργα τους που βρίσκονται σε μεγάλα μουσεία της Ευρώπης και του κόσμου. Οι ψηφιακές εφαρμογές μπορούν να χρησιμοποιηθούν και στο τέλος μιας δραστηριότητας με τη μορφή ψηφιακού παιχνιδιού που θα περιλαμβάνει αναστοχαστικές ερωτήσεις, οι οποίες θα συμβάλουν στην εμπέδωση των νέων γνώσεων μέσα σε ένα κλίμα ομαδοκεντρικό, αλλά παράλληλα μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως ένας τρόπος αξιολόγησης της εμπειρίας των μαθητών με ερωτήσεις όπως τι σας έκανε εντύπωση, τι δεν σας φάνηκε ενδιαφέρον, τι καινούργιο μάθατε κ.λπ (Νικονάνου 2015: 246).

Η ΛΠ χρειάζεται να βελτιώσει την επικοινωνιακή της πολιτική με τα σχολεία και να γίνει πιο εξωστρεφής. Να προσεγγίσει τις σχολικές ομάδες όπως για παράδειγμα πραγματοποιώντας η ίδια επισκέψεις σε σχολεία, όπου μέσα από διάφορες δραστηριότητες θα κάνει γνωστή την παρουσία της στο μαθητικό κοινό. Η εξωστρέφεια της πινακοθήκης μπορεί να πραγματοποιηθεί και σε άλλους χώρους όπου μπορεί να βρίσκονται μαθητές, όπως σε νοσοκομεία, που νοσηλεύονται παιδιά τα οποία λόγω ασθένειας αναγκάστηκαν να διακόψουν τις σχολικές τους υποχρεώσεις. Με αυτό τον τρόπο και με δεδομένο ότι η τέχνη λειτουργεί ως θεραπευτικό μέσο, οι ειδικά σχεδιασμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες που θα πραγματοποιεί η πινακοθήκη θα μπορούν να λειτουργήσουν θετικά στην ψυχολογία αυτών των παιδιών, καθώς θα τους δημιουργήσουν ξανά την αίσθηση της επαφής με τον σχολικό κόσμο και γενικότερα του περιβάλλοντος έξω από το νοσοκομείο, μέσα όμως από μια διαδικασία ευχάριστη και δημιουργική (Καλεσσοπούλου 2011: 89- 93).

Επιπλέον, είναι πολύ σημαντικό η ΛΠ να δημιουργήσει στενές σχέσεις επικοινωνίας με τους εκπαιδευτικούς, καθώς θα συμβάλει στην εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τον χώρο της πινακοθήκης και το περιεχόμενο των συλλογών. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί με την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, δημιουργία εκπαιδευτικών φακέλων και τη διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων με σκοπό την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, παρέχοντας τους τις κατάλληλες γνώσεις ώστε να μπορούν από μόνοι τους να υλοποιήσουν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μέσα στην πινακοθήκη και να τους προσφέρει παράλληλα διάφορες προτάσεις προετοιμασίας για τις διάφορες φάσεις υλοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τέλος, η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για τη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών της πινακοθήκης. Η ΛΠ θα πρέπει να προχωρήσει στη δημιουργία ανατροφοδότησης (feedback) από τους εκπαιδευτικούς των σχολικών ομάδων, μέσω ερωτηματολογίων ή καταγραφής εντυπώσεων, τα οποία θα στέλνονται μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (Νικονάνου 105-106, 219).

Κεφάλαιο 10

Συμπεράσματα

Τα μουσεία στην Κύπρο, από την αρχή της ίδρυσής τους, συνδέονταν με αντιλήψεις γύρω από τον πολιτισμό και την εκπαίδευση. Ωστόσο, η μάθηση στα κυπριακά μουσεία πραγματοποιείται μόνο ευκαιριακά και όχι στη βάση κάποιας οργανωμένης εκπαιδευτικής πολιτικής. Μόνο τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση του ενδιαφέροντος τους για αναβάθμιση του εκπαιδευτικού τους ρόλου, άνοιγμα προς την κοινωνία και προσέλκυση μεγαλύτερης ομάδας κοινού. Η δημιουργία εκπαιδευτικών τμημάτων είναι ενδεικτική αυτής της προσπάθειας, τόσο σε κρατικό όσο και σε ιδιωτικό επίπεδο. Ωστόσο, η μουσειοπαιδαγωγική στην Κύπρο βρίσκεται ακόμα σε πρωταρχικό στάδιο, παρά την ανάληψη διάφορων πρωτοβουλιών.

Η Λεβέντειος Πινακοθήκη χρησιμοποιήθηκε ως μελέτη περίπτωσης στην παρούσα διατριβή, καθώς αποτελεί ένα σύγχρονο πολιτιστικό οργανισμό, ενός ιδρύματος (Ίδρυμα Λεβέντη) με μακρά παράδοση στον τομέα των τεχνών, του πολιτισμού και της εκπαίδευσης. Η ΛΠ ανταποκρινόμενη στο όραμα του Ίδρύματος Λεβέντη, από την αρχή της ίδρυσής της, απέκτησε εκπαιδευτικό χαρακτήρα και αφιερώθηκε στην εκπλήρωση της εκπαιδευτικής της αποστολής, με κεντρικούς αποδέκτες των δραστηριοτήτων της τα παιδιά και τις σχολικές ομάδες. Η ΛΠ προσφέρει εκπαιδευτικά προγράμματα για το παιδικό και σχολικό κοινό από το 2014 (έτος της ίδρυσής της) και από τότε το εκπαιδευτικό τμήμα της πινακοθήκης φροντίζει να τα διευρύνει και να τα ανανεώνει, με γνώμονα την προσέλκυση όλο και περισσότερων ομάδων κοινού. Έχει συνάψει συμφωνίες συνεργασίας με τοπικά και διεθνή πολιτιστικά ιδρύματα και οργανισμούς, ενώ η συνεργασία της με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού συνέβαλε στην καθιέρωσή της στο κυπριακό πολιτιστικό γίγνεσθαι. Ενδεικτικό της απήχησης που έχει στις σχολικές ομάδες είναι η μεγάλη ζήτηση των εκπαιδευτικών της προγραμμάτων που οδήγησαν σε επέκταση του εκπαιδευτικού τμήματος και των δραστηριοτήτων της.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα της πινακοθήκης προσεγγίστηκαν με επιτόπια παρακολούθηση, όπου διαπιστώθηκε ότι η πινακοθήκη εκπληρώνει σε ικανοποιητικό βαθμό τους εκπαιδευτικούς της στόχους. Ακολουθεί σύγχρονες εκπαιδευτικές θεωρίες και μουσειοπαιδαγωγικές μεθόδους, δίνοντας προτεραιότητα στις βιωματικές-δημιουργικές μεθόδους. Ενθαρρύνεται ο διάλογος, η διατύπωση διαφορετικών απόψεων και ιδεών και επιδιώκεται η καλλιέργεια της αγάπης και της εκτίμησης για τις τέχνες και τον πολιτισμό γενικότερα. Ωστόσο, η χρήση λιγότερο δημιουργικών

μεθόδων προσέγγισης, η απουσία σύνδεσης με το σχολικό πρόγραμμα και διασύνδεση με την επικαιρότητα, η απουσία της χρήσης των νέων τεχνολογικών εφαρμογών, η έλλειψη διαθεματικής και διεπιστημονικής προσέγγισης, συνιστούν ίσως από τα σημαντικότερα μειονεκτήματά της. Επιπλέον, η απουσία ανατροφοδότησης και αξιολόγησης από τους εκπαιδευτικούς, η απουσία επιμορφωτικών σεμιναρίων για τους εκπαιδευτικούς και η έλλειψη εξωστρέφειας έχει ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωσή της σχέσης της με το θεσμό του σχολείου.

Σε σχέση με άλλα μουσεία τέχνης και πινακοθήκες, τα οποία εξετάστηκαν μέσα από διαδικτυακή έρευνα, διαπιστώθηκε ότι η ΛΠ έχει το συγκριτικό πλεονέκτημα, ως ένα σύγχρονο μουσείο με μοντέρνες υποδομές, να διαδραματίσει ένα πιο ενεργό και ουσιαστικό ρόλο. Συμπερασματικά, η μουσειοπαιδαγωγική πραγματικότητα στην Κύπρο έχει πολύ δρόμο ακόμα να διανύσει προκειμένου να εκπληρώσει το εκπαιδευτικό της έργο και να ανοίξει δίαυλους επικοινωνίας όχι μόνο με το σχολικό κοινό αλλά και με όλες τις ομάδες κοινού.

Βιβλιογραφία

Abt, J. (2006) The Origins of the Public Museum. Στο MacDonald, Sh. (2006) (ed.) *A Companion to Museum Studies*. Malden USA Oxford UK & Victoria Australia: Blackweel.

Barnea, A. (1992-1995). *New Directions in Museum Education: Towards 2000*. ICOM Education: Museum Education Towards 2000, 14, 3-5.

<https://drive.google.com/file/d/0B8yHu7SudP4kRW9DSHowNnBKQzQ/view>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Black, G. (2009) Το Ελκυστικό Μουσείο. Μουσεία και Επισκέπτες. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.

Bounia, A. & Stylianou-Lambert Th. (2011) *National museums in Cyprus: A Story of Heritage and Conflict*. Bologna: Linköping University.

<http://www.ep.liu.se/ecp/064/009/ecp64009.pdf>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Boylan, P., and Woolard, V. (2006). *The Trainer's Manual: For use with Running a Museum: A Practical Handbook*. International Council of Museums (ICOM).

http://icom.museum/uploads/tx_hpoindexbdd/practical_handbook.pdf

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Γιαννούτσου, Ν. (2015). Αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων στη μουσειοπαιδαγωγική. Στο Νικονάνου, Ν. (επιμ.) (2015). *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: ΣΕΑΒ (Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών), 225- 252.

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH442/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%BC%CE%B5%CE%B%CE%AD%CF%84%CE%B7/NIKONANOY.pdf>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Δάλκος, Γ. (2000) *Σχολείο και Μουσείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Δεληγιάννης, Ι. & Παπαϊωάννου, Γ. (2014) Μουσείο και αξιοποίηση πολιτισμικού αποθέματος με χρήση ψηφιακής τεχνολογίας και διαδραστικών πολυμέσων. Στο Μπίκος, Γ. & Κανάρη, Α. (επιμ.) (2014) *Μουσειολογία, Πολιτιστική Διαχείριση και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Desvallees, A. & Mairesse F. *Βασικές Έννοιες της Μουσειολογίας*.

[http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museology WEB_greek.pdf](http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museology_WEB_greek.pdf)

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

- Hein, G. (1998) *Learning in the Museum*. Routledge.
- Hein, G. (2006) *Museum Education*. Στο MacDonald, S. (2006) (ed.) *A Companion to Museum Studies*. Malden USA Oxford UK & Victoria Australia: Blackweel.
- Hernández, S. (2012) *The museum evolution and its adaptation*. Culture and Development, No 8., 38-44
<http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002197/219726E.pdf>
[Πρόσβαση: 03/06/2018]
- Hooper – Greenhill, E. (2006) *Το Μουσείο και οι Πρόδρομοί του*. Αθήνα: ΠΙΟΠ.
- Hooper – Greenhill, E. (2007) *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Καλεσσοπούλου, Δ. (2011). Μουσειακά εκπαιδευτικά προγράμματα στο Νοσοκομείο Παιδών: Μια νέα ευκαιρία για κοινωνικές υπηρεσίες. *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 84, 89-93.
<https://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/84-13.pdf>
[Πρόσβαση: 03/06/2018]
- Κόκκινος, Γ. & Αλεξάκη, Ε. (επιμ.) (2002) *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο (συλλογικό έργο).
- Κουβέλη, Α. (2000) *Η Σχέση Των Μαθητών με το Μουσείο, Θεωρητική Προσέγγιση, Έρευνα στην Αθήνα και στην Ικαρία, Εκπαιδευτικά Προγράμματα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Kristinsdóttir, A. (2017) *Toward sustainable museum education practices: confronting challenges and uncertainties*. Museum Management and Curatorship, Routledge.
- Macdonald, S. (2006) *Expanding Museum Studies: An Introduction*. Στο MacDonald, S. (2006) (ed.) *A Companion to Museum Studies*. Malden USA Oxford UK & Victoria Australia: Blackweel.
- Μπούνια, Α. & Γκαζή, Α. (επιμ.) (2012) *Εθνικά Μουσεία στη νότια Ευρώπη*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο (συλλογικό έργο).
- Moore, D. (1982). Thirty years of museum education: Some reflections. *Museum Management and Curatorship*, 1:3, 213-230.
- Νάκου, Ε. (2001) *Μουσεία: Εμείς, Τα πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου, Ν. (2015). Μουσειοπαιδαγωγικές μέθοδοι: Συμμετοχή-εμπειρία-δημιουργία. Στο Νικονάνου, Ν. (επιμ.) (2015). *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: ΣΕΑΒ (Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών), 51-85.
<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH442/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%BC%CE%B5%CE%B>

[%CE%AD%CF%84%CE%B7/NIKONANOY.pdf](https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH442/%CE%AD%CF%84%CE%B7/NIKONANOY.pdf)

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Νικονάνου, Ν. (2015). Μουσεία και τυπική εκπαίδευση. Στο Νικονάνου, Ν. (επιμ.) (2015). *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: ΣΕΑΒ (Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών), 89-112.

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH442/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%BC%CE%B5%CE%B%CE%AD%CF%84%CE%B7/NIKONANOY.pdf>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Νικονάνου, Ν. (2015). Εκπαιδευτικά εργαλεία: Έντυπα και υλικά. Στο Νικονάνου, Ν. (επιμ.) (2015). *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: ΣΕΑΒ (Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών), 203- 224.

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH442/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%BC%CE%B5%CE%B%CE%AD%CF%84%CE%B7/NIKONANOY.pdf>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Οικονόμου, Μ. (2003) *Μουσείο: Αποθήκη ή Ζωντανός Οργανισμός; Μουσειολογικοί Προβληματισμοί και Ζητήματα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Ορφανίδη, Α. (2003) *Εισαγωγή στη Μουσειολογία*. Ρόδος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Παπαϊωάννου, Γ. & Στεργιάκη, Α. (2013) *Σχολείο – Μουσείο – Ψηφιακός κόσμος. Σύνθεση ψηφιακού μουσειακού χώρου με Συνεπιμέλεια Μαθητών και Εκπαιδευτικών*. Ρόδος: Βιβλιοθήκη Γυμνασίου Ιαλυσού.

Papadakis, Y. (2008). *History Education in Divided Cyprus: A Comparison of Greek Cypriot and Turkish Cypriot Schoolbooks on the "History of Cyprus"* [pdf]. International Peace Research Institute Oslo (PRIO). Διαθέσιμο στο:

<https://files.prio.org/files/projects/Report-History%20Education%20low.pdf>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Research Centre for Museums and Galleries (RCMG) (2002) *Learning Through Culture, The DfES Museums and Galleries Education Programme: a guide to good practice*.

University of Leicester

<https://lra.le.ac.uk/bitstream/2381/27/1/learningthroughcult.pdf>

[Πρόσβαση 03/06/2018]

Rochford Spraggins, J. (2017) *Art Therapy and Art Museum Education: A Visitor- Focused Collaboration*. Art Therapy, Journal of the American Art Therapy Association. Routledge, Taylor & Francis Group

Savva, A. (2003). *Young Pupil's Responses to Adult Works of Art*. Contemporary Issues in Early Childhood, 4(3), 300-313.

<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/ciec.2003.4.3.6>

[Πρόσβαση 03/06/2018]

Schep M., Boxtel van C. & Noordegraaf J. (2017) *Competent museum guides: defining competencies for use in art and history museums*. *Museum Management and Curatorship*, 33:1, 2-24

Simon, N. (2010). *The Participatory Museum*. Santa Cruz, California: Museum 20.
Διαθέσιμο στο: <http://www.participatorymuseum.org/> [Πρόσβαση: 03/06/2018]

Stylianou-Lambert, Th., Boukas, N. And Christodoulou-Yerali, M. (2014). *Museums and cultural sustainability: stakeholders, forces, and cultural policies*. *International Journal of Cultural Policy*, 20:5, 566-587. Διαθέσιμο στο:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10286632.2013.874420>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Trimis, E. & Savva, A. (2004) *The In-Depth Studio Approach: Incorporating an Art Museum Program into a Pre-Primary Classroom*. *Art Education*, 57:6, 20- 34.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00043125.2004.11653572>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Φιλιππουπολίτη, Α. (2015). Εκπαιδευτικές Θεωρίες και Μουσειακή Μάθηση. Στο Νικονάνου, Ν. (επιμ.) (2015). *Μουσειακή Μάθηση και Εμπειρία στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: ΣΕΑΒ (Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών), 27-49.

<https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH442/%CE%86%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%BC%CE%B5%CE%B%CE%AD%CF%84%CE%B7/NIKONANOY.pdf>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Vergo, P. (1989) *The New Museology*. Reaktion Books.

Χορταρέα, Ει. (2002). Ιστορική Εξέλιξη των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Μουσείων στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό. Στο Κόκκινος, Γ., Αλεξάκη, Ε. (επιμ.) (2002).

Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή. Αθήνα: Μεταίχμιο, 179-188

Xanthoudaki, M. (1998). *Is It Always Worth the Trip? The contribution of museum and gallery education programmes to classroom art education*. *Cambridge Journal of Education*, 28:2, 181-195.

<https://doi.org/10.1080/0305764980280204>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Διαδικτυακές Πηγές

A.G. Leventis Gallery, Facebook (2018) <https://www.facebook.com/AGLeventisGallery/>
[Πρόσβαση:03/06/2018]

Zampelas Art Museum (2018).

<http://www.zampelasart.com/el/about/%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7> [Πρόσβαση:03/06/2018]

Κλιμάκιο Εικαστικής Αγωγής Δημοτικής Εκπαίδευσης (2018)

<http://eikad.schools.ac.cy/index.php/el/programmata/mouseia-pinakothikes>

[Πρόσβαση: 03/06/2018]

Λεβέντειος Πινακοθήκη (2018) <http://www.leventisgallery.org/home> [Πρόσβαση:
03/06/2018]

Πολυκάρπου, Α. (2016). *Ίδρυμα Λεβέντη: Κάτι περισσότερο από ένα απλό ίδρυμα: Η πολύπλευρη προσφορά του στον Ελληνικό πολιτισμό- Το φιλανθρωπικό και οικολογικό του έργο- Η προώθηση της τέχνης και της επιστήμης*. Διαθέσιμο στο

<https://www.offsite.com.cy/articles/kyria-themata/topika/78136-idryma-leventi-kati-perissotero-apo-ena-aplo-idryma-i-polypleyri> [Πρόσβαση: 03/06/2018]

TVONE news (2017). <http://tvonenews.com.cy/lebenteios-pinakoohkh-ktizontas-to-mellon-ths-moyseiakhs-ekpaideyshs> [Πρόσβαση: 03/06/2018]

Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Μουσειακή Αγωγή (2018)

http://www.moec.gov.cy/dde/programs/mouseiaki_agogi/ekpaideftika_programmata.html [Πρόσβαση: 03/06/2018]

Wrathall, C. (2014). *Postcard from... Cyprus: A new gallery puts Nicosia on the city break map*. Διαθέσιμο στο <https://www.ft.com/content/28784f74-b8fd-11e3-98c5-00144feabdc0#axzz2yHJ120TZ> [Πρόσβαση: 03/06/2018]

Παραρτήματα

Α. Συζήτηση με την Εκπαιδευτική Λειτουργό της Λεβεντείου Πινακοθήκης

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας και μετά από τηλεφωνική επικοινωνία με το Εκπαιδευτικό Τμήμα της Λ. Π πραγματοποιήθηκε συνάντηση στα γραφεία με τη λειτουργό του Εκπαιδευτικού Τμήματος της Πινακοθήκης, Θεοδώρα Δημητρίου. Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε με τη μορφή συζήτησης - ημιδομημένης συνέντευξης, βασισμένη σε ερωτήσεις. Οι απαντήσεις που δόθηκαν κρατήθηκαν σε σημειώσεις και παρουσιάζονται πιο κάτω. Η λειτουργός του Εκπαιδευτικού Τμήματος της Πινακοθήκης ήταν ενήμερη για την καταγραφή της συνομιλίας μας και συμφώνησε στην συμπερίληψή της στην παρούσα εργασία.

ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Όπως φαίνεται από την εκπαιδευτική πολιτική της Λεβεντείου Πινακοθήκης αλλά και τη δραστηριότητά της, οι σχολικές ομάδες αποτελούν έναν από τους κεντρικούς αποδέκτες των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της. Με ποιες δράσεις υλοποιείται αυτή η εκπαιδευτική αποστολή;

Σε αυτή την ερώτηση η εκπαιδευτική λειτουργός της Πινακοθήκης απάντησε πως από την αρχή της ίδρυσης της η Πινακοθήκη στόχευε στο παιδικό και σχολικό κοινό προσφέροντας εκπαιδευτικά προγράμματα. Σήμερα προσφέρονται περισσότερες εκπαιδευτικές δραστηριότητες από όταν ιδρύθηκε η Πινακοθήκη και αυτό οφείλεται στη μεγάλη ζήτηση από το κοινό.

ΕΡΩΤΗΣΗ 2

Η ζήτηση αυτή για προσφορά εκπαιδευτικών προγραμμάτων οδήγησε σε κάποιες αλλαγές; Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αφορούν όλες τις σχολικές βαθμίδες των

δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων; Από ποιες πόλεις-περιοχές πραγματοποιούνται οι περισσότερες επισκέψεις; Υλοποιούνται και εκπαιδευτικά προγράμματα για τις τάξεις της προσχολικής εκπαίδευσης;

Η εκπαιδευτική λειτουργός απάντησε πως η μεγάλη ανταπόκριση των σχολείων για εκπαιδευτικές δραστηριότητες οδήγησε σε αναδιοργάνωση και ανακαίνιση του χώρου αλλά και σε εμπλουτισμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Μεγαλύτερο ενδιαφέρον για συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα υπάρχει κυρίως από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, από όλες τις βαθμίδες της δημοτικής εκπαίδευσης. Οι περισσότερες επισκέψεις πραγματοποιούνται από τα δημόσια σχολεία, ωστόσο τον τελευταίο καιρό όλο και περισσότερα ιδιωτικά σχολεία δείχνουν ενδιαφέρον για συμμετοχή καθώς τα προγράμματα προσφέρονται και στην αγγλική γλώσσα. Λόγω της τοποθεσίας της Πινακοθήκης, η εκπαιδευτική λειτουργός είπε πως οι περισσότερες επισκέψεις πραγματοποιούνται από σχολεία της Λευκωσίας και την επαρχία Λευκωσίας, ενώ τον τελευταίο καιρό παρατηρήθηκε έντονο ενδιαφέρον και από σχολεία της Λεμεσού. Όσον αφορά το ερώτημα για το αν υλοποιούνται εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τις τάξεις της προσχολικής εκπαίδευσης, απάντησε πως τον τελευταίο χρόνο άρχισαν να πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δραστηριότητες και για το νηπιαγωγείο, κυρίως λόγω του ενδιαφέροντος που εκδηλώθηκε και στόχος είναι να εμπλουτιστούν και να διευρυνθούν αυτά τα προγράμματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 3

Ποια είναι η διαδικασία που ακολουθείται κατά το σχεδιασμό των σχολικών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων; Πόσο συχνά προστίθενται νέα εκπαιδευτικά προγράμματα;

Η εκπαιδευτική λειτουργός απάντησε πως το εκπαιδευτικό τμήμα της πινακοθήκης συνεργάζεται και ανταλλάζει καλές πρακτικές κυρίως με το Λεβέντειο Δημοτικό Μουσείο, χωρίς να αποκλείεται η υιοθέτηση καλών πρακτικών και ιδεών από μουσεία εντός και εκτός Κύπρου. Σημαντικός παράγοντας είπε είναι η εμπειρία, καθώς δουλεύοντας ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα διαπιστώνονται οι αδυναμίες και οι δυνατότητες αναπροσαρμογής του. Στο ερώτημα που αφορούσε στη συχνότητα με την οποία αλλάζουν τα εκπαιδευτικά προγράμματα απάντησε πως δεν υπάρχει κάποιο χρονοδιάγραμμα, αλλά εξαρτάται από το κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, δηλαδή όπου κρίνεται ότι δεν τυχαίνει ανταπόκριση ή αποδεικνύεται ελλιπές, εγκαταλείπεται για να αντικατασταθεί με κάτι καινούργιο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 4

Ποιοι είναι οι στόχοι των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ποια τα μαθησιακά αποτελέσματα στα οποία στοχεύουν;

Σύμφωνα με την εκπαιδευτική λειτουργία τα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται στις σχολικές ομάδες στοχεύουν στην εξοικείωση των μαθητών με τον χώρο της Πινακοθήκης, όπως και με έννοιες που αφορούν στην Πινακοθήκη όπως μουσείο, συλλογή και συλλέκτης. Η εκπαιδευτική λειτουργός επισήμανε πως μέσα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα, επιδιώκεται η γνωριμία των μαθητών με τον χώρο των εικαστικών τεχνών και η καλλιέργεια της αγάπης για την τέχνη. Τόνισε πως σε καμία περίπτωση δεν επιδιώκεται η μετάδοση και απομνημόνευση συγκεκριμένων γνώσεων αλλά στόχος είναι να τα παιδιά να απορροφήσουν ό, τι μπορούν. Όσον αφορά στο ερώτημα σχετικά με τα μαθησιακά αποτελέσματα των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων είπε πως στοχεύουν κυρίως στη δημιουργία μιας ευχάριστης βιωματικής εμπειρίας, στην καλλιέργεια της παρατηρητικότητας και της κριτικής σκέψης και στην τόνωση της φαντασίας και της δημιουργικότητας. Στόχος της Πινακοθήκης πρόσθεσε είναι να δημιουργηθεί στους μαθητές η επιθυμία να επισκεφθούν ξανά την Πινακοθήκη.

ΕΡΩΤΗΣΗ 5

Κατά το σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων λαμβάνεται υπόψη το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα ώστε να γίνεται κάποια σύνδεση;

Η εκπαιδευτική λειτουργός απάντησε πως το Εκπαιδευτικό Τμήμα της Πινακοθήκης φροντίζει να ενημερώνεται για τη σχολική ύλη, ωστόσο τα εκπαιδευτικά προγράμματα δεν διαμορφώνονται με βάση το σχολικό αναλυτικό πρόγραμμα. Παρόλα αυτά, όπως επισήμανε υπάρχει η ανάγκη για δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα έχουν άμεση συνάφεια με διάφορα σχολικά μαθήματα.

ΕΡΩΤΗΣΗ 6

Ποια η σχέση σας, ως εκπαιδευτικοί λειτουργοί με τους εκπαιδευτικούς-συνοδούς των σχολικών τάξεων; Προετοιμάζουν τους μαθητές πριν την επίσκεψη; Ποια είναι η στάση τους κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων;

Σε αυτό το ερώτημα η εκπαιδευτική λειτουργός απάντησε πως οι εκπαιδευτικοί-συνοδοί των σχολικών τάξεων δεν ζητούν να δοθεί έμφαση σε συγκεκριμένες θεματικές αλλά ενδιαφέρονται περισσότερο να αποκτήσουν οι μαθητές τους μια ευχάριστη εμπειρία. Υπάρχουν ωστόσο κάποιες περιπτώσεις που οι εκπαιδευτικοί μπορεί να ζητήσουν να δοθεί σημασία σε συγκεκριμένες θεματικές. Σχετικά με το αν προετοιμάζονται οι μαθητές στη σχολική τάξη για την επίσκεψη τους στην Πινακοθήκη, είπε πως αυτό γίνεται σπάνια καθώς είναι κάτι που οι εκπαιδευτικοί προτιμούν να πραγματοποιείται από τις εκπαιδευτικές λειτουργούς της Λεβεντείου. Όσον αφορά τη στάση των εκπαιδευτικών, η εκπαιδευτική λειτουργός είπε πως οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί έχουν το ρόλο του απλού παρατηρητή με ελάχιστες εξαιρέσεις όπου

μπορεί να διευκολύνουν το έργο των λειτουργών ενθαρρύνοντας κυρίως τους μαθητές να συμμετάσχουν.

ΕΡΩΤΗΣΗ 7

Η ανατροφοδότηση (feedback) θεωρείται χρήσιμο εργαλείο για την αξιολόγηση των δραστηριοτήτων ενός πολιτιστικού οργανισμού. Η Λεβέντειος Πινακοθήκη χρησιμοποιεί αυτό το εργαλείο για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων; Πραγματοποιείται κάποιου είδους έρευνα με τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στα προγράμματα;

Η εκπαιδευτική λειτουργός απάντησε πως το Εκπαιδευτικό Τμήμα γνωρίζει τη σημασία της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τους εκπαιδευτικούς και την ανάγκη για διεξαγωγή ανατροφοδότησης μέσω ερωτηματολογίων, ώστε να λαμβάνονται υπόψη και οι απόψεις των εκπαιδευτικών και να βελτιώνονται οι αδυναμίες των προγραμμάτων. Η αποστολή ερωτηματολογίων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου αποτελεί, όπως τόνισε, ένα από τους άμεσους στόχους του Εκπαιδευτικού Τμήματος.

ΕΡΩΤΗΣΗ 8

Κατά τη διεξαγωγή των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων γίνεται χρήση εκπαιδευτικού υλικού που θα μπορούσε να διευκολύνει τη διεξαγωγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων; Στην ιστοσελίδα της Πινακοθήκης αναφέρεται το εργαλείο της μουσειοβαλίτσας. Χρησιμοποιείτε αυτό το μέσο για να προσεγγίσετε το σχολικό κοινό που δεν έχει εύκολη πρόσβαση στην Πινακοθήκη;

Στην ερώτηση αυτή η λειτουργός είπε πως δεν χρησιμοποιείται κάποιου είδους εκπαιδευτικό υλικό κατά τη διάρκεια υλοποίησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αλλά στο τέλος του προγράμματος μοιράζεται στους μαθητές αναμνηστικό έντυπο με τη μορφή παιχνιδιού για να το αξιοποιήσουν στην τάξη ή στο σπίτι. Ωστόσο, όπως είπε υπήρξαν φορές στο παρελθόν, σε προηγούμενα εκπαιδευτικά προγράμματα, που η Λ. Π εξέδωσε φύλλα δραστηριοτήτων, σε συνεργασία κάποιες φορές και με φοιτητές, τα οποία χρησιμοποιούσαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Σχετικά με το εργαλείο της μουσειοβαλίτσας είπε πως υπάρχει διαθέσιμο στην Πινακοθήκη, αλλά προς το παρόν δεν αξιοποιείται.

ΕΡΩΤΗΣΗ 9

Στην ιστοσελίδα της Πινακοθήκης αναφέρεται μια ποικιλία από ψηφιακά μέσα και η δυνατότητα χρήσης τους. Ποια η σχέση των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων με τα νέα τεχνολογικά μέσα;

Η εκπαιδευτική λειτουργός απάντησε πως η Πινακοθήκη διαθέτει διάφορα τεχνολογικά μέσα τα οποία χρησιμοποιούνται όταν υπάρχει ανάγκη. Είπε πως τα παιδιά είναι εξοικειωμένα με τις διάφορες τεχνολογίες και πως περνούν αρκετό από τον ελεύθερο τους χρόνο με τις διάφορες ψηφιακές συσκευές. Για το λόγο αυτό το Εκπαιδευτικό Τμήμα, όπως τόνισε, προτιμά να προσφέρει στους μαθητές μια περισσότερο βιωματική εμπειρία, καθώς η επίσκεψή τους αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία να αποκτήσουν μια πραγματική οπτική επαφή με αντικείμενα που δεν βλέπουν συχνά στην καθημερινότητά τους. Είπε πως στο τέλος της εκπαιδευτικής δραστηριότητας τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να παίξουν παιχνίδια στη ψηφιακή οθόνη που βρίσκεται στον χώρο του πωλητηρίου, ενώ μπορούν να βρουν ψηφιακά παιχνίδια στην ιστοσελίδα της Πινακοθήκης με τα οποία μπορούν να ασχοληθούν στον ελεύθερο τους χρόνο.

ΕΡΩΤΗΣΗ 10

Πως πραγματοποιείται η επικοινωνιακή πολιτική της Πινακοθήκης με τα σχολεία και η προσέλκυση των σχολικών ομάδων; Περιμένετε τις σχολικές ομάδες να σας επισκεφθούν ή πραγματοποιείται επισκέψεις σε σχολεία;

Σύμφωνα με την εκπαιδευτική λειτουργό, αποστέλλεται ενημερωτικό φυλλάδιο στο Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, με την έναρξη της σχολικής χρονιάς, στο οποίο αναγράφονται τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά προγράμματα και στη συνέχεια το Υπουργείο είναι υπεύθυνο να τα διανείμει με εγκύκλιο στα σχολεία. Ωστόσο, όπως είπε υπάρχει η πρόθεση για πραγματοποίηση επισκέψεων σε σχολεία με σκοπό την επιτόπια ενημέρωση των σχολικών ομάδων.

ΕΡΩΤΗΣΗ 11

Οι λειτουργοί του εκπαιδευτικού τμήματος είναι καταρτισμένες σε θέματα μουσειοπαιδαγωγικής;

Οι εκπαιδευτικές λειτουργοί δεν έχουν επιμόρφωση γύρω από μουσειοπαιδαγωγικά θέματα, όπως μας ενημέρωσε η εκπαιδευτική λειτουργός. Η κατάρτισή τους αφορά στα πεδία της ιστορίας της τέχνης, της αρχαιολογίας και της διαχείρισης των πολιτισμικών μονάδων. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί του τμήματος φροντίζουν να επιμορφώνονται με την παρακολούθηση σεμιναρίων και τη μελέτη άρθρων και την παρακολούθηση των εξελίξεων στον τομέα.

B. Ερωτήσεις προς τους εκπαιδευτικούς των σχολικών ομάδων

Πιο κάτω παρουσιάζονται οι ερωτήσεις, στο πλαίσιο συζήτησης, που υποβλήθηκαν στους εκπαιδευτικούς-συνοδούς των σχολικών τάξεων που παρακολούθησαν τα εκπαιδευτικά προγράμματα της Λεβεντείου Πινακοθήκης.

- 1) Ποια είναι τα κίνητρα της επίσκεψης σας στη Λεβέντειο πινακοθήκη και τι προσδοκάτε από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα;
- 2) Πραγματοποιήθηκε κάποια προετοιμασία των μαθητών μέσα στη σχολική τάξη πριν την επίσκεψη;
- 3) Η επίσκεψη στην πινακοθήκη και η παρακολούθηση του εκπαιδευτικού προγράμματος πραγματοποιείται στο πλαίσιο κάποιου σχολικού μαθήματος;
- 4) Δημιουργείται σύνδεση μεταξύ του περιεχομένου του εκπαιδευτικού προγράμματος με τα σχολικά μαθήματα; Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρακολουθήσατε συμβαδίζει με τους στόχους του σχολικού αναλυτικού προγράμματος;
- 5) Πιστεύετε ότι μπορεί να αξιοποιηθεί μέσα στη σχολική τάξη η μουσειακή εμπειρία που αποκτήσατε από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ώστε να δουλέψετε με τους μαθητές σας με ένα διαφορετικό τρόπο;

Γ. Εικόνες – Φωτογραφικό Υλικό

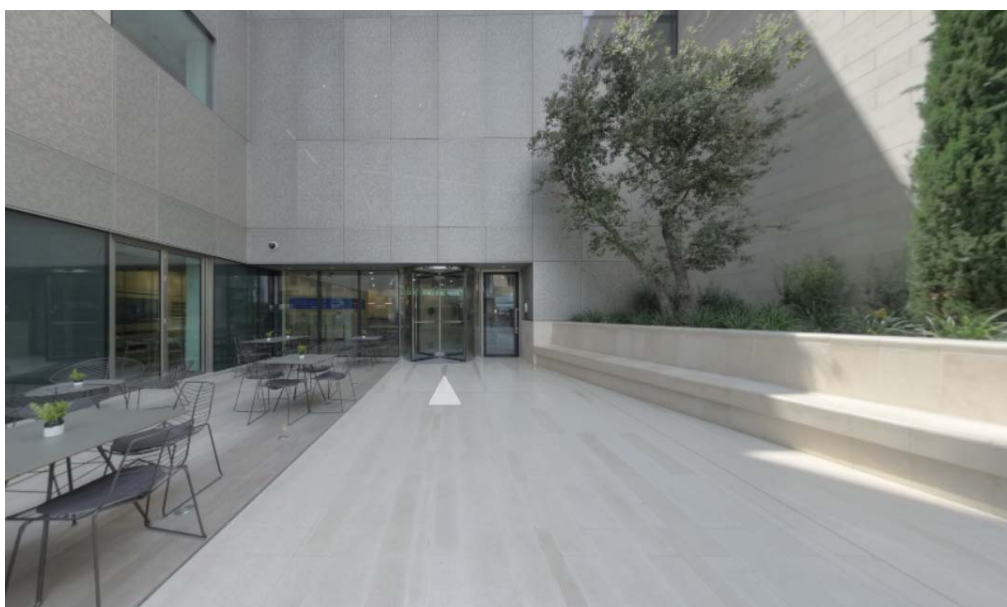
Εικ. 1 Λογότυπο Λεβεντείου Πινακοθήκης (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος 2018)

Εικ. 2 Οδηγίες πρόσβασης στη Λεβέντειο Πινακοθήκη (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος 2018)

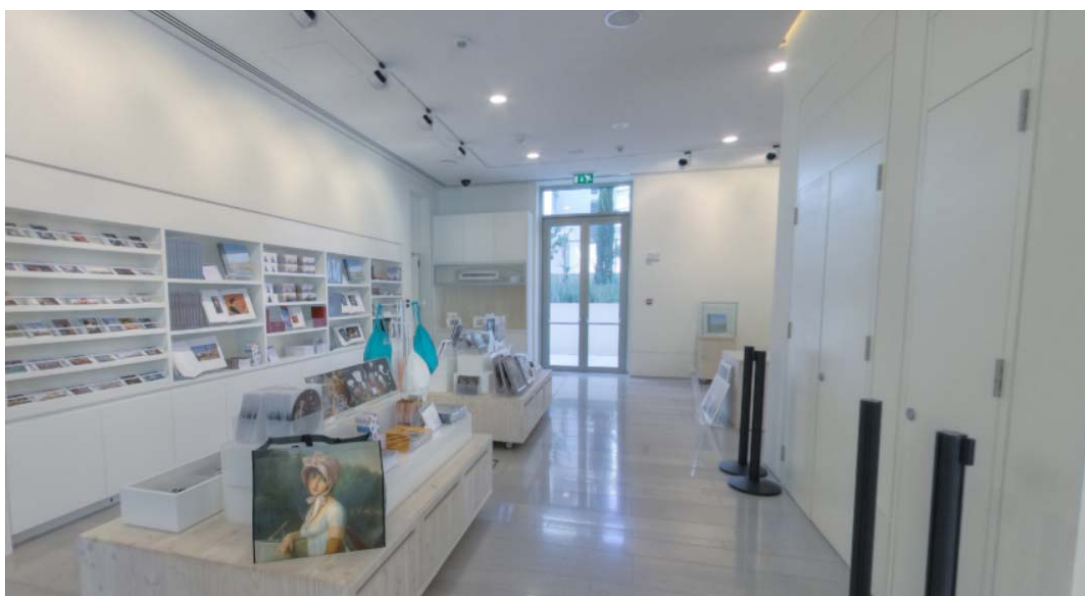
Εικ. 3 Λεβέντειος Πινακοθήκη, Λευκωσία, πρόσοψη (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος 2018)

Εικ. 4 Λεβέντειος Πινακοθήκη, Λευκωσία, πρόσοψη (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 5 Αίθουσα υποδοχής με οθόνες προβολής (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 6 Πωλητήριο (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

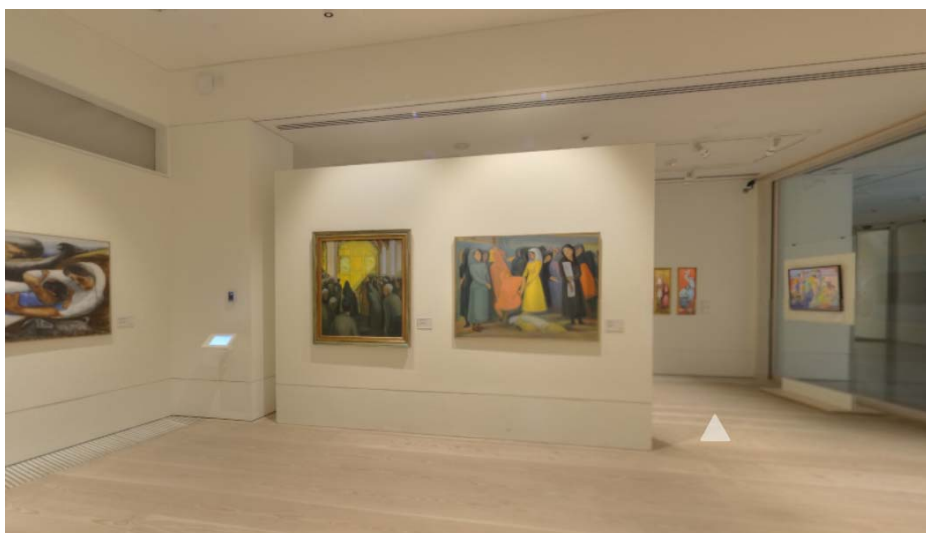
Εικ. 7 Οθόνη αφής με ψηφιακά παιχνίδια στο χώρο του πωλητηρίου (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 8 Χάρτης ορόφων της Λεβεντείου Πινακοθήκης (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 9 Η μνημειακή σύνθεση του Αδαμάντιου Διαμαντή: «Ο Κόσμος της Κύπρου» στην Κυπριακή Συλλογή (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 10 Έργα Κύπριων ζωγράφων στην Κυπριακή Συλλογή (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 11 Αναπαράσταση του δωματίου με τα ξύλινα αντικείμενα (boiserie) του αρχικού διαμερίσματος του Α. Γ. Λεβέντη με οθόνη αφής για εικονική περιήγηση (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 12 Η συλλογή με τους Ιμπρεσιονιστές ζωγράφους (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 13 Η συλλογή με τους Ιμπρεσιονιστές ζωγράφους (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 14 Η συλλογή με τους Ιμπρεσιονιστές ζωγράφους (φώτο.: Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος, virtual tour 2018)

Εικ. 15 Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Coco_Creativity Centre (φώτο.: Ιωακείμ 2018)

Εικ. 16 RENOIR'S WORKSHOP (φώτο.: Ιωακείμ 2018)

Εικ. 17 Renoir's Workshop (φώτο.: Ιωακείμ 2018)

Εικ. 18 Renoir's Workshop (φώτο.: Ιωακείμ 2018)

Εικ. 19 Claude Monet Hall (φώτο.: Ιωακείμ 2018)

Εικ. 20 Claude Monet Hall (φώτο.: Ιωακείμ 2018)

Εικ. 21 Αναμνηστικό έντυπο για μαθητές (φωτό.: Ιωακείμ 2018)

Εικ. 22 Αναμνηστικό έντυπο για μαθητές (φωτό.: Ιωακείμ 2018)

Για να θυμάμαι την επίσκεψή μου:
 Σήμερα ..... ημερομηνία .....
 εγώ ο/η .....
 μαθήτριά / τριος της ..... τάξης του Δημοτικού Σχολείου .....

Επισκεφθήκα τη Λεβέντεως Πανακοθήκη και με τη βοήθεια του ζωγράφου βρέθηκα ο' ένα καρδιά στην Κύπρο μιας άλλης εποχής.

Με τους συμμαθητές και τη μουσειολογία γνώρισα ένα τεράστιο σε μέγεθος και σημασία έργο που ονομάζεται Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.

Γράψε τις δικές μου εντυπώσεις μετά την επίσκεψη:
 .....
 .....

Το Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα
Ο Κόσμος της Κύπρου
 Από τον μεγάλο Κύπριο ζωγράφο
 Αδαμόντιο Διαμαντή

Είναι μια παραγωγή που έγινε με τη συνεργασία της Ομάδας Μουσικής Αγωγής του Επαρχιακού Γραφείου Παιδείας και Πολιτισμού Λευκωσίας (Δημοτική Εκπαίδευση) και του Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Λεβέντεως Πανακοθήκης.

Με τη συνεργασία των Εκπαιδευτικών - Μουσικοπαίδων:
 Χριστιάνας Παπασοφίου και Κλειδιά Φλουρίτζου

Με την εποπτεία των Επιθεωρητών/τριών Δημοτικής Εκπαίδευσης:
 Γενεθιά Γενεθιάκου, Δημήτρα Μάσιου και Παναγιώτα Ρούσου

Με τη συνεργασία και τον συντονισμό της μουσειολογίας:
 Κατερίνας Στεφανίδου

Με την εποπτεία της Διοικήτριας της Λεβέντεως Πανακοθήκης:
 Ιουκία Λόζου Κατσηβαρέλλ

Με τη συνεργασία της Επιμελήτριας της Κυπριακής Σχολής:
 Δρος Ελένη Σ. Νικίτα και της οικογένειας του ζωγράφου Αδαμόντιο Διαμαντή

Αναστασίου Γ. Λεβέντη 5 (πρώην Λευκωσία)
 397 Λευκωσία, Κύπρος, Τ. 22668838

Τρεις λειτουργίες
 καθημερινά, εκτός Ιούλιου 10:00 - 12:00, Ιεράκη 10:00 - 22:00
 τρίτη και επίσημη άργια κλειστά

Α.Ο. Λευκωσία Gallery

© Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού / Λεβέντεως Πανακοθήκη

... από το 1931 έως το 1959 καζόμενα μετρα από 30 διαφορετικά χωριά και τοποθεσίες της Κύπρου;

Ο ζωγράφος ήταν καθηγητής τέχνης στο Παγκύπριο Γυμνάσιο στη Λευκωσία, αλλά συνήθιζε να κάνει εκδρομές σε όλο το νησί και να ζωγραφίζει σε τεράστια και λευκές κόλλες τα άτομα και τα πρόσωπα που του έκαναν εντύπωση.

Γυναίκες και άνδρες, παιδιά, νέοι και γέροι έγιναν πρωταγωνιστές σε μια μεγάλη ιστορία που άρχισε να γράφει και να ζωγραφίζει από το 1967 έως το 1972.

Το έργο αυτό έγινε σε 11 τετάρτα και είναι μπροστά σου. Ας βοηθήσουμε τον ζωγράφο να μας πει την ιστορία του.

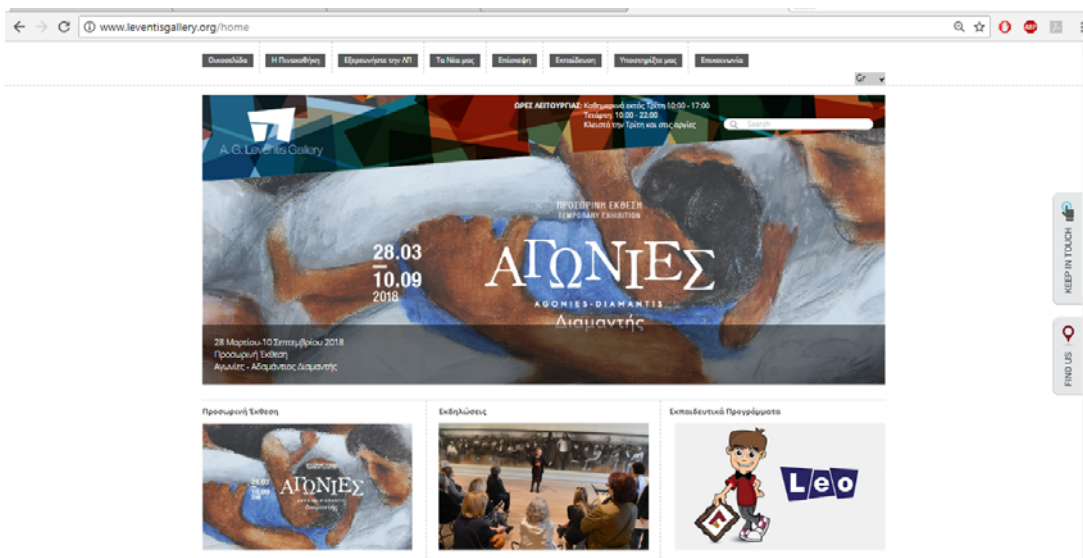
Μια φορά και έναν καιρό...
 θα έλεγε ο ..... ήταν η ..... και ο κόσμος της .....
 Άραγε πόσα άτομα τελικά ζωγράφισε ο .....
 Μαζεύτηκαν όλοι στην πλατεία ενός χωριού μιλούσαν μεταξύ τους και συζητούσαν...
 Τα παιδιά που θα πάει να φάει στο σπίτι τους.
 Οι γυναίκες που θα πάνε στην εκκλησία.
 Οι κάτοικοι που πάνε στην αγορά.
 Οι άνδρες που θα πάνε να εργαστούν στο χωράφι.
 Ο πατέρας θα πάει να φάει στο σπίτι τους.
 Είδαμε τον ..... και τον ..... να μοιράζονται τα νέα τους και τους προβληματισμούς τους. Άραγε, ποιοι να ήταν αυτοί οι προβληματισμοί πριν αρκετές δεκαετίες;

Τις δεκαετίες αυτές την κυβερνούσαν οι .....
 Η ΚΥΠΡΟΣ γιόρταζε άραγε την Κυριακή Ανεξαρτησία;
 Τι νομίζεις; .....
 Πότε γιορτάζουμε την Κυριακή Ανεξαρτησία; .....

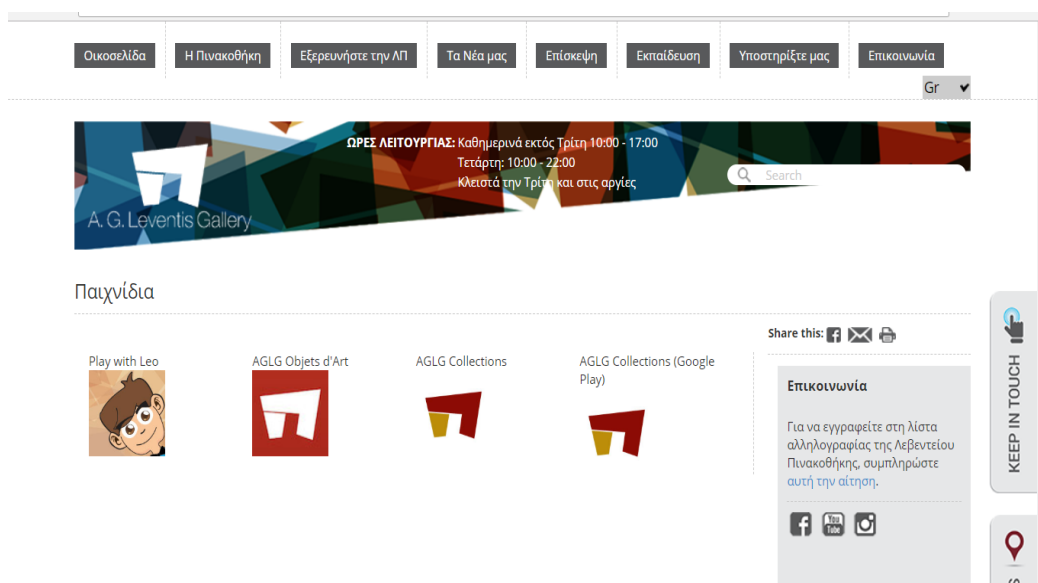
Ο ..... έπαιζε μελωδίες με το παλιό βιολί του. Έπαιζε πιθανόν το τραγούδι: ..... ή τον χορό .....
 Τα χρόνια εκείνα μπορούσες να βρεις γυναίκες στα καφενεία; ..... Πού έπιναν τον καφέ τους; .....

Και τα παιδιά; Βλέπουμε ένα και ένα ..... Μπορείς να τους δώσεις ονόματα ..... ο ..... και .....
 Άραγε, ποιος από όλους αυτούς είναι ο αρχηγός σε αυτό το χωριό; .....

Εικ. 23 Φύλλο εργασίας Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού (φώτο.: Ιωακείμ 2018)

Εικ. 24 Ιστοσελίδα Λεβεντίου Πινακοθήκης (Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος 2018)

Εικ. 25 Τα ψηφιακά εκπαιδευτικά παιχνίδια στην ιστοσελίδα της Λ.Π (Λεβέντειος Πινακοθήκη, ιστότοπος 2018)

